

ልገሎች። ዕ የወረቀ፡ ልጅ ማርኪ፡ ሠድጆ ልሃሰሀ።
 የናገተን፡ ደህና፡ መግባት፡ አደምጠሰሀ፡ ብዬ።
 ማጠቃለያ፡ ከሚገል፡ አገር፡ ላይ፡ መጥቶ፡ ሠጭ ራስ
 ሰሀ። እግዚአብሔር፡ ቤል፡ እንገናኛ ሰን፡ በታ
 ካኳ፡ መሸገር፡ አምሮኛል።

የአንበሳ ግልገሎችና ይህ የአጤ ቴዎድሮስ ደብዳቤ እንደደረሰው ራሳም የሚከተለውን ደብዳቤ ጻፈላቸው “... ትናንት የተከበረ ደብዳቤምን ስቀበል ከብር ተሰምቶኛል... በደብዳቤው ላይም የግር ማወገትምን ጤንነት በማወቁ በጣም ተደስትሁ ። እግዚአብሔር በረከቱን አንዳሳደረብዎት ሁሉ ወደፊትም እንዲሁ እንዲቀጥል አፀልያለሁ... የላኩልኝ የአንበሳ ግልገሎችና ሚዳቋ በደህና ደረሱኝ ። በለነዚህና በአገርዎ ከገባሁ ጀምሮ ሶስተደረገልኝ አከብሮት ከፍ ያለ ምስጋናዬን አቀርባለሁ። በደግነትዎ ከዋንጂ ተነስተን በሐይቁ ላይ አድርገን ባሰፈው ሐሙስ ከዚህ ስንደርስ አቶ ካሣና አቶ ወንዴ ከፍተኛ አቀባበል አደረጉልን ። አለካሁንም ያሰነው ከእነሱ ቤት ነው...”

እስረኞቹ ቀስ በቀስ እያሉ ራሳም ዘንድ ቆራጣ ከተባለው መንደር ተሰባስቡ ። እነኝህም ለመጀመሪያ ጊዜ ራሳም ዘንድ የመጡት የፖለቲካ እስረኞች ሳይሆኑ ሚስጥናውያኖቹና ሌሎች አገር ለመገባቸውና ለጥናት የመጡት ነበሩ ። ራሳም ለቴዎድሮስ በጻፈው የሰላምታ ደብዳቤም ላይ የሌሎችን እስረኞች ከሱ ዘንድ መድረስ ጠቅሶ የመቅደላ እስረኞች ያለመድረሳቸውን ገለፀላቸው ። አጤ ቴዎድሮስም ለራሳም መልስ የሚከተለውን ደብዳቤ ጻፈው በልጅ አብተውና በከንቲባ ኃይሉ አጅ ላኩለት ።

በሰሙ አብ፡ ወወልድ ወመንረከ፡ ቀዳሱ፡ ልክም ላክ።
 ገጉ ሠ፡ ነገሠተ፡ ቴ ዎድ ርኩ፡ ደድረ ስ፡ ከአቶ፡ ሐርም
 ዘ፡ ረከአም፡ እንዲት፡ ሰነበት፡ ህ፡ እኔ፡ እግዚአብሔር
 ይመስገን፡ ደህና፡ ነኝ፡ ሐኪም፡ ብሎ፡ ግናን፡ አቶ
 ጥሪ ይን፡ ወ፡ ነ፡ ጥራት ህን፡ እንዲት፡ ሰነበታችሁ፡
 እሱ፡ በልልኝ፡ ደህና፡ መግባታችሁ፡ ጥ፡ ቆራጣ፡ መ
 ድረ ሳችሁ፡ ስምቶ፡ በረጣሪ አቶን፡ ኃይል፡ እ
 ጅግ፡ ደስ፡ አለኝ። አሁንም፡ እደዘ አችሁ፡ አጋፋ
 ራ፡ ገሎምን፡ ሠድጆ ሞላሁ፡ እስሮች ነ፡ አስፈ
 ትተህ፡ ኖ፡ ብደ፡ በቶሎ፡ አገራችሁን፡ እሠዳች
 ኋ ሰሀ። ፀቱን፡ ፀፀት፡ አፋ፡ ተራ ዛሚዎች። ፲
 ቱን፡ ፀፀ አፋ፡ የወገብ፡ ጠበንጆች፡ ከተማ ፍሰኞች
 ወ፡ የሰጠኝ ኝን። ። አቶ፡ ቢርሳ፡ እኔ፡ ከወንድሚ፡
 ልኪ ሳንተ፡ በረከት፡ ደስመጣሁት፡ ነው፡ ብሎ፡ አ
 ለኝ። እኔም፡ ሰአቶ፡ ቢርሳ፡ ፀሽህ፡ ብር፡ ዳረግሁት፡
 ከተገረው፡ ነጋድ ራሱ። ። አቶ፡ ምስካ፡ ጂር፡ አጥብ
 ቆ፡ ደወድሃል፡ ብለህ፡ የነገር ንኝን። የፍቅር፡ በረከ
 ቶ፡ ጸት፡ ስትሂ ድ፡ የምሠድሱትን፡ የሚወደውን፡
 ለክብኝ፡ በእግዚአብሔር፡ ኃይል፡ አስቤ፡ እንድች
 ይ።

ራሳም ከመጣም በኋላ የፈረንጅኛ ቅጥፊት ቴዎድሮስን ያስገራ
 ቸው ጀመር = ራሳም ከቴዎድሮስ አራት ባለ 2 አፈ.መ.ዘ ጠመንጃ
 ምችን (እንደረሽ ያሉ) እና በዘመኑ ምርጥ የተባሉት ሁለት አፈ
 መ.ዘ ያሳቸው ስምንት ሽጉጦችን በስጦታ መልክ ሰጠ = ራሳም ከቴዎድ
 ሮስ አጠገብ ሲርቅ ሙሴ ቡርጋድ የተባለው ፈረንሳዊ ጠመንጃ ሠፊ
 እኔ ከወንድሜ ዘንድ ልኬ ያስመጣሁሎት ነው ብሎ ከቴዎድሮስ
 4,000 ብር ተቀብሎ አሁን በዚህ ደብዳቤ እንዳንበብነው ቴዎድሮስ
 ጠመንጃዎችንና ሽጉጦቹን ራሳም እንዳልሰጣቸውና እሳቸው መግ
 ዛታቸውን እንዲያውቁ ለራሳም በደብዳቤ ገለጸላት = ይህ ደብዳቤ
 ለራሳም የካቲት 11 ቀን ሲደርስውም ደነገጠ =

በደብዳቤያቸው ላይ የጠቀሱት ሞዚንጅር የሰዊስ ተወላጅ ነው =
 አሱም እ.ኤ.አ በ1864 በምዕዋ የፈረንሳይ ተጠባባቂ ቆንሲል ሆኖ
 ነበር = በኋላም በምዕዋ የእንግሊዝ መንግሥት ቆንሲል ሆኖተሾመ =
 ይህ ሰው ወደፊት እንደምናነበው የእንግሊዝን ጦር እየመራ መቅደላ
 ያደረሰ ነው = ከቴዎድሮስም በኋላ እጤ የሐንሰንና ንጉሥ ምኒልክን
 ሲያጣላ የኖረ ነው = በመጨረሻው በ1867 ዓ.ም አትዮጵያ
 ውስጥ አፋሮች ገደሉት =

እጤ ቴዎድሮስ አስረኞቹን በሙሉ አስፈትተው መጋቢት 3 ቀን
 ከራሳም ዘንድ ከተሰበሰቡ በኋላ አሁን ወደ ራሳቸው ጉዳይ ተመ
 ልሰው ከዚህ ቀጥሎ ያለውን ደብዳቤ ለሚስተር ራሳም ጻፉት =

በሰሙ.አብ.ወወልድ.ወመንፈ.ከ.ቀዳስ.ፊ.አምላክ:
 ንጉሠ.ነገሥተ.ቴዎድሮስ.ደድረ.ከ.ካቶ.ህርምገ
 ረ.ሰ.አም.አንዲት.ሰነበት.ህ.እኔ.እግዚአብሔር:
 ይመስገን.ደህና.ነኝ.::ሀኪም.ብሉ.ግኖን.አቶ
 ጥሪ.ዩን.ወንድሞችኸን.አንዲት.ሰነበታች
 ሁ.አለ.ጠፈፈኝ.::በእግዚአብሔር.ቸርነት.በኔ
 ና.በንግሥተ.ቱ.በቢክቶርያ.ሀብት.::ወደጀ.
 ፍታልኝ.ፆሎኝን.ሰዎች.በእግዚአብሔር.ኃ
 ይል.ደህና.መምጣታቸውን.ከኖንት.መገና

ንታቸውን.ሰዎች.እጅግ.ደስ.አለኝ.::እኔ.ወ
 ደጀ.ንግሥተ.ቱ.የሰኩ.ብኝን.ፈቃድ.ዎን.አደረግ
 ሁ.በእግዚአብሔር.ኃይል.::አሁንም.ወደጀ.ንግ
 ሥተ.ቱ.የሠደዱልኝ.ዩብደቤ.አንዲህ.ይሰል
 ለቶ.ሕርምገ.ረ.ሰ.አምን.የአደን.ቩ.ም.የነበረዉ
 ን.አሞኛ.ሎሊዮን.ወደጀኝ.ሠድጀዋለሁና.
 ከኛ.የምትፈልገዉን.ሁሉ.ጉዳይ.ከርሱ.ጋር
 ተሞክር.አርሱ.ያረግልሃል.ብለው.ኛል.::አሁን
 ም.እኔ.የምፈልገው.አውር.ነኝና.ዳይኔ.አንዲ
 በራ.ጥበብ.ነው.::::አሁንም.አንተን.ደስ.አን
 ደለህ.እኔንም.ደስ.አንዲሰኝ.በእግዚአብሔ
 ር.ኃይል.ብልህ.ልክህ.አስመጣልኝ.:::የን
 ግሥተ.ቱ.ንም.ቃል.ገልብጠህ.የሠጠኸኝን
 ሠድጀለሁ.አንድት.ሰሙት.ብዩ.:::እኔህን.
 ሰፈታህቸውን.ሰዎች.በእግዚአብሔር.ኃይል
 እውነት.አዋረዳችሁትን.አላዋረዳችሁትም.
 ብለህ.ጠይቃቸው.ወንድሞችኸን.ይዘህ.እነ
 አቶ.ዋልድ.ሞየርን.ጨምረህ:

ዓለም.ከጠፈጠረ.በጊኸ.ከርፆሃ፤ዓመት:
 ጌታ.ከተወለደ.በኸ.ከ፤የሃጃመት.በዘመ
 ነ.ሞርቆስ.በወርሀ.መጋቢት.በጊቀን.ተ
 ጣል.::

ይህ ደብዳቤ ከደረሰው በኋላ ራሳም በጣም ደነገጠ = በተጻፈለት ደብዳቤ ላይ “ወዳጅን” የሚለውን ቃል በቅንፍ ከቦ የኦክስ ምልክት አደረገበት ምክንያቱም ንግስቲቱ ራሳምን “ወዳጅን” ብለው እንዳልጻፉና ሌሎችም እንደማይገባቸው ስለሚያውቅ ነው ። ቀጥሎ “ከኛ የምትፈልገውን ሁሉ ጉዳይ ከርሱ ጋር ተግክር ። እርሱ ያረገ ለሃል” የሚለውንም አረፍተ ነገር እንደዚሁ በቅንፍ ከብቦ ከደብዳቤው ሕጻግ ላይ (No INSTRUCTION THUS) የሚል ጽፎ ኸርሙዝ ራሳም ለማለት H.R ደፈበት ። ይህም አረፍተ ነገር ንግስቲቱ በጻፉት ደብዳቤ ላይ ስላልነበረ ታላቅ የትርጉም ስህተት ማድረግ ገባው ።

ራሳም የተፈቀዱትን አሰሪዎች በድንኳኑ ውስጥ ሰብሰቦ ከቴዎድሮስ የተጻፈውን ደብዳቤ እነበበላቸው ። የተፈቀዱትም ሰዎች ምንም ጥፋት እንዳልሠሩ ተናገረው በመጨረሻው ለንጉሱ ከብር ሲባል ብቻ ጥፋተኞች ነን እንዲሉ ተደርጎ ራሳም ይህንኑ በደረፈው ጥፋተኛነታቸውን ብቻ ገልጾ ለቴዎድሮስ ጻፈ ። እጤ ቴዎድሮስም የተሰደሱት በደል በዝርዝር ባለመነገሩ አዝነው የተበደሉበትን ሁኔታ ለራሳም ለማሰረዳት የሚከተለውን ደብዳቤ ጻፉለት ።

በሰሀ። አብ። ወ ወል ድ። ወ መንገድ ስ። ሠቅዱስ ስ። አምላክ። ንጉሠ። ነገሥት። ቴዎድሮስ። ደድረሱ። ካቶ። ህርምዝ። ር። ስ አም። እንዲት። ሰነበተህ። እኔ። እግዚአብሔር። ደመሰገን ይህኛ። ነኝ። ህዚም። ብሎ። ግናን። አቶ። ጥሪ ይን። ወንድሞ ችኸን። እንዲት። ሰነበተህ። ስለ። በልልኝ። ። ስንሱል ነኝ። ብሎ። ደሰው። የኪምሮንም። ነገር። እንዲህ። ነው። በ ር ይልን። ወኪል። አርጎ። አርሎ። እይነተኛ። ሁኛ። የንግሥት ። መልክተኛ ች። መጥተኛ ሰው። ተቀበለኝ። ብሎ። ሳክብኝ። እኔም። በእግዚአብሔር። ኃይል። ይኩኑኑኝ። ምጥ ሞ። ይረኩ። ሰው። ስድጆ። አከመጣሁት። ማራጫ። ይብረመ ይ። ከሚባል ሠፍረ። ቢ ይረኩ። መኳኑንን ች። ወጥተው ተቀበሉት ምጽፍ ለከተክሱ ። እንደገረ ሠራት ስን ጥራው ተገናኚ ሁት በእግዚአብሔር። ኃይል። የንግሥት። ይብዳቤ ። ነው። ብሎ። ሰጠኝ። ይብዳቤ ወ። በነበ

ው። ፎካፍ። ተራዛሚ ሰነድ ጥ። ፎት ፎፎ አፍ። የወገብ ጠባን ጀ። የንግሥት። በረከት። ነው። ብሎ ሠጠኝ። እግ ሊአብሔር ። ይሠጥልኝ። ብሎ። እጅ። ነክቸ። ተቀበልሁ። ሰቀረ። ገን። የደብዳቤ ወ። ቃል። ወዳጅ። እንሁን። ዘመድ። እ ነሁን። አንተም። እንዲረቀርኸን። እንደወደድኸን። ሰዎ ተኖረ። በነቡላዲን። ነገር ህገር ህገው። ጋራ። የተደረገኸ ወ። ን። ጥንተም። ኢትዮጵያ ገንግሲዝ። አንድ። ነው። ፍቅር። ነው። ዘራም። የኛ። ቀንከል። ከንተ። እገር። እንዲ ቀመጥ። እዲኝ። እንዲእድን። ነጋይ። እንዲነግድ። እንዲ መላሰስ። የኛ። ሰው። ይንተ። ሰው። ነው። ፍ። ጠብቀልኝ። ስለኝ። ይንተም። ከንሱል። ከኛ። እገር። መጥቶ። እንዲ ቀመጥ። እዲኝ ህ። እንዲአድን። ነጋይ ህ። እንዲነግድ በእግዚአብሔር። ኃይል። እንጠብቅልሃለን። ብሎ። አለኝ። እኔ። ብሎ። ይኩኑኑኝ። እንደገረ ሠራት። ይኩ። የሚሰ ችን። ሁሉ። አድርጎለት። ለባር ይልም። ለርሱም። ቁደክኛ ። እገረን። ይዘውክኝ። በላንጋራ ሁነው ችልና። መርከብ የለኝ። በባህር አልቸላቸውም። በእግዚአብሔር። ኃይ ል። የምሠደዉኝ። በረከት። ሱሲ የን። የሚቀበሉኝ።

ሰው። ይከደዱልኝ። ብሎ። የፍቅር። ይብዳቤ ሠጥቸ። ለደድሁት። ከወዲድ። ተላክሁ። ብሎ። የመጣበትን። ከ ዚህ። ተማክሮኝ። የሄደበት። ጉዳይ። ተቶ። ከቱርኮች። ከሚደወደኝ። ሰዎች። ሂደ። ሲአዋር ይኝ። ሚንቀኝ። ስ ንብቶ። መጣ። የሠጠሁ ህ። የፍቅር። ይብዳቤ። ምላሹ ። ሄት። አለምን። ይዘህ። መጣህ። ብሎ። ብጠደቀው። እንደ

ገሳው ቀም፡ አለኝ፡ እንግዲያ ከየወደ ጀም፡ ሱሴ፡ አይደ
ለህ፡ ብዬ፡ በፈጣሪ ሆ፡ ያይል፡ አሠርሁት፡ ። ይኸን፡ አሉ፡
ቤ፡ ልህ፡ በቃሉ፡ ጠይቀው፡

የባርደራም፡ ነገር፡ ከፈረንሲስ፡ ንጉሥ፡ ሳስተዋው
ቀህ፡ ብሉኝ፡ አሺ፡ ብዬ፡ ብሠደው፡ አስከሰክሱ፡ እም
ቤ፡ ብሉ፡ ሠደደኝ፡ ብሎ፡ ሀወጠ፡ ብሻው፡ እግዚአብሔ
ር፡ አለኝ፡ ብዬ፡ ገም፡ ብዬ፡ ተቀምጧል፡ ሣለ፡ ፈረንሲስ፡
ነው፡ ፍ፡ መክረር፡ ፍታ፡ አለኝ፡ ከወደደ፡ ሳስተዋው
ቀህ፡ ብሉህ፡ ሂደህ፡ አስከሰክሱ፡ ሠደደኝ፡ አልህ፡ የሚ
ን፡ ወደ ጅ፡ ብዬ፡ ነው፡ የምፈታው፡ አይሆንም፡ አልሁት፡
በዚህ፡ ተቆጥቶ፡ ካደባባዩ፡ ሸሚወን፡ ታጥቆ፡ የነበረ
ወን፡ ፈትቶ፡ ተከናኘ፡ በዚህ፡ ተቆጥቶ፡ አሠርሁት፡
በጌታዎ፡ ያይል፡ አሉ፡ ቢልህ፡ ጠይቀው፡ ። ይህን፡ ሁሉ፡
የሚሠደቡኝን፡ አልሠሙም፡ አልነገሩ አቸዉም፡ ብዬ
አይደለም፡ እወዳቸው፡ አቆሳምጣቸው፡ ነበርና፡
ወደ ጅ፡ ጋሻ፡ ነው፡ ፍ፡ በመክቱልኝ፡ በእግዚአብሔር፡ ያ
ይል፡ ብዬ፡ ነው፡ የጠላኝቸው፡

ታም፡ በእግዚአብሔር፡ ያይል፡ ንግሥት፡ ደአገርዎን፡
ሁ፡ እናንተን፡ እየወደደሁ፡ አይነሱ፡ እንደገና፡ ተመልሼ
ምጠላቸው፡ ነኝ፡ ከኔጅት፡ አስተርቁኝ፡ በደዎ፡ እንደሆ
እዩብኝና፡ ልካሱ፡ ተበደዎ፡ እንደሆነ፡ ርፍቀር፡ ካሳ፡ አስ
ሱኝ፡፡

ከዚህ ደብዳቤ በኋላ እስረኞቹ በሙሉ ጥፋተኛነታቸውን በግመ
ናቸው ቴዎድሮስ ተደሰቱ ራሳቸው ጥፋት ከእስረኞች እንጅ ከቴ
ዎድሮስ ዘንድ ያለመኖሩን በደብዳቤ ገለጸላቸው ። አጤ ቴዎድሮስም
ሳም ደብዳቤ ከደረሳቸው በኋላ እስረኞቹም ሙሉ ምህረት ማድ
ቸውን በሚከተለው ደብዳቤ ለራሳም አሳወቁ ።

በስመ፡አብ፡ወወልድ፡ወመገፈሰ፡ቀዳሱ፡ፊክምሳክ፡ንጉሠ
 ነገሥት፡ቴዎድሮስ፡ደድረሱ፡ካቶ፡ሐርም፡ረስአም፡እንዲ
 ተ፡ሰነበት፡ህ፡እኔ፡እግዚአብሔር፡ይመከገግ፡ደህኖ፡ነኝ፡ሀኪም
 ፡ብሉግ፡አቶ፡ፕሪጆን፡ወንድሞቻቸው፡እንዲተ፡ሰነበት
 ፡አለ፡በልልኝ፡የነኪምሮን፡ነገር፡ወደጆቻቸው፡ሰነበት፡ሀ
 ቀላምጣቸው፡በድለውኝ፡መገኛቸው፡እንዲ፡አንዲ፡አንገ
 ተ፡አወቃቸው፡እንዲ፡በእግዚአብሔር፡በታቸው፡
 ለሰታላቂቱ፡ነግሥት፡ለሰወደጆ፡ለሰብክቶር
 ደ፡ደቀር ምንተ፡እግዚአብሔር፡ታርቂአለሁ፡በእግዚአ
 ብሔር፡ኃይል፡ደከ፡አሠኝተህ፡የላክህብኝን፡ቃል፡
 እጅሼን፡እግርክን፡ዝቅብሎ፡የምሥምህ፡ነኝኖ፡መ
 ጥታቸው፡ተገኛኝ፡እንድንመካከር፡፡፡ የነኪምሮን፡
 ታከረው፡የነበሩት፡አንተ፡ምክት፡ዘመዶች፡አልቀሠ
 ው፡የለኩብኝን፡በእግዚአብሔር፡ኃይል፡ለሰታላ
 ቂቱ፡ነግሥት፡ለሰወደጆ፡ለሰብክቶርደ፡ታርቂ
 ላቸዋለሁ፡ሁሉንም፡በፈጣሪአቸውን፡ኃይል፡ለ
 ነገኛኝ፡እንመካከራለን

በመጋቢት፡በገብን፡እሁድ፡ተጣፈ፡፡

እጤ ቴዎድሮስ ምህረት ግድረኞቹን በዚህ ደብዳቤ ብቻ ሳያ
 ቆሙ እንግዲህ አገር ላሉት ለእስረኞቹ ቤተሰቦች የሚላኩም የሚ
 ቀጥለውን ደብዳቤ ጽፈው ለራሳም ላኩለት።

መ፡አብ፡ወወልድ፡ወመገፈሰ፡ቀዳሱ፡ፊክምሳክ፡ንጉሠ
 ሠት፡ቴዎድሮስ፡ደድረሱ፡ካዘንተኛቸው፡ሁሉ፡፡
 ዲተ፡ሰነበታቸው፡እኔ፡እግዚአብሔር፡ይመከገግ
 ደህኖ፡ነኝ፡፡
 ቶቸው፡መቀደሳ፡ታሠሩብን፡ያላቸው፡በእግ
 ብሔር፡ኃይል፡በነግሥቱ፡በቤክቶርደ፡ወደጆ
 ፈትቸው፡ለአቶ፡ህርም፡ረስአም፡ሠጠሁለቸው
 ፡ይበላቸው፡፡

እጤ ቴዎድሮስ ዘጌ ከመጡ በኋላ የተለቀቀን እስረኞች ለበን
 ት ዘጌ ድረስ የሚያመጣቸው ጀልባዎች ላኩለቸው። በከንቲባ ኃይሉ
 ጊታዘዙት ጀልባዎች እንደደረሱ ራሳም እስረኞቹ የነበሩትን ሁሉ
 ወደ እላቸው ለንዲመጣ ቀጥሎ ያለውን ደብዳቤ ጽፋለት።

በስመ፡አብ፡ወወልድ፡ወመገፈሰ፡ቀዳሱ፡ፊክምሳክ፡ንጉሠ
 ሠት፡ቴዎድሮስ፡ደድረሱ፡ካቶ፡ህርም፡ረስአም፡እንዲ
 ፡ሰነበት፡ህ፡እኔ፡እግዚአብሔር፡ይመከገግ፡ደህኖ፡ነኝ፡
 ሀኪም፡ብሉግ፡አቶ፡ፕሪጆን፡ወንድሞቻቸው፡
 ግዲተ፡ሰነበታቸው፡አለ፡በልልኝ፡በእግዚአብሔር
 ደል፡በደህኖ፡ተመልሼ፡ከቤቲ፡ገባሁ፡ፈረሰቸው፡ካገር
 ነበሩትን፡ልቀበል፡ሂጆ፡ነበረ፡አሁንም፡እግዚአብ

ሐ. ር. በጢኖ፡ ከወዳጆቻ፡ ከኖንተ፡ ጋራ. ለመገናኘት
 ይብቃኑ፡ ሌተ፡ ለሚገደደዱት፡ አስፈጻሚዎቻቸው፡ ለነበር
 ሁሉ፡ ሰዎች፡ ከኖንተ፡ እኩላዊነትና ፍትህ፡ ይረከቡ፡ ከፈጣሪ
 አቶ፡ ጢኖ፡ ሠጥተህ፡ አድርገህ ልኛ፡ እያልሁ፡ እሰ
 ምን፡ ነበረ፡፡ ዘሬ. ግን፡ ከላይ፡ ለንግሥተኛቱ፡ ለወዳ
 ጆ፡ ከዚህ፡ የደረሰሁት፡ እበባ፡ ለደዘቶሁ ልኛ፡ ለኖንተ
 አድረግሃለሁ፡ ጢኖ፡ ሠጥተህ፡ እያልሁ፡ እሰምናለሁ፡፡
 ፡፡ እኔን፡ የሚወዱት፡ ልቦና፡ ሠጥተህ፡ እያልሁ
 አለምናለሁ፡ ፈጣሪ አቶ ነን፡፡ እኔ ግን፡ እንግሊዝ
 ዘቶን፡ እወዳችሁም፡ እጠላችሁም፡ በየሐገክ
 ፍ፡ በቡህንነት፡ ጠይቃችሁ፡ አግኙት፡፡ በተቻለኛ፡
 እንደገሬ፡ እንደቀሚ፡ ማቆሳመጢን፡ መውደድን፡ አል
 ተውሁም፡ ነበረ፡፡ እኔ ያን፡ መውደድ፡ ማቆሳመጢ፡
 የንግሥተኛቱን፡ የኖንተን፡ ፍቅር፡ አገኛ፡ ሠጠኛው
 ፡፡ አሁንም፡ ወቅጥ፡ እፈልገው፡ የነበረ፡ ፍቅርችሁ፡
 ተገናኝላለሁ፡ መከራችሁ፡ በፈጣሪ አቶን፡ ኃይል፡ እጅግ
 ደከሁ፡ ስለሆኑት፡ ተንከኖች፡ ሠጭ ጆሳችኋለሁ፡ ከ
 ሰቃ፡ እንግዳ፡ ጋራ፡ ኑኖ፡ እንድንሚከራ፡ እኔ ከንቲ
 ባም፡ እኖንተም፡

በመጋቢት፡ በ፲፭ቀን፡ ፋርብ፡ ተጠፈ፡፡

እስካሁን ባንበብናቸው ደብዳቤዎች ሁሉ አጤ ቴዎድሮስ ስም
 ጠሩ ብለው ገና የሚሉት ብላንክን ፕሪደን የሚሉት ፕሪደውክስን
 ው፡፡ በኋላም የሚሉት እንግሊዞችና የባራታኞቹም እስረኞች ጭምር
 ተላኩላቸው ጀልባዎች ሆነው ወደ ዘጌ ሔዱ፡፡ ቴዎድሮስ ከእስረ
 ጅ ጋር እንሰነባበት ያሉትን ሀሳብ ራሳም አልወደደውም፡፡ ምክን
 ቲም ቴዎድሮስ የሚጠሉዋቸውን ሰዎች ሲያዩ ምናልባት ይናደዱና
 ግር ይበላሻል ብሎ ነው፡፡ ራሳም በዚህ ሐሳብ ላይ እያለ ከቴዎ
 ድሮስ የተጻፈ ደብዳቤ ደረሰው፡፡

ስመ፡ አብ፡ ወወልድ፡ ወመን፡ ለ. ስ፡ ቀዱስ፡ ፊት፡ አምላክ፡
 ጉሠ፡ ነገሥት፡ ቴዎድሮስ፡ ደድረሁ፡ ከቶ፡ ህርም
 ፡፡ ረከአም፡ እንዲት፡ ሰነበትህ፡ እኔ፡ አግዚአብሔ
 ፡፡ ደመሰገንን፡ ደህና፡ ነኝ፡ ሀኪም፡ ብሎ ግን፡፡
 ቶ፡ ፕሪደን፡ ወንድሞችኸን፡ እንዲት፡ ሰነበ
 ቶችሁ፡ አስ፡ በልልኝ፡፡ ሰጠክትና፡ ደህና፡ መግ
 ቶችሁን፡ የሚጠይቅ፡ ደብዳቤ፡ ሠጭ ጆ፡ ነበረ፡፡
 ስ፡ ግን፡ እነልጅ፡ አባተ፡ ደህና፡ መግባታችሁን
 መጥተው፡ ነገሩን፡፡ በአግዚአብሔር፡ ኃይል፡ እ
 ጅ ግ፡ ደከ፡ አሰኝ፡፡ የነክን ቴባ፡ ጉዳይ፡ ደዘዝኝ
 ቸው፡ ደርሰላቸው፡ እንደሆኑ፡ እንደቶሰናበ
 ቶ፡ ተሰናድተችሁ፡ ቆይ፡ በእግዚአብሔር፡ ኃ
 ዲል፡

በመጋቢት፡ በ፳፫ቀን፡ አርብ፡ ተጠፈ፡፡

የር ላይ ግንብ መሥራት ጀመርን። በአጭር ጊዜ ውስጥ ወደ አገራችን ተመልሰን ዘመድ ወዳጆቻችንን ለመገናኘት ንጉሱን ሱዳን በረሃ ስናልፍ የሚገጥመንን ደካም ስንፈራ በደንገት ፕሮግራሞችንና ፍላጎታችንን በጭካኔ ተደምሶሶ ሁኔታው ተለወጠ። ይላል። ብላንኮ እንዳለው ሁኔታው ተለውጧል። የሁኔታውንም መለወጥ ያጠራጠራቸው አጤ ቴዎድሮስ በደንገት የጻፉላቸው ደብዳቤ ነበር።

በ ስሙ: አብ: ወ ወልድ: ወሀዕ ንፈ: ስ: ቀዳሳ: ስ: ስምላክ: የእግዚአብሔር: ፍጡር: በርድው: የዳዊት: የሰሎሞን: ልጅ: ንጉሠ: ነገሥት: ቴዎድሮስ: ዲድረሱ: ክገላሳ: ገላሥት: ሱሌ: ። ክወዳጅ: ክሀዕ ክረ: ራዕ: ክቶ: ሄርም: ረከስም: የምሬልገወ: የጥቶልክልኝ: ሀደፍ: ሠር: ። ነፍጥ: ሠር: ። ብረት: እቀለጭ: ። ቡምባ: ተኪሽ: ሀደፍ: ተኪሽ: እኒህ: ሱሌ: ሠራተኞች: አሣይተውኝ: እንዲሀሰሱ: ክነሀሳረአቸው: ደምጡልኝ: በእግዚአብሔር: ኃይል: ደህን: ጥሬህ: ላክልኝ: በእግዚአብሔር: ኃይል:

አጤ ቴዎድሮስ እንደገና የሠራተኞቹን ጉዳይ ካነሱ ሠራተኞቹ እስተመጡ ድረስ እነኝህንና እንደመያዣ ሆነው እንደሚቆዩ ገባቸው። እንዳንደቸም ምህረት ተደርጉልን ስለተሰቀቅንና እንድንሔድም ስለተፈቀደልን የደብዳቤው ጥያቄ ከሔድን በኋላ የሚፈፀመውን ነው በማለት ተናገሩ።

ለእስረኞቹ የተፈቀደላቸው የመሔጃ ጊዜ በለደረሰ እስረኞች የነበሩት ሰዎች በሙሉ ከቴዎድሮስ ሳይሰናበቱ ጉዞ እንዲጀምሩ ጭርኑ ራሳም ግን ቴዎድሮስን ተሰናብቶ እንደሚደርስባቸው ገለጸ ሌሎቹ ጉዞአቸውን ጀመሩ። ራሳምና አብረውት የመጡት የኋለኛው ጊዜ መልክተኞች ግን ለመሰናበት ከቴዎድሮስ ፈቃድ ጠይቀውና ተቀብለው ወደ ዘጌ ሔዱ።

እርብ ዕለት ዘጌ ሲደርሱ ከፍ ያለ አቀባበል ተደረገላቸው። እንግዳ ከሌሎች መኳንንቶችና ሠራዊት ጋር ሆነው በዘጌ ወደብ በሉዋቸው። ከዚያም ምርጥ በሆነ ዕቃ ባጌጡ በቅሎዎች ተቀምጠው ወደ ንጉሱ ሠፈር ሔዱ። ከቴዎድሮስ አዳራሽ ደርሰው ሲገቡ አዳራሹ ውስጥ ብዙ ወታደሮችና መኳንንት ቆመዋል። ቴዎድሮስ ግን የሉም። ፈረንጆቹም ለቴዎድሮስ ዙፋን እጅ ነበተው ቆሞ አሉ ወታደሩ እየተነባበረ እነራሳምን እያነቀ ያዘቸው። ታጥቀው የነበረውንም ዝናርና ጉራዴ ፈትተው ወስደዋቸው። ልብ ገዢውም ተቀዳደደ። ከመሬት ላይ አስተኝተው ያዙዋቸው። ከጥቂት ሽብር በኋላ ይቀመጡ ተብለው እጅ እጃቸውን ከያዘቸው ወታደራዊ ጋር ከመሬት ከተነጠፈው ምንጣፍ ላይ ተቀመጡ።

ይህ ከሆነ በኋላ አጤ ቴዎድሮስ መጥተው ከዙፋቸው ላይ ተቀምጠው "እስረኞቹ የታሉ? ሰምን ወደኔ አልመጡም? እኔ ሳልፈቅድ ስደድ አይገባችሁም" እያሉ ጠያይቀው በመጨረሻው "ወንድ ጆሮችሁን ለማስመጣት ልኬአለሁና እነሱ ከመጡ በኋላ የሚሄደን ግን እነግራችኋለሁ" አሉዋቸውና ጥቂት አልፍ ብሎ ከተተከለላቸው ድንኳን ውስጥ እንዲገቡ አዘዙላቸው።

ወዳያውኑም ሌሎቹ እስረኞች የነበሩት ኤርፓውያን ተይዘው ለመሥራት ሰበረውደድ ተድላ ደብዳቤ ተጻፈላቸው። ደብዳቤውም በመለብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ አሐዱ አምላክ ንጉሠ ነገሥት ቴዎድሮስ ይድረስ ከቢትወደድ ተድላ። እንዴት ከርመላ። እኛ ደሀና ነን። ከወዳጆቻችንና ወደ እገራችን እንሔዳለን ለሌት አይርጸውያን ጋራ ተቀያይመናል። እሱም ገና እርቅ ባለማረጋችን ነው። በነገሩ መከረን የምናደርገውን እስከ ወበንን ድረስ ሰዎቹን ያዟቸው። ግን ጉዳት እንዳይደርስባቸውና እንዳይፈሩ ይሁን" የሚል ነበር።

እስረኞች የነበሩት እንደገና ተይዘው ሚያዝያ 9 ቀን 1858 ዓ.ም. ሰኞ ዕለት ዘጌ ደረሱ። እንደደረሱም ሁሉም በአንድነት

ሆነው ከቴዎድሮስ ችሎት ቀረቡ ። አጤ ቴዎድሮስም “እኔን ለምን ሳትሰናበቱና ሳታስፈቅዱኝ ከእነሆ ለመውጣት ሞከራችሁ?” ብለው ጠየቁ ። እስረኞቹም ግርማዊነትም ለሚሰተር ራሳም ስለሰጡን ሚስተር ራሳም ባዘዘን መሠረት ነው የሔድነው ብለው መሰሉ ።

“ታዲያ ለምንድነው ረምሀዝ ወደኔ አምጥቶ እንዳያስታርቅ ችሁና እንዳያሰናብታችሁ ያልጠየቃችሁት?” ብለው ወደራሳም ዞር አሉና “ይህ ከሆነ ጥፋቱ ያንተ ነው ። ከነዚህ ለዎች ጋር እንድታስታርቀኝ ነግራህ አልነበረምን? ለምንድነው በዚህ መሠረት ያልፈፀምከው?” ብለው ጠየቁት ። ራሳምም “ከእነዚህ ለዎች ፍርድ በኋላ በላኩልኝ የይቅርታ መጠየቂያ ደብዳቤ እርቁ የተፈፀመ መሰሎኝ ነው” አላቸው ።

አጤ ቴዎድሮስም “ለእነዚህ ለዎች መጓጓዣ የሚሆን በቅሎና ለስንቃቸውም ገንዘብ ልስጣቸው ብልህ በቅሎም ገዝቼላቸዋለሁ ። ለስንቃቸውም በቂ ገንዘብ አለ አላልኩኝም? እነዚህን ለዎች ከአበሻ አገር በልዩ መንገድ ለማውጣት ፈልገህ ከነገርከኝ ቀን ጀምሮ ሳንተ ላይ ጥርጣሬ እድሮብኛል ። እገርህ ስትገባ እነዚህን ለዎች በሰላም አሰፈትሁ የወሰድካቸው መሆኑን ትተህ በተንኮልና በዘዴ እንዳወጣሃቸው እድርገህ ለመፎከር መሰለኝ ።” አሉትና ያለምንም ውሳኔ የተለበበውን ጉባኤ በትነው ተነሱ ።

በማግሰቱ ሁሉም የታሰሩበት ለንለለት እንዲወልቅላቸው ተደርጎ ከአጤ ቴዎድሮስ ዘንድ ቀረቡ ። በዚህኛው ችሎት አጤ ቴዎድሮስ ፈረንጆቹን ሁሉ ቀረብ በሉ ብለው እንዲቀመጡ ከፈቀዱላቸው በኋላ “ በእናንተ ላይ እንድናደድና በጥላውዲን ጊዜ በኔና በእንግሊዝ መሀል የነበረውን መልካም ወዳጅነት እንዲበላሽ የሚያደርገው ለይጣን ነው ። ከልጅነቱ ጀምሮ ኤርፓውያናትን እወዳለሁ ። በተለይም እንግሊዞችን ። እግዚአብሔር በሚያውቀው ከጧት እሰክ ማታ የማበሰው ከእንግሊዝ ሕዝብ ጋር ያለኝን ወዳጅነት ለማጠንከር ነው ። የማይካደው ነገር ቱርኮችን እዋጋለሁ ። ነገር ግን እንግሊዞችን ለመዋጋት ፈፅሞም በእእምሮዬ የለም ። የምመኘው እንዲወዱኝና ወዳጆቼ እንዲሆኑ ነው ።

“አቶ ኮከብ (አሰተርን) የዋህ ገራገር ሰው ነህ ። እንተ እይደለህም የሰደብክኝ ። የሰደብኝ እሱ ነው ። አቶ ፍላድም እግዚአብሔር በሚያውቀው በሱ ላይ መጥፎ ሐላብ የለኝም ። ከኔ ጋር የሚያቀያ

መው አንድም መጥፎ ነገር አልሠራም ። አቶ ራሳም በሕይወቱ ካጋጠሙኝ ጥሩ ሰዎች እንዱ እንተ ነህ ። እንድቆጣየሚያደርግ ምንም ሠራዥው ነገር የለም ። እርግጥ አንድ ቀን በነገርህ ግልፍ ብሎኛል ። ይህንንም ያደረገው ለይጣን ነው ። እሁን እንግዲህ ሰላም እንመሠርታለን ። ያለፈውን ነገር እንርሳው ። በፍቅር ወዳጅነታችንን አናድሳለን” ብለው ተናገሩ ።

አጤ ቴዎድሮስ ይህን ንግግር ካደረጉ በኋላ ከዙፋናቸው ተነሱት ይቅርታ ጠየቁ ። እስረኞቹም ተጠያቂዎች ላይሆኑ እነርሱ ይቅርታ እንዲያረግላቸው ለመኑ ። አጤ ቴዎድሮስ ግን ኤርፓውያናቹ ይቅርታ እንዲያደርጉላቸው ወጥረው ሰለያዙ ፈረንጆቹ እንደ አገራችን ባህል “ለእግዚአብሔር ብለን ይቅር ብለናል” ብለው ተናገሩ ። ይህንንም ብለው ወዲያው ሁሉም ተንበርከው ለሠሩት በደል አጤ ቴዎድሮስ ይቅርታ እንዳያደርጉላቸው ለመኑ ። አላቸውም “ለእግዚአብሔር ብዬ ይቅር ብያለሁ” አሉና ተቀመጡ አሏቸው ።

ከዚህ በኋላ ቴዎድሮስ ለእንግሊዝ ንግሥት የሚላከውን ደብዳቤ መጻፍ ጀመሩ ።

በ ስ መ ፡ ክ ጎ ፡ ወ ወ ሐ ድ ፡ ወ መ ገ ፈ ፡ ከ ፡ ቅ ዶ ስ ፡ ፩ ስ
ም ላ ክ ፡ ። የ ክ ግ ጊ ክ ጎ ጠ ሔ ር ፡ ፍ ጡ ር ፡ ግ ር ያ ወ ፡ የ ያ
ዊ ጉ ፡ የ ሰ ሱ ጥ ግ ፡ ሐ ፄ ፡ ግ ጉ ሠ ፡ ነ ግ ሠ ጎ ፡ ጉ ጉ ግ
ድ ሮ ስ ፡ ። ያ ድ ረ ስ ፡ ክ ግ ጊ ክ ጎ ጠ ሔ ር ፡ ከ ስ ወ ፡ ሁ ሱ ፡
መ ር ሮ ፡ ክ ሐ ቶ ፡ ካ ነ ግ ሠ ግ ፡ ። ሃ ይ ሚ ና ቶ ፡ ፍ ቶ ር ፡ ከ ሚ
ወ ዶ ፡ ። የ ተ ጠ ቃ ፡ ድ ህ ፡ ከ ሚ ጠ ጎ ቱ ፡ ። ከ ክ ጎ ግ ስ ፡ ዝ ፡ ግ
ግ ሠ ጎ ፡ ከ በ ክ ጉ ር ያ ፡ ። ። ክ ቶ ፡ ህ ር ግ ም ዝ ፡ ረ ስ ክ ግ ግ ፡
ሱ ሌ ግ ግ ፡ ። በ ኬ ግ ሮ ግ ፡ ። ጉ ዳ ዶ ፡ ስ ድ ፄ ግ ሐ ሁ ፡ ። ያ ሱ
ኻ ጎ ፡ ክ ጎ ኪ ግ ፡ ክ ር ሰ ግ ፡ የ ግ ር ያ ግ ፡ ግ ር ያ ፡ ቢ ል ክ ጎ ግ ፡ ።
ክ ግ ሮ ፡ ክ ጎ ስ ሁ ፡ ። ክ ፄ ፡ ክ ነ ሆ ፡ በ ክ ግ ጊ ክ ጎ ጠ ሔ ር ፡ ። ኃ ዶ
ሐ ፡ ክ ቶ ፡ ኬ ግ ሮ ግ ግ ፡ ። ፈ ቶ ግ ፡ ስ ሱ ሱ ግ ፡ ስ ክ ቶ ፡ ህ ር
ም ዝ ፡ ረ ስ ክ ግ ፡ ስ ጠ ሁ ፡ ። የ ክ ዶ ሮ ዳ ሃ ፡ ስ ግ ግ ፡ ሁ ሱ ፡ የ
ታ ስ ሱ ጉ ግ ፡ ። ፍ ታ ል ግ ፡ ያ ሱ ግ ግ ፡ ። በ ክ ግ ጊ ክ ጎ ጠ ሔ ር ፡ ። ፈ

ታች፡ግን ዩ፡ሠ ጠሁ፡፡ የአዶ ርዳግ፡ሰው፡ሁሉ፡፡ ወዩ፡
 አገሩ፡፡ መሠላ ስ፡የሚኔ ምረውን፡፡ በአግዚአብሔር፡
 ኃይል፡፡ አፕ፡ሠ ጠሁ፡፡ አቶ፡ህርም ዝ፡ረአአም፡፡ ኩ-
 ኪዎ፡፡ ያከኔ በታሁት፡፡ ከኛ፡፡ የምትፈልገውን፡፡ ሁሉ፡
 ጉዳይ፡፡ ክርሱ፡፡ ጋራ፡፡ ተማክር፡፡ ባሉኙ፡፡ ረሃዩ፡፡ ክርሱ፡
 ጋራ፡፡ ከየተማክር ሁሉ፡፡ ከልክብዎ፡፡ ክፍ፡፡ ነው፡፡ ፡፡ የኢ-
 ትዩ ልዩ ፡፡ ሰዎች፡፡ አውር፡፡ ነገና፡፡ ዓይናችንን፡፡ ያብራላ
 ነ፡፡ ከአግዚአብሔር፡፡ በሰላማይ፡፡ ያብራራ አዎ፡፡ ፡፡ ፡፡
 በ፲፮ ተ፲፱ ፲፯ ዘመን፡፡ ዓለም፡፡ ክተፈጠረ፡፡

ክርሱትስ፡፡ በተወለደ፡፡ በ፲፮ ተ፲፱ ፲፯ ዘመን፡፡
 በዘመነ፡፡ ማርቆስ፡፡ በወርዓ፡፡ ማደዎ፡፡ በ፲ ቀን፡፡
 ዘገ፡፡ ላይ፡፡ ተጣፈ፡፡ ፡፡

በደብዳቤው እንዳየነው አጤ ቴዎድሮስ ራሳምን ለማስቀረት ወስነዋል። “... አውር ነንና ዓይናችንን ያብራላ... ” ባሉት መሠረት አትዮጵያውያን በዘመኑ ከዓለም ሥልጣኔና ጥበብ ተለይተው ሳያዩም ሳይሰሙም ይኖሩ ስለነበረ በዓለም ያለውን ጥበብ በራሱም አማካይነት በእንግሊዝ መንግሥት ረዳትነት ወደ አትዮጵያ ለማስገባት አሰበው ነው። ሆኖም ይህ ድርጊት ወይም የራሳም በአትዮጵያ መቅረት በትርጉም ለህተት የመጣ እንጂ ንግሥት ቢክቶሪያ በጸፉት ደብዳቤ ራሳም በአትዮጵያ ቀርቶ ጉዳይ ፈጣሚ ይሁን አላሉም። ራሳምም ቢሆን የሚያውቀው የንግሥቷን ደብዳቤ አድርሰና እስረኞቹን አስፈትቶ መመለስ እንጂ የመቅረቱን ጉዳይ በውኑም በሐልጫም አላሰበውም። አጤ ቴዎድሮስም ከበፊቱ እንዲህ ዓይነትን የመቅረት ነገር አንስተውበት ቢሆን ምናልባትም አንድ ስምምነት ወይም የመግባቢያ ቋንቋ ሊፈጠር በቻለ ነበር።

አጤ ቴዎድሮስ ለንግስት ቢክቶሪያ ደብዳቤ የጻፉ ዕለት ራሳምም ለእንግሊዝ የውጭ ጉዳይ ሚኒስቴር አንድ ደብዳቤ ጻፈ። እፕሪል 18 (በኛ ሚያዝያ 10) ቀን 1866 (በኛ 1858) ዓ.ም. ራሳም የጻፈው ደብዳቤ እንዲህ የሚል ነበር።

“... ከዶክተር ብላንከና ከሚስተር ፕሬደውክስ ጋር ሆነን ጃንዋሪ 28 ቀን ከአበሻው ንጉሠ ነገሥት ዘንድ ደረሰን እንደደረሰንም ንጉሠ ነገሥቱ በታላቅ ክብር ተቀበሉን። በመንከባከብና በቸርነትም አቆዩን። የንግሥትንም ደብዳቤ በአክብሮት ተቀበለው በመንከባከብና በቸርነትም አቆዩን። የንግሥትንም ደብዳቤ በአክብሮት ተቀበለው የክበረ መልስም ጽፈዋል። ...” ብሎ የተደረገውን አቀባበልና መስተንግዶ ከገለፀ በኋላ “... ንጉሠ ነገሥቱ ስለጉዞዬ ወጭ 10,000 ብር ሰጡኝ። በደግነትና በእንክብካቤም ይዘውኛል። ... የልዑላኖች በቅሎ ኮርቻ፣ ጋሻ፣ ጉራዴና ጦር ሰጥተውኛል። አብረውኝ ላሉትም ጋሻ ጦርና የተለያዩ ሥጦታዎችን ሰጥተዋቸዋል። በተጨማሪም አምስት በቅሎዎች ሰጥተውኛል። ...”

“ንጉሠ ነገሥቱ ከጥቂት ዓመታት በፊት ጀምሮ ጠቢባን ስዎችን ከእንግሊዝ አገር ለማስመጣት ይፈልጋሉ። ትናንትናም ስንጋገር ሁለት ወይም ሶስት ሰዎች እንዲመጡላቸውና መድፍ፣ ጠመንጃና ጥይት እንዲት እንደሚሠራ፣ በረተ እንዲት እንደሚቀልጥ ሰዎቻቸውን እንዲያስተምሩላቸው መፈለጋቸውን ነገሩን ፈ እንዳሉኝም እነኚህ ሰዎች ሊመጡ የሚያስፈልገውን ዕቃና መሣሪያቸውን ሁሉ ይዘው እንዲመጡና ሰዎቻቸውን ካስተማሩም በኋላ በደህና ወደአገራቸው እንደሚመለሱ ነገሩኝ። ... ለክብርነትዎ የማሳሰበው... ከዚች አገር ጋር ለወደፊቱ ጥሩ ወዳጅነት እንድንመሠርት ነው።”

“የግርማዊት ንግሥት መንግሥት ፈቃዱ ሆኖ አንድ መቶ ሺ የተለያዩ ጥይቶች ጥቂት ባለሁለት አፍ ጠመንጃዎች፣ ሽጉጦች፣ ንጉሱ በባሕሮች ላይ የሚሔዱበት አንድ ጀልባና የሚሆነውን ነገር ሁሉ ይህን ደብዳቤ ባመጣው በሚስተር ፍላድ እጅ እንዲላክልኝ አላስባለሁ።”

“የግርማዊት መንግሥት ጠቢባኖቹን ለመላክ ፈቃዱ ከሆነ ሰዎቹ እዚህ በሚመጡበት ጊዜ የንጉሠ ነገሥቱ ሠራተኛ ሆነው

ቢያንስ እንደ ዓመት እንደሚቆዩ... ሲነገራቸው መልካም ነው... የሚል ነበር።

ይህንና አጤ ቴዎድሮስ ለንግስት ሸክቶሪያ የጻፉትን ደብዳቤ አቶ ፍላድ እንዲያደርስና መልሱን ይዞ እንዲመጣ ተመርጧል። ፍላድ ደብዳቤዎችን ይዞ ከመሔዱ በፊት ከንጉሱ ለመሰናበት ከራሳም ጋር ሆነው ወደ አጤ ቴዎድሮስ ድንገት ሳይታሰቡ ከራሳም ዘንድ መጡ። እንደመጡም ከራሳም ድንኳን ሲገቡ የራሳም ድንኳን ምን ጣፍ የሌለበት ስለነበረ በእስኞኳይ ምንጣፍ እንዲመጣ አዘዙ። ምንጣፍ እንደመጣም ከራስ እንግዳና ከአቶ ሳሙኤል ጋር ሆነው ራሳቸው ቴዎድሮስ ምንጣፍቸን አነጠፉ። ምን ያህል ትሁት ንጉሱ መሆናቸውንም ለፈረንጅቹ አሳዩ። የብላንክና የፕረዲውክስ ድንኳኖችም እንዲነጠፉ አዘዙ። ጥቂት ተጨዋውተውና ፍላድን ተሰናብተው ሲሔዱ ሲነሱ ራሳም ቀረብ ብሎ እስከ ቤታቸው ለመሸገገት እንዲፈቅዱለት ለመናቸው። ቴዎድሮስም “ማለፊያ ነው። በልና” ብለው እጅ ለእጅ ተያይዘው ይጓዙ ጀመረ።

ከራሳም ጋር እጅ ለጅ ተያይዘው እየተጫወቱ ሲሔዱ ከፈረንጅቹ ሠፈር ሲወጡ ሲሉ የፈረንጅቹን ጠባቂ ራስ ወልደ ማርያምን ቆመው እገኙባቸው። ቴዎድሮስም ቆም ለሉና “ምን ታደር ጋለህ?” ብለው ጠየቋቸው። ራስ ወልደ ማርያምም “እየጠበቅሁ ነኝ” ብለው መለሱ። ቴዎድሮስ ይህን መልስ እንደሰሙ ቆጣ ብለው “ምን! ወዳጄን ራሳምን ነው የምትጠብቀው? በል አሁን ከዚህ ሂድ። እሱን የምፈራበት ምንም ነገር የለኝም” ብለው በእጃቸው ወደራሳቸው ለፍ እየጠቆሙ” እየው። እዚህ ውስጥ የሽጉጥ እፈሙዝ ሲያስገባ እንኳ እልጠረጥረውም” አሏቸው። ጥበቃው ግን ላላ እንጂ ጨርሶ አልተነሳም።

አቶ ፍላድ እንግሊዝ አገር ሔዶ መልሱን ይዞ እስኪመጣ ድረስ ኤርፓውያኖቹ በሙሉ በመያዣ ስም እንደሚቆዩ ተነግሮ አቸዋል። ፍላድም ቀደም ብለን ያነበብናቸውን ደብዳቤዎች ይዞ ሚያዝያ 20 ቀን 1858 ዓ.ም. የእንግሊዝ አገር ጉዞውን ጀመረ። መጀመሪያ ወደ ኤደን ሔዶ። በዚያም ሲመካከር ቆይቶ በሐምሌ ወር እንግሊዝ አገር ገባ።

የዚያን ጊዜ የእንግሊዝ መንግሥት ከከባድ ችግር ላይ የወደቀበት ዘመን ነበር። የፑርሲያና የእስትሪያ ጦርነት በመነሳቱ የእ

ግሊዝ መንግሥት ተወጥሯል። በእንግሊዝ አገር ላይም በደረሰው ጉዘብ ችግር ከከባድ ፈተና ወድቋል። ይህ ብቻ ሳይሆን እንግሊዝ ገር ከባድ የከብት እልቂት የደረሰበት ዘመን ነበር። በእነዚህ ሁኔታ ችግሮች ለተዘፈቀቸው እንግሊዝ ከቴዎድሮስ የተላከው አቶ ፍላድ ተመልካችም ሆነ ጉዳዩ ከብደት አጣ። ቢሆንም ፍላድ ጣልቃ ግባ ራሳምም ሆነ ሌሎቹ እስረኞች ተለቀው በጥሩ ሁኔታ ይ እንደሚገኙ እያስረዳ እንደገና ነገሩ ከመበላሸቱ በፊት የቴዎድሮስ ጥያቄ እንዲሟላ ይወተውት ጀመር። በመጨረሻውም የእንግሊዝ መንግሥት መሪ የሆነው ሎርድ ደርቤይ በቴዎድሮስ የጠየቀ ግን መላክ ጥያቄ ተስማምቶ በንግሥቲቱ ስም ደብዳቤ እንዲገኝ ቴዎድሮስ የጠየቋቸውም የጅ ሥራ አዋቂዎች እንዲላኩላቸው ሰነ።

ፍላድ በውሳኔው ተደብቶ የመመለሻ ጊዜውን በሚያዘጋጅበት ተለቀው የነበሩት እስረኞች እንደገና ደብረ ታቦር ላይ በሙሉ ሰሩ የሚሉ ወሬ እንግሊዝ አገር ደረሰ። ይህም ወሬ ደህና አዝ ሚያ የያዘውን የፍላድን ጉዳይ እደፈረሰው። ኤርፓውያኖቹም ምልሰው እንደገና በቴዎድሮስ መታሰራቸው ወሬ ሳይሆን እርግጥ ፍላድ ነበር።

አጤ ቴዎድሮስ ፈረንጅቹን መልሰው ያሠሩበት ምክንያት አየ ሌም ደርሰው የሚመለሱም ሆኑ በዚያው በኢየሩሳሌም የሚሰሙ ሰዎች በሚልኩላቸው መልዕክት ወይም በሚነግሩዋቸው ዜና እንግሊዞች ከሱእኪን ከሰላ ድረስ የባቡር ሐዲድ እየዘረጉ ናቸው። ምን እንግሊዞች ከቱርኮች ጋር መስማማታቸውንና ወዳጅነታቸው ያሳያል። ተባብረውም ሲወጉም ነው” እያሉ ይነግሩዋቸው ር። ከዚህም ሌላ ምዕቀ የሚኖረው ወዳጃቸው የሆነው ፈረንጅ “ራሳም ተላከሁ የሚለው ውሸት ነው እንጂ እውነት አይሆንም። እንግሊዞችም ቢሆኑ የሚፈልጉት የተያዙባቸው ሰዎች እንዲቆላቸው ነው እንጂ ስለእርሶ ጉዳይ ሐሳብም የላቸው” ብሎ አፈላቸው ነበር።

ተለቀው የነበሩት እስረኞችም ፍላድ እስኪመለስ በሰላምና ጥቅር እንዲያውም በቅሎ ከነጌጦቻቸውና ሌላም ሽልማት ተሸጠው በሰላም ጋፋት ሔደው መኖር ሲጀምሩ ቴዎድሮስ እንዲህ ወሬ በመስማታቸው ሰኔ 18 ቀን 1858 ፈረንጅቹን ከጋፋት ደብረ ታቦር ጠሩዋቸው። ደብረ ታቦርም ከአጤ ቴዎድሮስ

ሠፈር እንደደረሱ በእንደ ድንኳን ውስጥ እንዲያርፉ ተደረገ ። ጥቂት ቆይቶም ራስ እንግዳ፣ ከንቲባ ኃይሉና አቶ ሣሙኤል ወደ ፈረንጅቹ ዘንድ ተልከው መጥተው የቴዎድሮስን የመልዕክት ጥያቄ አቀረቡ ። ጥያቄውም “ቴርክ በእንግሊዝና በፈረንሲስ መንግሥት እየተረዳች እገሬን ለመውጋት አስባ በሱዳን በኩል የባቡር ሐዲድ የተዘረጋው በእንግሊዞች እጅ አይደለምን ። ቆንሲል ኪምሮን ለእንግሊዝ ንግሥት እንዲያደርሱልኝ የጻፍኩትን ደብዳቤ ከሰጠሁት በኋላ መልስ ሳይዝልኝ ተመልሶ የመጣውስ በዚያው አይደለምን? በጻፍኩትም ደብዳቤ የእንግሊዝ መንግሥት የሰቀበት መሆኑን አቶ ሮዚንታል፣ ነግሮኛል ። ስለዚህ እኔ ወዳጅነታችሁኝ ሰፊልግ እና ንተ ጠላቱ እየሆናችሁ ከጠላቶቼ ጋር ከተባበራችሁ በእጃችሁ ያለውን የጦር መሣሪያ ሰጡና ከዚህ እንድትቆዩ ብለዋችኋል” ብለው ነገሩዋቸው ። ፈረንጅቹ ደብረ ታቦር ላይ በእስር ስም እንዲቆዩ ተደረገ ። ስሙ እስር ይባል እንጂ የደብረ ታቦርቹ እስከ ጋፋት ድረስ እየሔዱ ጋፋት ከቀሩት ፈረንጆች ጋር ሲጫወቱ እንዲውሉ ተፈቅዶላቸው ነበር ። በኋላ ግን በአመላቸው እስራታቸው ጠበቀባቸው ።

አንድ ቀን በሰኔ ወር ማለቂያ ገደማ እጤ ቴዎድሮስ በጋፋት የሚሠራውን ሥራ ለማየት ወደ ጋፋት ሔዱ ። በጋፋት ያለውንም ብረት ማቅለጫ ሲገቡኝ ፈረንጅቹም አጅበው እየተከተሉ ይሔዱ ነበር ። ፈረንጅቹ በሙሉ ባርኔጣቸውን አውልቀው በእጃቸው ይዘው ሲጓዙ ሁለቱ ፈረንጆች ግን ባርኔጣቸውን እንዳደረጉ ይከተሉ ነበር ። ቴዎድሮስም ፈረንጅቹን ስለ ጤንነታቸው ሁሉ እየጠየቁ ተጓዙ ። ከብረት ማቅለጫው ቤት ሲገቡ በዚያው ያሉት ሁሉ እጅ ሲነሱ ሮዚንታል እጅ ሳይነሳ ቀረ ። ይህን ሁሉ ድርጊት ቴዎድሮስ ያላዩ መሰለው አይተዋል ። ግን ምንም አልተናገሩም ።

የብረት ማቅለጫውን ገብተው ሲወጡ አንድ ሰው “ጃንሆይ ። እነኝህ ፈረንጆች ጌቶቹ ሁል ጊዜ ይረዱኛል ። ደገኝ ናቸው ። እር ስዎም ካለሁበት ችግር እንድወጣ ይርዱኝ” ብሎ ለመናቸው ። የዚህ ጊዜ ቴዎድሮስ ከፋኛ ተቆጥተው “እንዴት ከኔ ሌላ ሌሎች ንም ሰዎች ጌቶች ይላል? በሞቴ በልልኝ” ብለው ያን ደሃ አስደበደቡት ። ከዚያም ጥቂት እርምጃዎች ሔድ ብለው በድንገት ቆሙና ወደ ሮዚንታል ዞር ብለው ያዘው” ሲሉ ወታደሮቹ ሮዚንታልን ተረባርበው ያዙት ። ሌሎች ደግሞ በዚያው በአጠገባቸው ያገኙትን ደክተር ብላንክን ወጥረው ያዙት ።

እጤ ቴዎድሮስ ወደ ሮዚንታል እየተሙለኩቱ “እንተ አሁን ለምንድነው የድሃ ሴት ልጅ ነው ያልከኝ” ብለው በቁጣ ጠየቁት ። ሮዚንታልም በፍርሃት እየተንቀጠቀጠና የውጥር እንደተያዘ “ጃንሆይ ። እርሰዎን በድየና አዋርጄ ከሆነ ይቅርታ እንዲያደርጉልኝ ልለምናለሁ ።” አለ ። ሮዚንታል ፈርቶ የሚንቀጠቀጥበት ምክንያት ቴዎድሮስ ጥያቄ ባቀረቡበት ጊዜ ጦራቸውን በእጃቸው ይሰብቁ (ይነቀንቁ) ስለነበረ ነው ።

ሮዚንታልን ከጠየቁና የሚለውን ከሰሙ በኋላ ወደ ሌሎች ኤርፓውያን ዞር ብለው “እናንት ባሮች ። በገንዘቤ አልገዛኋችሁ ምን ። እረ እናንተ እነማን ናችሁ ጌቶች ተብላችሁ የምትጠሩት ። ተጠንቀቁ” አሏቸው ። ከዚያም ባርኔጣ አድርገው ወደ ተከተሏቸው ፈረንጆች ዞር ብለው “ኩራት አልተሰማችሁምን ። ባሮች ፣ ሴቶች አሁያዎች ። ከኔ ጋር እየሔዳችሁ ባርኔጣችሁን ታደርጋላችሁ? እኔ አብራካችሁ እንዳለሁ አላያችሁምን? ደግሞስ ሐዚሙ (ደክተር ብላንክን ነው) ባርኔጣውን በእጁ ይዞ ሲያጅብ አላያችሁምን ።

እኔ አይደለሁም እንዴ ሀብታም ያደረግኋችሁ ። እናንተማ ድሆች አልነበራችሁም?” ብለው ከወቀሷቸው በኋላ ሁሉም በወታደር እንደተያዙ እየተገፉና እየተገተቱ ጉዞው ወደ ደብረታቦር ቀጠለ ። ባርኔጣውን በእጁ ይዞ ላጀባቸው ለደክተር ብላንክ ግን የከንቲባ ኃይሉን በቅሎ አሰጥተው በማዕረግ እንዲከተላቸው አደረጉ ።

ደብረ ታቦር እንደገቡ አቶ ራሳምና በዚያ የነበሩት ኤርፓውያኖች ከሚዳ ላይ እንዲሰበሰቡ አድርገው እሳቸውም ከአንድ ድንጋይ ላይ ቁጭ አሉ ። ዙሪያውም በመኳንንትና በወታደሮቻቸው ተከበቡ ። እጤ ቴዎድሮስም በያዙት ጦር ጀንጭ (እጅታ) ድንጋዩን እየደበደቡና እየሰባበሩ ወደ እስተርን እየተሙለኩቱ “የክርስቲያንን የአረመኔ ወይስ የይሁዲ ባህል ነው እንድትሰድቡኝ የሚፈቅድልህ? ከመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ ከሆነ በየትኛው ሥፍራ ላይ ነው ሰውን እንድታዋርድ የሚፈቅድልህ? እንዲያው ለመሆኑ መጽሐፉን ስትፅፍ ፈቃድ የሰጠህ ማነው? እረ እንዲያው ማነው! ይህን እኔን የሚያንቋሽሽ ታሪክ የነገረህ? በል ንገረኝ?” አሉ ። እስተርን ለመመለስ ሲዘጋጅ ቴዎድሮስ ወደ ራሳም ዞር አሉና “እንተም ብትሆን በድለሽኛል” ብለው ሊነግሩት ሲጀምሩ ራሳም ከፋኛ ድንግጦ ከንግግራቸው መህል ገባና “እኔ? ጃንሆይ እኔ” አላቸው ።

እጤ ቴዎድሮስም “እዎን እንተ እንተው ራስህ ። ያውም የበ

ደልከኝ አራት ጊዜ ነው ስማን ልንገርህ መጀመሪያ ነገር አቶ ኮከቤ እኔን ሰድቦና አዋርዶ የጻፈውን መጽሐፍ እንበብከው ሁለተኛው ነገር ከአስረኞቹ ጋራ ሳታስታርቀኝ ከአገር እንዲወጡ አድርገህ ልታስወጣቸው ነበር ሰለተኛው በደል ያንተ አገር መንግሥት ኢየሩሳሌም ቱርኮች እንደተያዙች እንድትቆይ ፈቃዱ ሆነ አራተኛው ምን ነበር? ይሁን ብቻ አሁን ረስቸዋለሁ ማን የምልህ ኢየሩሳሌም የኔ መሆኗን ታውቃለህ በዚያም ያለው ጽላት በቱርኮች መያዙንም ታውቃለህ? ወይስ አላውቅም ልትል ነው ስለው ለጥቂት ጊዜ ዝም አሉ ማለት ነው።

ከዚያም አስተርጓሚውንና ፀሀፊያቸውን አቶ ሣሙኤልን “እነዚህን ወዳጆችህን ባስረቸው ምን ታስባለህ” ብለው ጠየቁት ለአቶ ሣሙኤልም “ጃንሆይ ስርዕዎ ያውቃሉ እንጂ እኔ ደግሞ ምን አውቃለሁ ምንስ አስባለሁ ለዛጎችን እርዕዎ አይደሉምን” ብሎ መለሰ ለከዚህ በኋላ ማሰሪያውን አምጣልኝ ብለው አግር ብረትና ሰንሰለት ቀረበ ለከቀረበ በኋላ ወደ አንዱ የጦር መኩንናቸው ዞር ብለው “እነኝህን ሰዎች በድንኳናቸው ውስጥ ሆነው ልትጠብቃቸው ትችላለህ ወይስ አትችልም” ብለው ጠየቁት ሰውየውም “ጃንሆይ ስርዕዩን ይልቅ በቤት ውስጥ ሆነው ቢጠበቁ ይሻላል” ብሎ ሰለመለሰ “መልካም ነው” ብለው ወዲያው ካንድ ከቤተ መንግሥቱ ቅርብ ከሆነ ቤት ተወስደው እንዲታሰሩ አዘዙ ማለት ነው።

የታሰሩበት ቤት አየር መግቢያ መስኮት እንኳ የሌለው ስለነበረ አቶ ራሳም ተበላጭቶ አንድ መልክተኛ ወደ አጤ ቴዎድሮስ ሲልክ “በጃንሆይና በእንግሊዝ መንግሥት መካከል ወዳጅነት እንዲፈጠር ለማድረግ በቻልኩት ሁሉ ደክሜአለሁ ለአሁን ማን በኛ ላይ የደረሰውን በደል የእንግሊዝ መንግሥት በሚያውቅበት ጊዜ በሚመጣው ነገር ጃንሆይ እንዳይወቅሱኝ ብለህ ንገራቸው” ብሎ ላከ ለአጤ ቴዎድሮስም ለራሳም መልስ ሲልኩ “በመጥፎም ሆነ በመልካም ብይዛችሁ እንግሊዞች ጠላቶቹ በመሆናቸው አጉላላቸው ማለታቸው አይቀርምና ምንም አይደለም አርፈህ ተቀመጥ” ብለው ላኩበት ማለት ነው።

የቴዎድሮስ ጠባይ ተለዋዋጭ ነው ተብሏል ለጠባያቸው መላዋወጥም እጅግ በጣም ከፋ የሆኑት ሰው የዚያንኑ ያህል ደግሞ እጅግ በጣም ደግ ሰው ሆነው ይገኛሉ ለእንዲያ ተጣልተውና ሰድቦው ካሠሩዋቸው ፈረንጆች ዘንድ አንድ ቀን ማታ ጠጅና አረቄ

እስይዘው እስረኞቹ ካሉበት ቤት ገቡ ለከዚያም ተቀምጠው ጠጅና አረቄው እየተጠጣ ሲጫወቱ “ሚሰቱ እንኳ በአሁኑ ጊዜ ከቤት እንዳልወጣ አጥብቃ ብትነግረኝም እናንተን በእንደዚህ ያለ ኃዘንና ችግር ላይ ጥያቄ ለመቅረት ደስ ሰላላለኝ አብራክትሁ ለመጣትና ለመጫወት መጣሁ” አሏቸው ማለት ነው።

ከራሳም ጋር ሲጫወቱ ራሳም በእንግሊዝ አገር ሰላለው የቀረጥ አቀራረጥ ጉዳይ አጫወታቸው ለቴዎድሮስ በእንግሊዝ አገር ሰላለው ከነጋዴ ስለሚቀረጠው ቀረጥ ሰምተው ከት ብለው ሳቁና “ሰማኝ እንጂ ራሳም” የአገሬ ሰው በገንዘቡ እንደመነገድ ከመሬት ውስጥ ይቀብረዋል ለይህን የሚያደርገውም ለኔ የሚገባኝን ቀረጥ ላለመክፈል ሲል ነው” አሉት ለአንደኛው ራሳም በፈረሰና በበቅሎ በቤት ሠራተኛም ስለሚቀረጠው ቀረጥ ቢያጫወታቸው “አይ አቶ ራሳም ለአንተኮ የአበሾችን ነገር አታውቅም አሁን እኔ በበቅሎው፣ በፈረሰ፣ በእንሰላው ቀረጥ ልቀበልህ ብለው ማንም ሰው ፈረሰና በቅሎ የሚኖረው የለም ለእኔከርህ ቀረጥ ክፈል ለሰለውም ሁሉም የየራሱ አሽከር ይሆናል” አሉት ለይህን የመላሰለውን ሲጫወቱ ቆይተው ለመሔድ ሲነሱ “... ፈቱን ሳያዩና ሰውም የሚናገረውን ሰምታችሁ ሳትገምቱት በልቤ ውስጥ ያለውን ስሜት ብትመለከቱት ለአገሬ ጥሩ አላማ ያለኝ ሰው ነኝ” ብለዋቸው ሔዱ ማለት ነው።

አንድ ቀን ደግሞ ከደብረ ታቦር ወደጋፋት መጥተው ሥራውን ከጉበኙ በኋላ ከውጭ መቀመጥ ፈልገው ቀይ ሐር የተነጠፈበት ወንበር ተደርጉላቸው ተቀመጡ ራሳም በአጨዋውቱ ያለ ደስታቸው ነበርና የንግስተ ሳባን ታሪክ አጫወቱት ለቀጥሎም አንድ ጊዜ የጉንደር ከንቲባ ሆነው ተሾመው የነበሩት ከንቲባ ኃይሉ የኤሌክሳንደርን (እስክንድርን) ታሪክ እንዲናገሩ አዘዋቸው ያውጆ መር ለታላቁ ኤሌክሳንደር ከኢትዮጵያ ልዕልት ልጅ ማሰወለዱ፣ እስከ ገነት (መንግስተ ሰማያት) ድረስ ሔዶ መመለሱን ሁሉ ከንቲባ ኃይሌ መጽሐፍ ይዘው ስዕሉን እያሳዩ ለራሳም ተረኩለት ማለት ነው።

ራሳም ባፋ ባይናገርም በነገሩ አላመነም ለታሪክ መጨረሻ ላይ ቴዎድሮስ ወደ ራሳም ዞር ብለው “የእስክንድርን ታሪክ ወደ ድከው ወይም ጠላሽው?” ብለው ጠየቁት ራሳምም “ጃንሆይ፣ እውነቱን ለመናገር ኤሌክሳንደር ወደ ገነት ለመሔድ በመመኘቱና በመሔዱ በጣም ብልህ ሰው ነው ወደ መሬት ተመልሶ በመምጣቱ

ግን በጣም ሞኝ ሰው ነው ። እኔ በሱ ቦታ ብሆን ኖሮ አንድ ጊዜ ተፈቅዶልኝ መንግሥት ሰማያት ከገባሁ ከዚያው እቀር ነበር “ሲላቸው ከተቀመጡበት ከትንሿ ወንበር ተፈንግለው እስ ኪያዘሙ ድረስ ሳቁ ሲበቃቸውም ወደ እራሳም እያዩ “እኔ በእንዲህ ዓይነት ግብሰብስ ነገር ሁሉ የማምን ይመስልሃል? “ሲሉት “እይመስለኝም ጸንሆይ ። ግርማዊነትም የበለጠ እውቀት እንዳለም እርግጠኛ ነኝ ።” አላቸው ። በዚችም ቦታ ተቀምጠው ሁለት ሰዓት ያህል ሲጫወቱ መቆየታቸውን ራሱ ራሳም ዕጩታል ።

ኤርፓውያኖቹ በሙሉ መቅደላ ተወስደው እንዲታሰቡ በታዘዘው መሠረት ፈረንጆቹ በሙሉ የመቅደላውን የእስራት ዘመናቸውን ለመጀመር ሐምሌ 5 ቀን 1858 ዓ.ም. መቅደላ ገቡ ።

የእሥረኞች የመቅደላ ኑሮ

ግርካም ስለመቅደላ ተራራ ሲፅፍ “... በዓለም ካሉ ቦታዎች ሁሉ ጤናማ አየር ያለበት ሥፍራ ነው ። ...” ይለዋል ። መቅደላ ተራራ ዙሪያውን ሙጥጥ ያለ ገደል ነው ። ከአናቱ ሰመድረስ ያለው መንገድና በር አንድ ብቻ ነው ። ከላዩ ላይ ከተወጣ በኋላ ግን እጅግ በጣም ሰፊ የሆነ ሜዳ ነው ። መቅደላ ተራራ በተፈጥሮ አቀማመጡ አመች በመሆኑ ከጥንት ጀምሮ የእስረኞች ማስቀመጫ ነበር ። እጤ ቴዎድሮስም የመቅደላን ተራራ ለእስረኞች ማኖሪያ ብቻ ሳይሆን የንብረታቸውም ማስቀመጫ አድርገውት ነበር ።

ጭልጋ ውስጥ ሣር አምባ ከተባለ ቦታ የነበሩት የፖለቲካ እስረኞች ወደ መቅደላ ከተዛወሩ በኋላ በመቅደላ አምባ ዘጠኝ ሹሞች ተሾሙበት ። ከዚያ በፊት ግን የአምባው ሹም አንድ ሰው ብቻ ነበር ። በዚያም የሚሾመው የእስረኞች ጠባቂ ማዕረጉ ደጃዝማች ነበር ። ኤርፓውያኖቹ እስረኞች ወደ መቅደላ ከተወሰዱ በኋላ ግን የአምባው አዛዥ ማዕረግ ከደጃዝማችነት ወደ ራስነት ከፍ አለ ። ዋናው አዛዥ ራስ ሲባል የሌላዎቹ ዘጠኝ ሹማምንት ማዕረግ ግን ቢትወደድ ነበር ።

ፈረንጆቹ መቅደላ የገቡ ጊዜ ዋናው የአምባው አዛዥ የበጌ ምድሩ ተወላጅ ራስ ኪዳነ ማርያም ነበሩ ። ራስ ኪዳነ ማርያም በራስ አለ ዘመን መንግሥትም ያገለገሉ ታላቅ ሰው ናቸው ። በጠባያቸውም ጨዋ፣ አዛኝ፣ እውነተኛ ስለነበሩ ፈረንጆቹ ይወዱዋቸው ነበር ። ራስ ኪዳነ ማርያም ያለ ንጉስ ትእዛዝ ምንም ዓይነት መጥፎ ነገር እንዳይደረግ የሚቆጣጠሩና የማይፈልጉም ሰው ነበሩ ። ምኒልክ ከመቅደላ ካመለጡ በኋላ ራስ ኪዳነ ማርያም ግንኙነት አላቸው ተብለው በሰንሰለት ታሠሩ ። የተረፈ ዘመናቸውንም በስንሰለት እንደታሰሩ ደብረ ታቦር ጨረሱት ።

መቅደላ በሸሎ እና ጀዳ በተባሉ ወንዞች መሀል የሚገኝ ተራራ ነው ። በተራራው ወገብ ላይ ያለው ሰላምጌ የሚባለው ቦታ ሰፊ

በመሆኑ በዚያ ጊዜ በዚያ ቦታ በእርሻ ተግባር የሚኖሩ ብዙ ሰዎች ነበሩበት ። አራሾቹም የሚኖርሱት ለገንብና ለመቅደሳ ሹማምንት ነበር ። ይህ ብቻ ሳይሆን በተራራው ጫፍ የታሰሩ የታ ላላቅ ሰዎች እሽክሮች በዚያው በሰላምጌ፣ ቦታ እየተሰጣቸው ቤት ሠርተው ከብት እያረቡ ስንቅ በማቀበል የሚኖሩም ነበሩበት ። ከሰላምጌ ጉን ደግሞ ሥላሴ እየተባለ የሚጠራ ሚዳ አለ ። ሚዳው ሥላሴ የተባለበት የሥላሴ ቤተ ክርስቲያን ስላለበት ነው ። በዚያም በየሳምንቱ ቅዳሜ የገበያ ቀን ስለሆነ ብዙ ሕዝብ ይሰበሰብበት ነበር ።

በመቅደላ ተራራ ላይ ስላሉት ቤቶች ዶክተር ብላንክ ሲገልፅ "... የአጼ ቴዎድሮስ ቤትና ጉተራ የተሠራው ከአምባው ማዕከላዊ ቦታ ላይ ነው ። ከቤቱ ፊት ለፊት ስፈ ለአደባባይነት እንዲያገለግል ክፍት ቦታ ያለው ሲሆን በጀርባ በኩል የንጉሠ ነገ ሥት መ ኮንኖች መኖሪያ ሠፈር ይሆንና በስተቀኝ በኩል ደግሞ ቤተ ክርስቲያኑ፣ እሥር ቤቱና የወታደሮች ሠፈር... (አባ) መቅ ደላ ላይ ያሉት የአጼ ቴዎድሮስ ቤቶች ስፋ ባለ ሁኔታ እንደሌሎቹ የአበሻ ቤቶች የተሠሩ ናቸው እጤ ቴዎድሮስ ግን በጠቅላላው በቤት

ደብረታቦር መድኃኔ ዓለም

ስጥ ከመኖር በድንኳን መኖርን ስለሚወዱ በአምባውም ውስጥ ተው መዘጋትን ስለማይፈልጉ ሲመጡ ሰላምጌ ላይ ድንኳናቸውን ሰጥለው ይሰነብታሉ ። በእነዚህ በቶች ብዙም ኑረውባቸው የውቁም "..." ብሏል ።

ስለ እስር ቤቶቹ ሁኔታ ሲገልፅ ደግሞ "... የፖለቲካ፣ ስነ ገዳይና ሌሎችም የሚታሰሩባቸው አምስት ትልልቅ ቤቶች ፋ ። በዙሪያቸው የሀብታሞቹ እስረኞች እሽክሮችና ዘበኞች ይኖ ፋ ። ቤቶቹ በጥብቅ አጥር የተከበቡ ናቸው ። እኛ በተያዘን ጊዜ ዚህ ቤቶች ውስጥ ቁጥራቸው 600 የሚሆኑ እስረኞች ይገኙበት ሆኖ ። ከዚህም ውስጥ 80 በትኩሳት በሽታ ሲሞቱ 175 ተፈቱ ። 307 ተገደሉ ። የአሥር ቤቱ አጠባበቅ በአንድ በኩል በጣም ብቅ ሲሆን ባንድ በኩል ደግሞ ልል መስሎ ይታያል ። ፀሐይ ተጠልቅ እስረኛው ሁሉ ወደ እሥር ቤቱ አጥር ግቢ እንዲገባ ትዘዝና ሲገባ እንድ ባንድ እየተቆጠረ ሰንሰለቱም ያልተፈታ ሆኑን ከበራፋ ላይ ዘበኞች ቁመው ይፈትሻሉ ።

"ከዚህ ቀደም ቤቶች እስረኞች ከወንድ እስረኛ ጋር በአ ድ ቤት ውስጥ ይታሠሩ ስለነበር ጓላ ግን ተሻሽሎ ለብቻቸው ት ተሰጥቷቸዋል ። እስር ቤቱ በጣም ሞልቶ ብዙ መጫናነቅና ታረግ ስላለ አበሻዎችንም ያሳዝናቸው እንደነበር ይገልጻሉ ። ግንበዴው፣ ከብዙ የጦር ግንባር ድል የተገናፀፈው ጀግና፣ ጠቅላይ ጄው፣ ልዑሉ ሁሉም በጠቅላላው የተለየ ቦታ ሳይኖራቸው እጃ ገውና አግራቸው በሰንሰለት ተፈደኖ በዚያች ጠባብ ቦታ ላይ ጉን ጉን እየተጋፉ ይተኛሉ ። ከእስር ቤቱ መካከል ላይ ዘበኞቹ እጃ ገውን እየሞቁና እየተጫወቱ ሲጠብቁ ያደሩና ከጧቱ በ12 በዓት ጭ እስር ቤቱን ከፍተው እስረኛውን ስለሚያስወጡት በችግር ተጉዳው እስረኛ የአለት ምግቡን ለመሰመን ወይም የታደለና ሽክሮቹ ህብቱን ይዘው በዙሪያው የሚጠብቁት ከሆነ ስንቅን በመ ስል በጠቅላላው ምግብ ለማግኘት ሲጥር ይውላል ። "... ግለት ጽፍዋል ። (ትርጉም ዳኝ ወ/ሥ)

ራስ ኪዳነ ማርያም የመቅደላ ሹም የነበሩ ጊዜ እስረኞቹ ፈረ ጀች መቅደላ ገቡ ። ከመቅደላ አንዴት ተደርገው በአግር ብረት ንደታሠሩ ዶክተር ብላንክ ሲደፍ "... እግረሙቁ ቀርቦ ተራ ተራ እየቀረብን የመታሰሩ ተግባር ተጀመረ ። የፈተኞቹ ኤሮፓው ግን እስረኞች በከባድ እግረሙቅ ቀድመው ታሠሩ ። በመጨረሻው

የኔው ተራ ደረሰና እንደቀመጥ ከተደረገ በኋላ ሱሪየን ከፍ ከፍ አድርገው ቀኝ እግራን ከአንድ ለዚህ ተግባር ከቀረበ ድንጋይ ላይ አስቀመጡት ። የሰንሰለቱን ቀለበት ዘቀኝ ቁርጭምጭምቴ በላይ ካጠለቀ በኋላ ሰንሰለቱን ለመግጠም ሲሉ ዘመዶሻ መደብደብ ያዙ። ብረቱን ሲደበድቡ መደሻው በትክክል ስለማይመታ ሰበውነቱ ሁሉ አሰቃቂ የሆነ ጉዳት ተሰማኝ ። የመጀመሪያዎን ቀለበት ለማጥ ስቅ አሥር ደቂቃ ጊዜ ወሰደባቸው ። በዚህ ሁኔታ ከግራ እግራ ላይ ሰንሰለቱን አጠለቀልኝ ። የእስራቱ ሁኔታ በሚከናወንበት ጊዜ ሰንሰለቱን የሚያጠብቋቸው ቀጥቃጭ ብረቱን ሰቶ እግራን ያነኩ ተዋል በማለት ከባድ ሰቀቀን ጥሎብኝ ነበር ። የግራውን እግረ ሙቅ አጥብቀው ወደ መጨረሱ ገደማ ሳሉ ቀለበቱ ስለተሰበረ ስውነቱ በድንጋጤ አረገደ ። በዚህም ምክንያት ሥራው እንደገና ተጀምሮ በሚገባ ስለተፈጸመ ቀጥቃጭና የወህኒ ቤቱ አዛዥ ተደ ሰቱ ።” ይላል (ትርጉም ዳኝ ወ/ሥ)

የእስረኞቹ የእስራት ዘመን እንዴት እንደተፈጸመ ከማወቃችን በፊት እስረኞቹ መቅደላ ተራራ ላይ አንድ ዓመት ከመንፈቅ ሲቆዩ እንዴት ይኖሩ እንደነበረ ማወቁ ይጠቅም መሰለኝ ። ራሳም በሁለተኛው ሸሊዬሙ መጽሐፍ ሲገልጥ “ . . . የመቅደላ መሬት ለአትክልት ተሰማሚ ነው ። ችግሩ በድርቅ የወራት ውሃ በመስኖ ለማጠጣት ውሃ ያለማግኘቱ ብቻ ነው ። መቅደላ እንደ ደረሰን ከግ ብፅ አገር የያዘኩት የቲማቲም ዘር ነበረኝና ከጉጆዬ ሬት ለሬት ተከልኩት ። በወሩ ልክ እንደ ወይን ሐረግ አደገ ። ከጥቂት ተጨማሪ ሳምንታት በኋላ በብዛት አድጎ በሥሩ 6 ሰዎች ያህል የሚያሰቀ ምጥ ዳስ (መጠለያ) ሆነ ። የቤቴንም መግቢያ ሁሉ ከላይ አለበ ሰው ። ዓመቱን ሙሉ ፍሬው ባለማቋረጡ የቲማቲም ወጥና ኮቴ ሌት እየሠራን ለመብላት ቻልን ። ጥቂት ፍሬዎችም ዘራሁና ችግኝ እንደ ደረሰ ለአገሬው ሰው ሁሉ አደልኩ ። የእንግሊዝ ጦር መጥቶ እስከንወሰድ ድረስ ቲማቲም አላጣንም ነበር ። አንድ ጊዜ አንዱን የቲማቲም ሐረግ ሰክኜው ርዝመቱ 18 ሜትር ከግማሽ ሆነ ።” ብሏል ። ቲማቲም ብቻ ሳይሆን ሌሎች ተክሎችንም ይተክሉ ነበር ። ይህ የቲማቲም ተክል በኢትዮጵያ የመጀመሪያው እንደሆነ ይገ መታል ።

ራሳም ጊዜውን የሚያሳልፈው በአትክልት ተክላ ብቻ አልነ በረም ። ብዙ የዱር ወፎችን አላምዶ ቤቱ ነፃ በተለቀቁ ወፎች የተመላ ነበር ። አጤ ቴዎድሮስ በዚህ በወፍ ማላመዱ እየተ

ደስቱ ያደንቁለት ነበር ። የሰላምታ ደብዳቤ በሚፀፉበት ጊዜ “ አጃቸህስ እንዴት ናቸው” እያሉ ስለወፎቹ ይጠይቁት ነበር ። ስራሳም ዘንድ የመጣ ሰው ሲያገኙም “የራሳም ልጆች እንዴት ናቸው?” እያሉ መጠየቃቸውን ራሳም ጽፏል ።

ራሳም ስለመቅደላ ኑሮአቸው ሲገልፅ “ ዳቦ እንጋግራለን ። የምንመገብበት ጠረጴዛችን ሁልጊዜ ልብስ አለው ። አንዳንዶም የአፍ መጥረጊያ ፎጣ(ናፕኪን) ይኖራል ። ምግብ የምንመገ ብው ከሾርባ ጀምረን ነው ። እንዳንዶም አሳ እናገኛለን ። እውነቱን ለመናገር አንድ ባለሚሊዮን ብር ጌታ ከኛ የተሻለ ኑሮ አይ ኖርም ። ትንሽ ምቹታችንን የምታበላሽብን የታሰርንባት ስንሰለት ብቻ ናት ። ሌላው ደግሞ በክር ጫፍ ስለተንጠለጠለ ችው ሕይወታችን አንሰጋለን ።

“የሚጠይቁን ከአምባው ብዙ ሰዎች ይመጣሉ ። እንደ ደንብ አድርጌም ለሚመጣው እንግዳ አንድ ሲኒ ቡና አንድ ወይም ሁለት መሰኪያ አረቂ እሰጣለሁ ። ጠጅ ግን በቤቴም እንዲገባ አል ረቅድም ነበር ። ከሹማምንቱ ጋር ሁሉ ሰንጨዋወት እናመ ሻለን ። እኔም ሰስቃቸው አመሻለሁ ። እንዳንዶም ሹማምንቶቹ የሚማክሩትና ስብሰባቸውን የሚያካሄዱት ከኔ ቤት ነው ። የማታ ጉብኝዎቹ ብዙውን ጊዜ ሴቶች ናቸው ። እነኚህም ባሎ ችቸው በፖለቲካ የታሠሩባቸው ናቸው ። እነሱም የባሎቻቸውን ወሬ ይዘው ይመጡና ሰንጫወት እናመሻለን ። ደምፃቸውን ሲሰ ሙት ግሩም ቃና ያለው ነው ። የእስሻ ሴቶች ሲናገሩ ሳይጮሁና ረጋ ብለው ነው ። ያዝኑልኛል፣ ያፅናኑኛል ም ። የእግዚአብ ሔርን ምሕረት እንደጠብቅ ይነግሩኛል ። ሲያፅናኑኝም ያን ተንና የጓደኞችህን አስተሳሰር ከኛ ባሎች ጋር ብታስተያየው የእናንተ ሰንሰለት መታሰር አይባልም ። እነሱ እኮ እጃቸውንና እግራቸውን ባንድነት በሰንሰለት ታስረው ነው ያሉት ። አንተ ከመምጣትህ በፊት ከኛ ሰዎች ጋር ታስረው የነበሩትን ወንድሞችህን እስቲ ጠይ ቃቸው ። ይነግሩሃል ። ያኔ ያንተን እስርና የኛን ባሎች አስተሳሰር ለታመዛዝን ትችላለህ ይሉኛል ።

“ አንድ የፎቶግራፍ አልቡም ነበረኝና እሱን እያገላበጡ ግዩት ይወዳሉ ። ወደየቤታቸው ከተመለሱም በኋላ ላከልን እያሉ የሰውሰዱታል ። ለሌሎች ለማሳየት እያሉ ነው ። አንዳንዶም ሳይመልሱልኝ እስከ 15 ቀን ድረስ ይቆያል ። አንድ ጊዜ

ከእንግሊዝ አገር የአንዲት ወዳጅ የጅ ስዕል ካርድ ደረሰች ።
ይህ አዲስ ስዕል እንደ ደረሰች ለሁሉም እንግዳ ሆነባቸው አንዳ
ንዶቹ የሚሰቱ ወይም የወዳጅ ይመስላቸዋል ። እነኝያ ቅዱሳን ነፍ
ሳት ስዕሉን እያዩ ያለቅሳሉ ። ስዕሉን እየሳሙም 'አቶ ራሳም እን
ዲህ በሰንሰለት መታሰሩን ስትሰሚ አላለቀሽም? እግዚአብሔር ብር
ታቱን ይሰጥሽ' ይላሉ ። ብሏል ።

ከመቅደላ የጥበቃ ኃላፊነት ራስ ቢዳነ ግርያም ከተነሱ በኋላ
ምክትል አሃዥ የነበሩት ቢትወደድ ቢሰውር ራስ ተብለው የመቅ
ደላ ሹም ሆኑ ። ቢሰውር በደምቢያና በበጌምድር መሀል ያለው
የእንፍራንዝ ተወላጅ ናቸው ። አባታቸውም የእንፍራንዝ ገዥ ነበሩ።
አባትዬው የቴዎድሮስን አከሰት አግብተው ቢሰውርን ወለዱ ።
በዚህ ምክንያት ቢሰውር በቴዎድሮስ ዘንድ የሚታመኑ ሰው ነበሩ።
ራስ ቢሰውር በአርሻና በኩብት እርባታ የታወቁ ህብታም ነበሩ ።
በወይን ተከልም በኩል በብዛት ስለነበራቸው በጉንደርና በሌላም
በሌላ አገር እየተላኩ ይሸጣል ። ቴዎድሮስ ራስ ቢሰውርን ስለሚ
ያምኗቸውና ስለሚመኩባቸውም ቁባቶቻቸውን እንኳ የሚያስጠብ
ቁት ራስ ቢሰውርን ነበር ። በኋላ ግን የቴዎድሮስ አመራር እየተ
ለወጠና ግራ እየገባቸው ስለሔደ ፈርተው ከመቅደላ ጠፍተውካዱ።

ይህ የፈረንጅቹ እንደገና መታሰር እንግሊዝ ውስጥ በተሰማ
ጊዜ ታላቅ ውዝግብ ፈጠረ ። በሰላም ሊያልቅ የነበረው ጉዳይም
እንደገና እስር ገብቶ ከርከር አስነሳ ። ኮሎኔል ሚርዌዘር
በከርከሩ መሀል ገብቶ "የሚሻለው ጦር ማወጃ እንጂ ከእንግዲህ
ወዲያ መለማመጡ የእንግሊዝን መንግሥት ማቀረድ ነው" የሚል
አሳብ አቀረበ ። ቢሆንም ጉዳዩ በሚኒስትሮች ምክር ቤት
እንዲጠና ስለታዘዘ ምክር ቤቱ ጉዳዩን በዝርዝር አጥንቶ አጤ
ቴዎድሮስ ለጸፉት ደብዳቤና ጥያቄ መልስ ሰጥቶ ቢሞክር ይሻ
ላል በሚለው ሐሳብ ላይ ረጋ ። ወሰነ ።

ከዚህ በኋላ ታልቦት የሚባል ሲባል ኢንጂነርና ስድስት የጅ
ሥራ አዋቂዎች ከነመሣሪያቸው ወደ ኢትዮጵያ እንዲሔዱ ሰፍ
ላድ ተሰጡት ። ለንጉሱ የሚሆን ስጦታ ይዞ በጥቅምት ወር 1859
ዓ.ም. ወደ ኢትዮጵያ ጉዞውን ጀመረ ። በታህሣሥ ወር ምፅዋ ገብተው
ለአጤ ቴዎድሮስ ምፅዋ መግባቱን የሚገልፅ ደብዳቤ ላከ ። ፍላጅ
ከእንግሊዝ አገር ከመነሳቱ በፊት ምፅዋ ሲደርስ መድረሱን ለቴ
ዎድሮስ አሳውቆ እስረኞቹ ተልከውለት ምፅዋ ላይ ሳይረከባቸው

የጅ ሥራ አዋቂዎችን እንዳይልከ ወይም ይዞአቸው እንዳይገባ
ታዘ ነበርና ይህንኑ ገልጾ ለቴዎድሮስ ጻፈ ።

ፍላጅ ለአጤ ቴዎድሮስ ከጻፈው የራሱ ደብዳቤ ጋር ከእንግ
ሊዝ ንግሥት የተላከላቸውንም የደብዳቤ ትርጉም ጨምሮ ልኮት
ነበር ። ደብዳቤውም "ለመልካም ወዳጃችን" በሚል አድራሻ ይጀ
ምርና " ግርማዊነትም እንደጠየቁት ሁሉ በእበሻ ውስጥ እን
ዲህም የሚፈልጓቸውን ጠቢባን ሰዎች ልክንልም ፍላጅ ይዞ ሊመ
ግልዎት ቢል ለእሸከራችን ለራሳም ያደረጉለትን መልካም ድርጊት
ሁሉ ትተው ከእሸከራችን ከካሜሮንና ከሌሎቹ ኤርፓውያን ጋር
እንደገና ማህርዎን ሰማን ። ከግርማዊነትም ግን ይህ የሆነበትን
ምክንያት የሚያስረዳ ምንም ነገር አላገኘንም ።

"ይህም ቢሆን ፍላጅን እንዲያው በከንቱ በማቆየት ጊዜ
አናጠፋም ብለን ለግርማዊነትም የጻፍነውን ደብዳቤ ሰጥተን
ለከነው ። ግርማዊነትም የገቡትን የተሰፋ ቃል እንደሚፈጽሙ
እየተማመን የታሠሩትን እስረኞች እሸከራችንን ራሳምን ከእሸከራችን
ከካሜሮንና ከሌሎቹ ኤርፓውያን ጋር እንደሚለቁባቸው ተስፋ
አናደርጋለን ። በወዳጅነታችን ላይ የጋረጸው ጥቁር ደመና ፍ
ላድ ከእርስዎ ዘንድ በደረሰ ጊዜ ተገር እንደሚጠፋ ሙሉ እም
ነት አለን" የሚል ረጅም ደብዳቤ ነበር ።

አጤ ቴዎድሮስ ም ከዚህ ደብዳቤ ጋር ከፍላጅ የተጻፈው ማስ
ታወሻ ከደረሰቸው በኋላ መልሱን ለፍላጅ በመጻፍ ፈንታ መቅደላ
ላይ በእስር ላለው ለራሳም ቀጥሎ ያለውን ደብዳቤ ጻፉለት ።

በሀሀ: አብ: ወወ ል ድ: ወመን ረ. ከ: ቅ ዱ ከ: ፩ አምሳ ክ:
ጉ ሠ: ነገ ሠ ት: ቴ ዎ ድ ር ከ: ዲ ድ ረ ከ: ከ ቶ: ኒ ር
ሀ ዝ: ረ ከ አም: እን ዲ ት: ሰ ኒ በ ት ህ: እ ኔ: እ ግ ዚ አብ
ኤ ር: ይሀሀ ሰ ገን: ይህ ና: ነኝ: ሃ ኪ ም: ብ ሕ ማ ግን
አ ቶ: ፕ ር ዩ ግ: እ ነ አ ቶ: ቢ ም ር ማ ግ: እ ነ ክ ክ ግን:
ን ዲ ት: ሰ ኒ በ ት ህ ር ህ: እ ለ: በ ል ል ማ: : እ ሸ ክ ር ህን
ሀሀ ተሀ: ሠ ዩ ድ ል ማ: ደ ል ክ ማ ግ: ሠ ዩ ድ ሆ ል ህ:
እ ከ ተ ወ ህ ኒ: በ ግ ሀሀ ል: ከ ዚ ደ: ወ ዲ ህ: በ ሰ ወ: ተ
ቪ ከሀ ማ ር ህ: አ ም ሰ ስ ል ማ: ብ ዩ: እ ገን ጋር ሠ ዩ ጃ ለ
ሆ: በ እ ጣ ኢ አብ ሕ ር: ኃ ዲ ል: : : እ ቶ: ፍ ላ ጥ: ተ

መልሱ፡ መጥቶ፡ ምጥቀ፡ ላይ፡ ሁኖ፡ ይህንን፡ ደብ
 ዳቤ፡ ሠደልኛል፡ እይተህ፡ እንግብበህ፡ ቆይኛ፡
 ፡፡ እኔም፡ በእግዚአብሔር፡ ኃይል፡ ልመጣ፡ የኛ
 ተሣክረን፡ ምሳሌን፡ እንድንልክ፡

ይህ ደብዳቤ ታህሣሥ 21 ቀን 1859 ዓ.ም. መቅደላ ላለው
 ለራሳም ደረሰው፡ በዚያ ያሉት ኤርፓውያን እስረኞች ሁሉ የፍላ
 ድን መመለስና ምጥቀ መድረስ በመስማታቸው ከፍተኛ ደስታ
 አደረጉ፡ የቴዎድሮስ ደብዳቤ ራሳም ጉዳዩን እንዲያጠናው የተላከ
 እንጂ መልስ መጻፍ ስለሚያስፈልገው ራሳም ደብዳቤውን ይዞ
 ጉዳዩን አያጠና ቆዩ።

ፍላጅ ለጻፈው ደብዳቤ መልስ ሳያገኝ ስለዘገየበት እንደገና
 ያንኑ የመጀመሪያውን ደብዳቤ ግልባጭ ጽፎ መልሱ የዘገየበት
 መሆኑንም ገልጾ ሰላጤ ቴዎድሮስ ከምጥቀ ጻፈላቸው ለሁንም
 አጤ ቴዎድሮስ ለፍላጅ መልስ በመስጠት ፈንታ ስለሁለተኛውም
 ደብዳቤ ሁኔታ ለእስረኛው ለራሳም ጻፉለት፡ ደብዳቤውም ቀጥሎ
 ያለው ነው።

በሰሙ፡ አብ፡ ወወልድ፡ ወመጥ፡ ራሱ፡ ቀዳሱ፡ ልምሳክ
 ግጥሙ፡ ነገረሠተ፡ ቴዎድሮስ፡ ይድረሱ፡ ከአቶ፡ ረስእ
 ም፡ እንዲተ፡ ሰነበትህ፡ እኔ፡ እግዚአብሔር፡ ይመ
 ሰገን፡ ደህኖ፡ ነኝ፡ ሀኪም፡ ብሎ፡ ግን፡ አቶ፡ ፕሪ
 ዩን፡ እቶ፡ ኪምሮን፡ እነአቶ፡ ከከብን፡ እንዲ
 ተ፡ ሰነበቷቸው፡ አለ፡ በልልጣ፡ ደግሞ፡ አሁን፡
 ሁለተኛ፡ አቶ፡ ፍላጭ፡ ላከብኝ፡ ፡፡ ላንተም፡
 የሠደደውን፡ ዩብዳቤ፡ ሠደደልሃለሁ፡ ፡፡ እ
 ሁኔታም፡ የወሰነቶ፡ የኖንቶኖ፡ የኔ፡ ዝምድና፡
 ለመገኘቱ፡ ምልክት፡ እኔህ፡ የመጡ፡ ሠራተኞች
 ብልሆኞቻቸው፡ በመተሣ፡ ካቶ፡ ፍላጭ፡ ጋራ፡ እንዲ
 መጡ፡ አርገህ፡ ሳክልኝ፡ ከዚያ፡ ወዲያ፡ በጠገ
 ቲን፡ ጠገቶ፡ ወዳጆን፡ ወዳጅ፡ ካደረጋችሁልኝ፡ በ
 ጂሳ፡ የኖንተን፡ ዝምድና፡ የጠላሁ፡ እንደሆነ፡
 ፡፡ በእግዚአብሔር፡ አገኘኝ፡ ፡፡ ሰሎሞን፡ እንኳ
 ቴዎድሮስ፡ ልጅ፡ ተሳቂ፡ ነገረሠ፡ የእግዚአብሔር
 ፡፡ ፍጥረት፡ የእግዚአብሔር፡ ቦርይ፡ ቤተ፡ መቀ
 ዳሱን፡ ለሠራ፡ እጅግ፡ ቸግሮት፡ ነበረ፡ ፡፡ ከኪሮስ፡
 ነገረሠ፡ ከዚህም፡ እቆላሞጠ፡ ከጠላቱ፡ ወዳጅ፡
 ስምም፡ ቤተ፡ መቀደስን፡ ብልህ፡ ተቀብሎ፡ አሁ
 ጥቶ፡ አሠራ፡ ፡፡ እሁንም፡ እኔ፡ ከተሳቂቱ፡ ከእንግሊ
 ዝ፡ ንግሥት፡ ከመህንንቶችም፡ ሁሉ፡ ተአግሮም፡
 ስው፡ ከሠራ፡ ዋትም፡ ሁሉ፡ ከጠላቱ፡ ወዳጅ፡ እ
 ረታጠቅሁ፡ እየፈታሁ፡ ሣቆላም፡ እነአቶ፡ ከከ
 ብ፡ ሠደደውን፡ አሁንም፡ እግኛሁ፡ ቀጥሎ፡
 እቶ፡ ኪምሮን፡ ከእንግሊዝ፡ ንግሥት፡ ከተሳቂ
 ቱ፡ ላይሆኖትኖ፡ የተጠቀ፡ ደሀ፡ ከሚጠብቁት፡ ከአዝ
 አብሔር፡ ወዳጅ፡ ከእግዚአብሔር፡ ሳሳምሆኑ፡ ከቢ
 ክቶርይ፡ የፍቅር፡ ዩብዳቤ፡ ብሠድ፡ ሦላሹንሳኝ፡

ከንተ፡ እቶ፡ ረከ እም፡ ቀጥሎ ህ፡ ከንግሥቲቱ፡ ተገኝ ከለሁ
 ፡ ብለህ ፡ መጣህ ፡ እኔ ፡ ብዬ ፡ በተቻላኝ ፡ ጉልበቴ ፡ በጭቅር
 ፡ ተቀበልሁ ፡ የሠጠክኝ ጥን፡ ደብዳቤ ፡ ገደ፡ ፡ ያወር
 ጸጥ፡ ስዎች ፡ ሁሉ ፡ የተጣላሃቸው ፡ ያሠርሃቸው ፡
 ጭታል ጥን፡ ማር ልጥን፡ የሚል፡ ቋል ፡ አገኘሁ ጥን፡ እኔ
 ም፡ ካንተ ፡ ፊት ፡ ፀቀጥ፡ ሣላ ሣድር ፡ እኔ ፡ ብዬ ፡ ል
 ኪ ፡ እስራት ፡ አመጣሁ ልህ ፡ በረጣረ አቶ ፡
 ሄይል ፡ ፡ ከኔ ፡ ሣይደርሱ ፡ እስመጣቸው ፡ ላንተ ፡ ስጠ
 ሁህ ፡ ወደጀን፡ ግሥቲቱ ፡ ከነመኪንን ጥቶ ፡
 ደስ ፡ ደበል ፡ ብዬ ፡ አንተ ፡ ግን ፡ ምን ፡ በድላቸው
 ነው ፡ የታሠሩ ፡ ትብብህ ፡ ሣትጠይቃቸው ፡ በድ
 ዬ ፡ ተገኝቶ ፡ እንደሆነ ፡ ሣልክስ ፡ ተበድዬ ፡ ተገኝቶ ፡ እን
 ዬሆነ ፡ ከንግሥቲቱ ፡ ወረታ የጥን ፡ እንደገኝ ፡ ሣት
 ፡ ገኝ ፡ ከኔ ፡ ሣትገኝ ፡ ሠደድሃቸው ፡ ቀጥሎ
 ፡ እንግሊዝ ፡ ቱርክ ፡ ፀሁኑ ፡ ወ፡ ጠሎ ፡ ህ ፡ ብለው ፡
 ስመላሁ ፡ በዚህ ፡ አዝኜ ፡ ዝም ፡ ብዬ ፡ ተቃምረሁ ፡
 ሣለሁ ፡ አቶ ፡ ጭላጥ ፡ ለደስታ ፡ የጭቅር ፡ ደብዳቤ ፡
 ላክብኝ ፡ እሁ ጥም ፡ ስሎ ፡ ምን ፡ በጭቅር ፡ ከኪራ
 ም ፡ ሠራ ፡ አንደው ጭ ፡ እኔም ፡ ከእኔ አብላህ ፡ በ
 ታች ፡ ከንግሥቲቱ ፡ ከመኪንን ጥቶ ፡ ከወደጀን
 ም ፡ ሁሉ ፡ ሠራ ፡ ወድቄ ፡ አለሁ ፡ የኖ በብ ፡ ብል
 ሃት ፡ እንደ አሣዬ ጥን ፡ በመተማ ፡ እንደ መጠ ፡ ል
 ጥን ፡ አርገህ ፡ ላክ ፡ ደህ ፡ ከሆነ ፡ በኋላ ፡ ደስ ፡ አሠ
 ጥን ፡ እኔ ጥን ፡ እስደቸላሁ ፡ በእገዚ አብላህ ፡
 ሄይል ፡ ፡

፡ ጭላጥ ፡ ለደስታ ፡ የጭቅር ፡ ደብዳቤ ፡
 ተሰላላ ፡ በጭቅር ፡ ተሰላላ ፡
 ተሰላላ ፡

በዚህ ደብዳቤ ላይ እንደነበረው ታላቁ በሎምን ቤተ መቀ
 ደሰ ሊያሠራ ባሰበ ጊዜ ከኪርሰ ጫማ ወድቆ ለመን ብለዋል ፡
 ይህን ማለታቸው በዘመኑ ከሁሉ ታላቅ የነበረው በሎምን የሚረ
 ልገው ጉዳይ እስተሚላለት ከበታቸው ከኪርሰ እግር ላይ ወደቀ ፡ እኔም
 ጉዳዩ እስኪሞላልኝ ድረስ ብቻ የማይገባኝን ከንግስቲቱ
 ጫማ ወድቄ እለምናለሁ ማለታቸው ነው ፡ የሚለማመጡት ጉዳ
 ያቸው እስኪፈጸምላቸው ድረስ ብቻ መሆኑን መግለጣቸው ነው ፡
 የንቀት አጸጻፍ ነው ፡

ምናው ቁም ነገር በቴዎድሮስ ሁለት ደብዳቤዎች ላይ እንዳ
 የነው እስረኞቹ ከመለቀቃቸው በፊት ፍላጅ ጥበበኞቹን ይዞ ይምጣ
 ይላሉ ፡ ራሳምም በዚህ ሐሳብ ተሰማምቶ ለፍላጅ እንዲፀፍለት
 ጠይቀዋል ፡ ምጥጥ ያለው ፍላጅ ግን ማንም ቢጥፍለት እስረኞቹ
 ተለቀው ምጥጥ ላይ በአጁ እስኪነሱ የመጡትን ጥበበኞች ወደ
 ቴዎድሮስ የሚልክ ሰው አይደለም ፡ ምክንያቱም ከዚህ በፊት
 እንዳነበሰነው እስረኞቹን ላይቀበል ጥበበኞቹን እንዳይልክ ከእን
 ግሊዝ መንግሥት ታዘልና ነው ፡ ደግሞም የቴዎድሮስ ጠባይ ተለ
 ጥጥጭ መሆኑን በሰሚያውት ምናልባትም ሁሉንም ባንድነት ያለ
 ሩዋቸው ይሆናል የሚል ሥጋትም አለበት ፡ ፍላጅ በሁለቱ መን
 ግሥታት መሀል ባለው የመልክተኛነት ጉዳይ ከአጣብቂኝ ውስጥ
 የገባ ሰው ነው ፡ የእንግሊዝ መንግሥት የራሱ መንግሥት በሌላ
 የመንግሥትን ትእዛዝ መቀበልና ማክበር ግዴታ ነው ፡ ምጥጥ ላይ
 ባለበት ባሁኑ ጊዜ እጁን ከቴዎድሮስ እጅ ያላቀቀ ቢሆንም ቴዎ
 ድሮስ ሚስቱን በመያዣነት የያዙበት በመሆኑ በሰሚሰቱ ሕይ
 ወት ያሰባል ፡ ይወነቃልም ፡

አጤ ቴዎድሮስ ለራሳም የጸፉት ደብዳቤ እንደደረሰው ራሳም
 በንጉሱ ሐሳብ እንደሚሰማ ገልጦ ለንጉሱ ጸረላቸው ፡ አጤ
 ቴዎድሮስም የራሳም ደብዳቤ ሲነበብላቸው በጣም ተደብቀው ደብ
 ዳቤውንም ላመጣው ሰው እንደ በቅሉ ከነሙሉ ዕቃው ሸለሙት ፡
 እነ ራሳምም ሆኑ ሌሎቹ ኤርፓውያንን እስረኞች የእርቁን ጉዳይ
 እያለመሰሉ ከፍላጅ ጋር ምጥጥ ላለው ለኩሉኔል ሚርዌዘር የሚ
 ፀፉለት ጉዳይ በጦር ኃይል መፍትሔ እንዲያገኝ እያሉ ነበር ፡
 የእንግሊዝ ጦር ወደ ኢትዮጵያ ቢመጣ ቴዎድሮስ እንደሚፈጽም
 ቸው እስረኞቹ ያውቃሉ ፡ ግን በእስር መጥላት ስልቶቻቸው ስለ
 ነበረ ከዚያ ኑሮ መሞታቸውን መርጠው ነው ፡ ይህን ያላወቁት
 አጤ ቴዎድሮስ ግን ራሳም በአላባቸው እንደሚሰማ ገልጦ በጸ

ፈላጊው ደብዳቤ ተደስተው ፍላጅ ለሰጠት ለጸፈላቸው ደብ
ዳቤ ለራሳም ቀጥሎ ያለውን ጸፈለት።

በስሙ ከጠፋ ወደሌጅ፡ ወመጥፈህ፡
ቀድሞ ከፊት አምላክነት ሆኖ ሆነ፡ ነፃነቱ፡
ቅዱሳን ጳጳስ፡ ይገባሉ፡ ከአቶ፡ ረከሱም
አንድ ደብዳቤ፡ ስለሰጡት ህግ፡ አገልግሎት
ገባ፡ ይመስላል፡ ይህም፡ ህግ፡ ሆኖ፡ ሆነ
ሎሳሳን አቶ፡ ማረጃን፡ እንደሌሎች፡ ሲሆን
አንዳቸውን ብቻ አንድራሽ፡ ስለሰጡት ሆኖ፡
ጠቅላይ፡ አቶ፡ ፍላጊው፡ አንድራሽ፡ ስለሰጡት፡
አቶ፡ ረከሱም፡ በነገራቸው፡ ነገር፡ ወደግራት
ነው፡ ጊዜ፡ በመጠቀም፡ ይህም፡ በፍቅር፡ ተቀበሎ
ብለው፡ ሰማኝ፡ አገራት፡ ይህም፡ አገራት፡ ስለሰጡት
ለፍላጊው፡ ሰማኝ፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡
ው፡ ፍቅር፡ ተቀበሎ፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ብዙም፡ አንድራሽ፡ ስለሰጡት፡ ሆኖ፡ ሆነ፡
ገንጠል፡ አንድራሽ፡ ስለሰጡት፡ ሆኖ፡ ሆነ፡
ነበረ፡ አገራት፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
አገራት፡ አገራት፡ አገራት፡ አገራት፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡

ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡

አጠቃላይ መልስ በመስጠት ረገታ አዲሱን ፍላጊውን
አገልግሎት ይሰጣል። ሆኖ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡
ገንጠል፡ ይህም፡ ሆኖ፡ ሆነ፡ ሆኖ፡ ሆኖ፡

ፍላጊ ከአጠቃላይ መልስ ጋር እንደተገናኘ “ሠራተኞች የታሉ”
ብለው ጠየቁት። ፍላጊው ከአገልግሎት መገንጠል ጋር
ተገናኘ።

ዛዝ ነግሮ “ጃንሆይ እስረኞቹን ለቅቀው ምዕዋ ድረስ ባለመላከዎ በትእዛዙ መሠረት መልክ ወደ አገራቸው ሰደድኋቸው” ብሎ ተናገረ። ቴዎድሮስም “ለመሆኑ ከንግሥቱ ጋር ተነገህ” ብለው ጠየቁት “አዎን ጃንሆይ ተገናኝቻለሁ ። እንዲያውም የቃል መልክትም ልከውኛል” ብሎ መለሰ።

“ምንድነው መልክቱ” አሉት።

“የእንግሊዝ ንግስት ለግርማዊነትዎ እንዳደርሰ ያዘዙኝ መልክት እነዚህን በአገርዎ ውስጥ ያለፈቃዳቸው ያስቀመጧቸውን ሰዎች በማያሰቅኩል ከአገርዎ አሰወጥተው ካላኳቸው ለወደፊቱ ከእኛ ጋር በወዳጅነት ለመኖር የማይቻል ነው ብለዋል” አለ።

አጤ ቴዎድሮስም ለጥቂት ጊዜ በወጥታ ቆይተው አሰቡና “ሰማ ። የወዳጅነት ምልክት እንዲያሳዩኝ ጠይቄ መልሰ አልተሰጠኝም ። መጥተው መዋጋት ከፈለጉ ይምጡ ። ድል ባላደርጋቸው ደግሞ ሴት ብለህ ጥራኝ” ብለው አሰናቡት።

በማግሥቱ ፍላጅ ከእንግሊዝ ንግሥት የተላከውን ስጦታ አቀረበ ። በስጦታው መሀል የሩቅ ማያ መነጥር (ቴሌስኮፕ) ነበረበት። ይህም መነጥር በዘመኑ ከነበሩት ምርጥ መነጥሮች አንደኛው ነበር። አጤ ቴዎድሮስ መነጥሩን ተቀብለው አዩበትና “... መጥፎ መነጥር ነው የተላከልኝ ። በዚህም ምንም ነገር ለማየት አልቻልኩም ። እንካ እስቲ እንተ አይበት” ብለው ላንዱ ወታደራቸው ለጡት ወታደሩም አይቶበት ጥሩ የሚያሳይ መነጥር መሆኑን ተናገረ።

አጤ ቴዎድሮስም ወታደሩን “ወይድልኝ ወዲያ ። ከጥቂት ዓመታት በፊት መቶ አለቃ ፈጠነ (አስፒዲ) አንዲት ትንሽ ቁራጭ ምንጣፍ ቢጤ ባቶ ኬሪንሰ እጅ ላከልኝ ። በእግዚአብሔር ኃይል ያቺን ምንጣፍ ያመጣልኝን ሰው አሠርኩት ። አሁንም ይሄ መነጥር የመጣልኝ ለደሀና ነገር አይደለም ። ለእዚህ ባለፈው ጊዜ እንዳደረግሁት የመሰለ ነገር ባምጧልሁ ላይ አደርጋለሁ ።” አሉት።

ፍላጅም ነገሩን ለመለወጥና ለማብረድ ሲል “ጃንሆይ ። እነኚህን እስረኞች ካለቀቁ ከእንግሊዝ መንግሥት ጋር ወዳጅነት ያለ አይመሰለኝም ። ነገሩም እየከረረ መሔዱ ነው ።” አላቸው።

“ይምጡ ብየገለሁ” አሉት ። ቴዎድሮስ “በኃይሌ አልመካም ። ኃይሌን ያደረግሁት በእግዚአብሔር ላይ ነው ። የሰናፍጭ

ንግስት ታህል እምነት ያለው ተራራዎችን ማዘዝ ይችላል” አሉት ። ፍላጅ ይለቀቁ እያሉ የሚከራከሩት እስረኞች በዚህ ጊዜ 61 ሰዎች ነበሩ ። ይህም ቁጥር የኤርፓውያኖችን ሚስትና ልጆች ጨምሮ ነው ። ፍላጅ ከርከር በኋላ ግን የእስረኞቹ ብዛት 62 ሆነ ። ይህን ቁጥር ያበዛው የራሱ የፍላጅ መታሰር ነው ።

ወደ ኢየሩሳሌምና ወደ መካ የሚሔዱ ኢትዮጵያውያን ምዕራባዊናን በየደረሰበት አገር የአበሻ ንጉሥ የእንግሊዝን ንግሥት እሽ ጦሮች በሰንሰለት እስር ካስቀመጣቸው አራት ዓመት አለፈ እያሉ ማውራታቸው ወሬው እየተዛመተ በመላው ዓለም ተዳረሰ ። የእንግሊዝ መንግሥትም ይህ ወሬ እንዳይሰማ በደብቅም ወሬው እየተሰፋፋና እየገነነ ሔደ ። ሄንሪ ዱፍተን እንደጻፈው “... ከጀዳ ለስክ ቻይና ግንብ፣ ከኬፕ ጋርዳፊ ለስክ ጉልድ ኮስት ተዳረሰ ...” ይላል ። ያህን በእንግሊዝ ቅኝ ግዛት ሥር ይተዳደሩ የነበሩት አንደኛ ይህን ወሬ ሰምተው የእንግሊዝን መንግሥት ደካማ ነው እያሉ እንግሊዞችን ካገራቸው ለማስወጣት ይደልቁና ያሰቡ ጀመር ። እንግሊዞች በየደረሰበት ሁሉ ይሰደቡና ደናቁ ጀመር ። በያሉበትና በየደረሰበትም በማፈር አንገታቸውን ያቀረቅሩ ጀመር ። በእነዚህ እስረኞች ምክንያት ኢትዮጵያ በማትታወቅበት አገር ሁሉ ዘንፍ ሆነች ። እስካሁን ድረስ ኢትዮጵያ በኤርፓውያኖች ምክንያት በመላው ዓለም ላይ ስሟ የተጠራው ሁለት ጊዜ ነው ። አንደኛው የቴዎድሮስ ኤርፓውያኖችን ማሠር ሊሆን ሁለተኛው ዳግማዊ አጤ ምኒልክ በኤርፓውያን ላይ አድዋ መንደር ውስጥ ያሰገኙት ድል ነው ።

የእንግሊዝ መንግሥት ከቴዎድሮስ ጋር ያሰውን ግንኙነት በሰላም ለመጨረስ እንደማይቻል ካወቀ በኋላ የጦር አዋጅ አወጀ ። የጦሩ አዋጅ ቢወሰንም እስረኞቹን በደሀና ለማስለቀቅ እንዴት ይቻላል የሚለው ጥያቄ ከርከር አስነሳ ። በምክር ቤቱ ካሉት አማካሪዎች መሀል ሰር ኸንሪ ቡልወር እና ሰር ሳሙኤል ቤክር ባቀረቡት አሳብ የእንግሊዝ መንግሥት ከግብጾች ጋር ተሰማምቶ ቴዎድሮስን ቢያጠቃ ይሻላል አሉ ። በተለይ ሰር ኸንሪ ቡልወር የተባሉት ፓል ማል ጋዜጣ ላይ ሲፀፉ “... ዘመናዊ የሆነው የእንግሊዝና የሴፓይ (የሕንድ ፈረሰኛ) ጦር ባንደነት ሆኖ ከግብፅ ጦር ጋር ተባብሮ ቢጋጠም ዛሬ ቴዎድሮስ ዜጎቻችንን ባሠረበት ሰንሰለት ነገ እሱን እንሰቅልበታለን ሲል የግብፅ ገዢ ነግሮኛል...” ብለው አወጡ ። ሐሳቡ የእንግሊዝና የሴፓይ ጦር በቀይ ባህር

በኩል ገብቶ ወደ መቅደላ ሲጓዝ የግብፅ ጦር ደግሞ በመተማ
በኩል ቢገባ የኢትዮጵያን ኃይል ከፋፍሎ በመውጋት የመሀል ግን
ንነታቸውን ጥሩ ውጤት ይሰጣል የሚል ነው ። ስዚህ አስተላላብ
መልስ ተገኘለት ። መልሱም የአበሻ ሰው ደርቡሾች የሚላቸውን
በአገሩ ላይ ካዩ እንኳን ሰንቅ ማቀበል ቀርቶ ከንጉሱ የተጣለው
ሽፍታም ቢሆን ይዋጋል የሚል ነበር ። በዚህም ምክንያት አባቡ
ወደቀ ።

ኩሎኔል ሚርዌዘር ኢትዮጵያ ውስጥ ገብቶ ያጠናውን ጥናት
አቀረበ ። የሚርዌዘር ጥናት የአገሪቱን ለምለምነት ገልጸ የኢትዮ
ጵያ ሕዝብም ከዳር እስከ ዳር በንጉሱ ላይ ሸፍቶ መነሳቱን አስ
ረድቶ አገሪቱ ብትወረር ሕዝቡ እንግሊዞችን በደስታ ይቀበላል
ብሎ አሳመነ ። በዚህ ላይም አጣሊያዊው አባ ማዕያስ ከቴዎድሮስ
ተነጋግረው እስረኞቹን እንደማይገሉ ቃል የገቡላቸው መሆኑን
የሚያሰረዱ የጻፉሰትን ደብዳቤ አላዩ ።

ሚርዌዘር ያቀረበው አሳብና ጥናት ትክክለኛ ነበር ። አለቃ ተዘ
ላላ የሱስ በዚያን ዘመን ለሌላው የአገር መናወጥ ሁኔታ ሲገልጹ
... ደብረ ታርርን ከተማ ካደረገ በኋላ ታቦቱ መድኃኔ ዓለም
ተክለና ቤተ ክርስቲያኑን አላምሮ ሠርቶ ባጡን በብረት ማገረው ።
ሥራውን ከጨረሰ በኋላ የአሰር ቤት አደረገው ። ከዚህ በኋላ የቤ
ጌምድር ሰው ይሄን የደህንነትም አይደል እያሉ አመል አወጣ ። አገር
ተናወጠ ። ንጉሡን ተጣለው ። በተራራ ላይ እየቆመ ... ተላደበ ።
... ንጉሱም ሕዝቡ እንደጠላው አውቆ ጠላት ገብቶ እንዳይገደ
ለው ከተማውን የእጅህ አጥር ዙሪያውን እያሳጠረ ይሠፍር ጀመር
ባላገርና ወታደርም በከተማ እርሷ በርሱ ይጋደል ጀመር ። ረሀ
ብም ሆነ ። አመጫት ልጅዋን እስክትጥል ድረስ ። ያንጊዜም ረሃብ
የሆነበት ምክንያት ... አጤ ቴዎድሮስ የበጌምድርን አህል ዘርፎ
ደብረታርር አስገብቶ ለፈረስ ፣ ለበቅሎ ፣ ለአህያ ፣ ቀለብ ይሁን ።
ለከብት ሣር አትሰጡ ብሎ አውጆ ነግሮ ነበርና ነው ። ያን ጊዜ
ያን ሶስት ወር ሙሉ ከብት እንደለው አህል ሲበላ ባጀ ።
አንድ ቀን ቁና አህል አንድ ብር ተሸመተ ። ... ከአጤ ፋሲል
ጀምሮ ጥንት ከተማ የነበረውን ጉንደርን ነቅፎ ዘረፈው ። ...
ከቤተ ክርስቲያንም እየወጣ የጉልላት መስቀል እያወረደ ወለደ
... ሁሉንም በዘበዘ ። ... ” በማለት ያዩትን ዕፈዋል ።

የወሎዋ ገዥ ወይዘሮ መስተዋት ከጉብዜ ጋር ተሰማምታ
የመቅደላን አምባ ደምሰሳ ለመያዝ አቅዳለች ። መቅደላ ላይ ያለውን

ቴዎድሮስን ሠራዊትም በረሃብ ለማዳከምና ለመፍጀት ከመቅደላ
ምባ ሥር በየላምንቱ አንድ ቀን ከሚውለው ገበያ ማንኛውም
ሱዋ ሰው የሆነ የወሎ አርሞ ገበያው ላይ ምንም ዓይነት ሸቀጥ
ይዞ አንዳይሔድ በአዋጅ አስከልክላለች ። በደላንታ በዳሞት የሚገ
ገው ሠራዊትም እያደረጠም ይሁን በግልፅ የቴዎድሮስን ሠራ
ት እንዲያጠቃ አሳለች ። እንዲያውም የሸዋው ምኒልክ ለባላን
ሳዋ ለወርቂት አግዘው የመስተዋትን ሠራዊት ባይወጉ ኖሮ መቅ
ደላን ከቴዎድሮስ ሠራዊት አላቃ ለመያዝ ቀላል ሆኖላት ነበር ።

የሸዋው ንጉሥ ምኒልክ መቅደላን ወርረው ለመያዝ ዘምተው
ከመቅደላ አካባቢ ከደረሱ በኋላ የጊዜውን ሁኔታና ያላቸውን ኃይል
ዘምተው ተመልሰዋል ። ምኒልክ ከራሳም ጋራ በምስጢር ባደረጉት
ዘምምነት መሠረት እስረኞቹን ከመቅደላ ማስፈታት ቢችሉ ኖሮ
እንግሊዝ መንግሥት የአላቸውን ንጉሰነት ሊያውቅላቸው አንደሚ
ችል ቃል ተገብቶላቸው ነበር ። ምንም እንኳ ምኒልክ መቅደላ
ትይዩ ድረስ ቢዘምቱም በጊዜው ቴዎድሮስ መቅደላ አልነበሩ
ምና እቴጌ ጥሩነቷ ሲከፋቸው የነበረውን የቴዎድሮስን ሠራዊት
እንዲመለስ በማድረጋቸው መቅደላ ላይያዝና እስረኞቹ ሳይፈቱ
ሆኑ ።

ሌላው የቴዎድሮስን ኃይል የቀነሰውና ብዙ ተከታይ ያገኘው
የዋግሹም ጉብዜ መሸፈት ነበር ። የዋግሹም ጉብዜ አባት ዋግሹም
ብረመድሃን ለአጤ ቴዎድሮስ ተወዳጅ ባለሟል ነበሩ ። አጤ ቴዎ
ድሮስ አንድ ቀን ተቆጥተው እንዲገደሉ አዘዙ ። የዚያን ጊዜ
አሰሩ አቡነ ሰላማ ነበሩና አማልደው ዋግሹም ገብረ መድህንን
በመገደል አዳኝዋቸው ። ዋግሹም ገብረ መድህንና ልጃቸው ወጣቱ
ጉብዜ ጊዜ ጠብቀው ሲመቻቸው ከቴዎድሮስ ከደተው ትውልድ
ነገራቸው ላስታ ገቡ ። በላስታም ሆነው ላስታ ከቴዎድሮስ የተ
የ ራሱን የቻለ ግዛት ነው ብለው አወጁ ።

ዋግሹም ገብረ መድህን ሸፍተው ላስታ ገብተው ማወጃቸውን
ሰሙት አጤ ቴዎድሮስ የዋግሹም ገብረ መድህንን ወንድም
ፈሪን ዋግሹም ብለው ሾመው ላስታ ሰደዱዋቸው ። ዋግሹም
ፈሪም ላስታ ዘምተው ወንድማቸውን ዋግሹም ገብረ መድህ
ንን በጦር ኃይል ድል አድርገውና ማርከው አምጥተው ላጤ ቴዎ
ድሮስ ሰጡ ። በዚያን ጊዜ አጤ ቴዎድሮስ ዋደላ ላይ ነበሩና ምር
ቸው ዋግሹም ገብረ መድህን እንደደረሱቸው ሠራዊቱ አንዲያያ
ው ከደንኳናቸው ፊት ለፊት ካለ ዛፍ ላይ አሰቀሱዋቸው ።

ጉበዜ ምንም እንኳ ከአባታቸው ጋር ቢግረኩም ጠፍተው ከቴዎድሮስ እጅ አመለጡ። ከዚያም ተደብቀው ሲኖሩ በአሁኑ ጊዜ የቴዎድሮስ ኃይል መዳከሙንና ሕዝቡ ጠልቶ መሸፈቱን ሲሰሙ ከተደቡበት ወጡ። የአባታቸውን አሸከሮች አሰባሰቡ። “በደህን ልወጣህ ተነስቻለሁና ተከተለኝ” ብለው አወጁ። የላስታም ሕዝብ አዋጃቸውን በደስታ ስለተቀበለው ላስታ ከቴዎድሮስ ሥልጣን ሥር ወጣ። እንዲያውም የጉበዜ ኃይል በመበር ታቱ እስከ ትግራይ ድረስ ዘምተውና አስገብረው ግዛቱን ለሚስታቸው ወንድም በደጃዝማች ካሣ (በኋላ አጤ የሐንሰ ለተባሉት) ሰጥተው ተመለሱ።

ዋግሹም ጉበዜ ከራሳም ጋር ግንኙነት ስለነበራቸው በሚሰጥር ባደረጉት ስምምነት ጉበዜ መቅደላን ቢይዙና አሰረዋቸን ቢያስፈቱ የእንግሊዝ መንግሥት የአበሻ ንጉሰነታቸውን እንደሚያውቅላቸው ስለተነጋገሩ በ1859 ዓ.ም. አጋማሽ ላይ መቅደላን ለመያዝ አስበው ነበረ። ነገር ግን በመጀመሪያ የሚሻላቸው ቴዎድሮስን መውጋት መሆኑን አምነውበት የመቅደላን መያዝ ተውት። ወደ አጤ ቴዎድሮስም ቢዘምቱ የቴዎድሮስ ታማኝ የሆኑት ተሰማ እንግዳ የተባሉት የጋይንት ባላባትና ገዥ ድል አደረጓቸው። በትግራይ የሾመባቸው ደጃች ካሣ ጉበዜን ከድቀታቸው ነገነታቸውን አወጁ። እንዲህ ዓይነቱ መከፋፈል ባይኖር ኖሮ ቴዎድሮስ በእንግሊዝ ጦር አይደፈሩም ነበር።

ቴዎድሮስ አብዛኛው ሠራዊታቸው ይከዳቸው ጀመር። አለት በዕለትም የሠራዊታቸው ብዛት እየቀነሰ ሔደ። ከጦር አዛዦቻቸው መሀል የታወቁት ራስ ዕድሉ የተባሉት ቀን በቀን ከቴዎድሮስ ከደተው ሠራዊታቸውን አስከትለው ሔዱ። ቴዎድሮስም በመላክ ተኛ ጦር ለማስወጋት ፈልገው መላከተኛውም ጦር አብሮ እንዳይከዳ ብለው ተውት።

የጋይንቱ ባላባትና ጀግናው የሠራዊቱ መሪ ዛለላው የተባለው ከቴዎድሮስ ከድቀ 200 ያህል ፈረሰኞች አስከትሎ አገሩ ጋይንት ገባ። የጋይንትንም ሕዝብ በስሩ ሰብሰቦ ቴዎድሮስ በመጡ ለመዋጋት ተዘጋጅቶ ተቀመጠ። የዳምትና ደላንታም ሕዝብ በዚያ ይቀለባ የነበረውን የቴዎድሮስን ሠራዊት ፈረሰና በቅሎ ግርኮ ሸፈተ። ብላንክ እንደሚለው “... በሰኔ ወር 1859 ዓ.ም. ያለግዛት ንጉሥ ያለ ጦር ሠራዊት ጀኔራል ሆኑ” ... ለመቅደላ

ቅራቢያ የሆኑትን እንዳንድ መንደሮች ባላቸው ወታደሮች ወግተው ለመያዝ ሲዘምቱ ሕዝቡ ጠንከሮ በመዋጋቱ በለው ያሉ ሠራዊታቸውን ያበረታቱ የነበሩት ቴዎድሮስ ሠራዊታቸውን ሽሽ ከማለት ደረጃ ደረሱ።

1859 ዓ.ም. ለቴዎድሮስ የመከራ ዘመን ነበር። ይህንንም መከራ መጣባቸው ጭካኔያቸውና በኃይል እገላላው ግለታቸው ነበር። ሸፈተባቸው መኳንንት ቀርቶ ተራው ሽፍታ ሁሉ ቴዎድሮስ በሠሩበት አካባቢ እየመጣ አደጋ ይጥልባቸው ጀመረ። ሠራዊታቸውም በየቀኑ እየከዳቸው በመሔዱ ቴዎድሮስ ሠራራቸውን ለአጥር እያሰጠሩ ሠራዊቱን ያስጠበቁ ጀመር። ይህም ሁሉ ሆኖ ቴዎድሮስ ርህራሄ አላባደም። የሚግረከውንም ሽፍታ ሆነ ታማኝ ወታደራቸውን በየጥቃቅኑ ጥፋት ሁሉ እጅና እግር ማስቀረጣቸውና በአባት ግቃጠላቸውን አልተው አሉ። በዚያን ጊዜ ልቴዎድሮስ መጠነኛ እርዳታ ያደረገው የባላገሩ ሕዝብ ነበር። ይሄውም የቴዎድሮስ ሠራዊት እየከዳ በሚሔድበት ጊዜ ብድሩን ለመመልስ ለያለ ባላገሩ ይፈጀው ጀመር። ስለዚህ የቴዎድሮስ ሠራዊት ቢከዳ ባላገሩ እንደሚገድለው በማወቁ ከዳቱ ጋብ አለ። ቢሆንም ከመቶ ሺህ በላይ ወታደር ያስከትሉ የነበሩት ቴዎድሮስ በአሁኑ ጊዜ የቀሩዋቸው ስድስትና ሰባት ሺ የሚሆን ወታደሮች ብቻ ናቸው።

አንድ ቀን በስጭትጭት ያሉት ቴዎድሮስ ከቀሩዋቸው ሠራዊታቸው መሀል ሆነው “ሁላችሁም እንደጠላችሁኝና ለመከዳትም እንደምትፈልጉ አውቁለሁ። ከዚህ ሁሉ ነገር ለምን እኔን አትገድሉኝም? እናንተ በሺ የምትቆጠሩ ናችሁ። እኔ ግን ብቻየን ነኝ። ግደሉኝና አረፋ” ብለው ተናግረው በፀጥታ ቆሙ። ከወታደሩም ምንም መልስ ባላገኙ “መልካም ነው እናንተ የማትገድሉኝ ከሆነ እኔ ሁላችሁንም አንድ ባንድ እያልኩ እገላችኋለሁ” አሉ።

ይህን የመሳሰለውን ሁሉ ነው ሚርዌዘር አጥንቶ ለእንግሊዝ መንግሥት ያቀረበው። የሚርዌዘርም ሐሳብና ሪፖርት በእንግሊዝ መንግሥት ዘንድ ተቀባይነት አግኝቶ በቴዎድሮስ ላይ የጦር አዋጅ ታወጀ።

ጦር ጦጣ

እንግሊዞች በኢትዮጵያ ላይ የጦር አዋጅ ካወጁ በኋላ ዘመናዊ ጦር የእንግሊዝ ቅኝ ግዛት የነበረው የሕንድ ጦር እንዲሆን ተመረጠ። የሕንድ ጦር የተመረጠበት ምክንያት ለእንዲህ ዓይነቱ መንገድና ለሌላውም ጦርነት ለምድ ያለው ሠራዊት በመሆኑና በቀላሉም ቀይ ባህር ለመድረስ ስለሚችል ነው።

ለዚህ ለሚዘምተው ጦር መሪም አዝማቹ ጄኔራል ናፒር እንዲሆን ተወሰነ። ጄኔራል ናፒር ስዚህ ውጊያ አዝማችነት የተመረጠበት ብዙ ምክንያቶች አሉ። ናፒር በትምህርቱ ላቅ ያሳውን ሥፍራ የያዘው በኢንጂነርነቱ ነው። በሕንድ ጦር ሠራዊት ውስጥ እያለ በሕንድ አገር ብዙ መንገዶች (ቦቶች) ድልድዮችና የመሳሰሉት ሁሉ በሱ እንጂኔርነት ተሠርተዋል። በጦር ሚዳም ቢሆን በማዋጋት ብቻ ሳይሆን በመዋጋትም ጭምር የታወቀ ሰው ነው። ሁለት ጊዜ የተቀመጠበት ፈረስ ከሥሩ እየተገደለበት በተአምር የዳነ ሰው ነው። ብዙ ጊዜ በጦር ሚዳ ላይ ቆስሎ ለቀበሉ ሳይጨነቅ ወይም ጥግ ሳይዝ ወይም ወደኋላ ሳይመለስ ትኩስ ቀበሉን እንደ ያዘ ብዙ ጊዜ የተዋጋና ያዋጋ ሰው ነው። የእንግሊዞች ጦር ያይናን በወረረ ጊዜ ናፒር በድል አድራጊነት ቀድሞ ፔኪንግ የገባው አሱ ነው። ከዚያም ተመልሶ በሕንድ አገር ያለው የቦምቤይ ጦር ሠራዊት አዛዥ ሆነ። በጨዋታው፣ በቀልደኝነቱ፣ በደግነቱና በፍርድ አሰጣጡ ወታደሩ ሁሉ ይወደዋል። ያከብረዋልም ይህ የሱ ጦር ወደ ኢትዮጵያ እንዲዘምት የተወሰነው።

ናፒር ወደ ኢትዮጵያ ለሚዘምተው ጦር አዝማች መሆኑ ከተነገረው ቀን ጀምሮ ስለኢትዮጵያ ማጥናት ያዘ። ኢንጂነሮቹንና የጦር መከንኛቹን ለብስቦ ከጀምሮ ብሩስ ጀምሮ ስለኢትዮጵያ የተጻፉትን መጽሐፍት ሰብስበው እንዲያነቡና ስለኢትዮጵያ እውቀት እንዲኖራቸው አዘዘ። ይህም ብቻ ሳይሆን በዚያ ዘመን በአይወት የሚገኙትን ስለኢትዮጵያ የሚያውቁ ሚስዮናውያንና ሌሎችም ለን

ን ተሰብስበው ስለኢትዮጵያና ኢትዮጵያውያን አንድ ጥናት እንዲያቀርቡ አደረገ። ይህ በዚህ እንዳለ በአደን የፖለቲካ ኃላፊ ያነው ሜርዌዘር ቀይ ባህርን ተሻግሮ ለእንግሊዝ ጦር ማረፊያ ጊሆን ቦታ መርጦ እንዲያዘጋጅ አዘዘው።

ጄኔራል ናፒር

በአገሪቱና በሕዝቡ አጠናን በኩል ናፒር ይህን ካደላዩስ ኋላ እሱ ደግሞ በ1859 ዓ.ም. በነሐሴ መግቢያ ላይ የሚያስፈልገውን የወታደር ብዛትና መሣሪያ ለእንግሊዝ መንግሥት አቀረበ። ቀረበውም መጠይቅ 12,000 ተዋጊ ወታደሮች፣ 20,000 በቅሎችና የማገገሻ እንሰሎች፣ በያይነቱ መድፎችና በተለይ ከፍተኛ ተራራ መድፎች፣ ጦሩን የሚያገንዝበት 280 መርከቦችና ከብት ሚንዱ ተራ ለዎች እንዲሰጠው ጠየቀ።

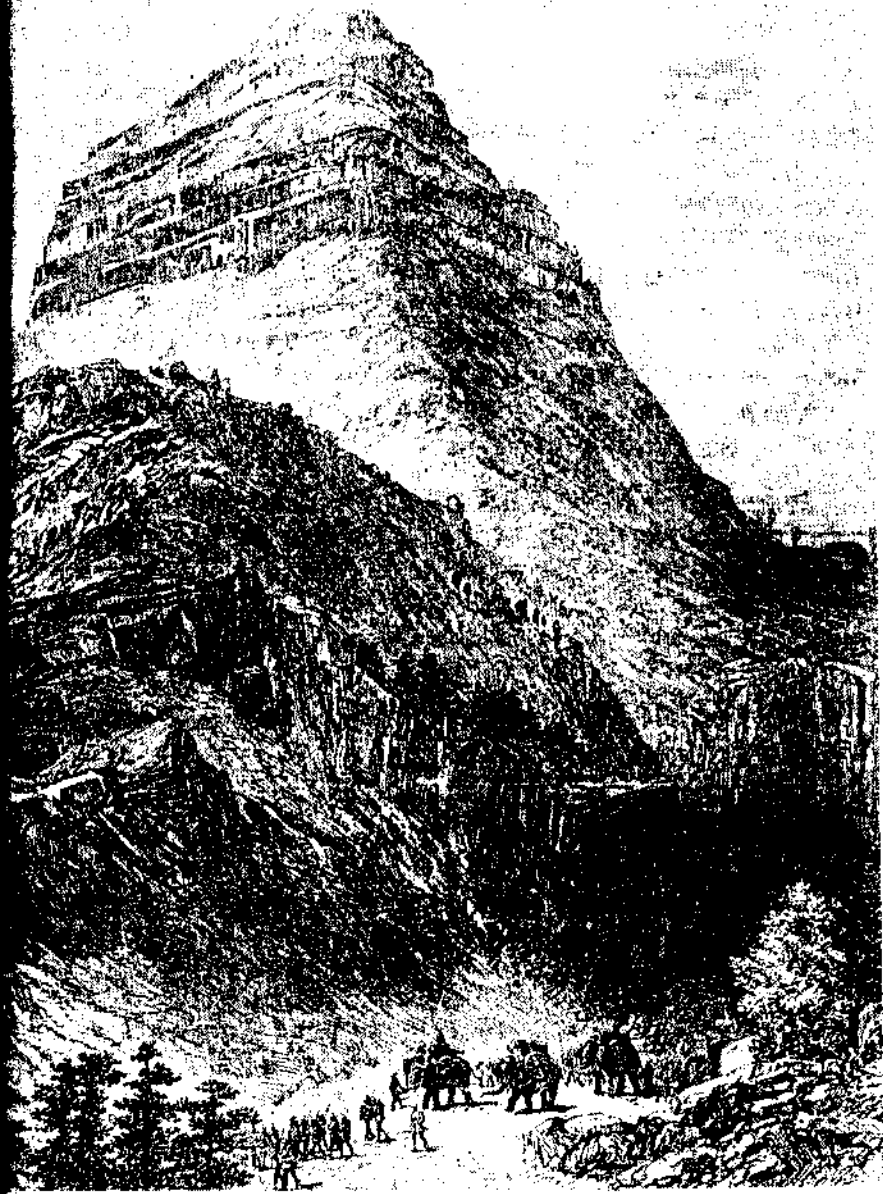
ለመዋጊያ የሚያስፈልገውን መጠይቅ ጽፎ ከጨረሰ በኋላ ጠሩ የሚያስፈልጉትን ነገሮች ደግሞ በዝርዝር አቀረበ። ይህም ያቀረበው መጠይቅ ከባዶቹን መድፎች የሚሸከሙ 44 ዝሆኖች፣ በኢትዮጵያ ምድር ከገቡ በኋላ ከወደብ ጀምሮ የሚዘረጋ 2 ኪሎ ሜትር ወይም ሃያ ማይል ርቀት የሚሆን የባቡር ሐዲድ

መስመር፣ የባቡሩ ጋሪዎችና ገታቸው ፣ ወደብ ላይ የሚተከሉ ታላላቅ ባውዛ መብራቶች ፣ ለመጋዘን መሥሪያ የሚሆኑ የተለያዩ ዕቃዎች ፣ የባህሩን የጨው ውሃ ጨውን ለይተው የሚያጠፋና ንፁህ ውሃ የሚያስገኙ ሁለት ኮንዶንሰሮች ፣ ብዙ መቶ ማይል ርዝማኔ ያለው የቴሌግራፍ ሽቦ በጠቅላላው ይዘታቸው ሆላፕታል የሆኑ ሶስት መርከቦች ከበረዶ መሥሪያ ዕቃዎቻቸው ጋር ሆነው የተሟላ የሕክምና መሣሪያ ያላቸው እንዲሰጡት ጠየቀ ። ይህም ብቻ ሳይሆን በዘመኑ በኢትዮጵያ መገበያዮች የነበረው ማርትሬዚያ ብር 500.000 እንዲዘጋጅለት አሳሰበ ።

ለወታደሩም ለእያንዳንዱ ነጭ ወታደር ሁለት ሁለት ተለዋጭ ቧት ጫማ ፣ እንደ የብረት ቆብ ፣ እንደ ከሐር የተሠራ ቀበቶ ፣ እንደ ጥንድ የጅ ሹራብ (ጓንጎ) ፣ ለእያንዳንዱ የበላይ መኩንን ሁለት ሕንጻዊ አሽከሮች ፣ እንዲሰጡትና አንዱ ለሰውየው ሲያገለግል ሌላው ስፈረስ ጠባቂነትና ቀላቢነት የሚሆን ፣ ሕንጻዊ ለሆኑት ወታደሮች ደግሞ ለእያንዳንዱ ወታደር ለወር 5,833 ሩፒ ወይም 580 ፓውንድ ሂሳብ ወጭ እንዲሆን ሲጠይቅ በምግብ በኩል ደግሞ 50,000 ቶን የሚመዝን የተለያዩ ምግብና 30,000 ጋሎን ሩም የተባለው መጠጥ እንዲሰጠው ጠየቀ ።

ናፕር ይህ ሁሉ እንዲሰጠው ከጠየቀ በኋላ በእስፕኦይ በመንግሥት በኩል እንዲጠና ታዞ ጥናቱ ተፈፀመ ። በተጠናለትም መሠረት 13,000 ተዋጊ ወታደሮች ፣ እነዚህም 4,000 ኤሮፓውያንና 9,000 ሕንጻውያን እንዲሆኑ ፣ 19,000 አሽከሮችና ከብት ነጂዎች በጠቅላላው በሰው በኩል 32,000 ኃይል እንዲሰጠው ተወሰነ ። ለዕቃና ጦር መሣሪያ ተሽካሚነት በጠቅላላው 55,000 እንሰሳት እንዲዘጋጅለት ታዘዘ ። የጠየቃቸውም መርከቦች በሙሉ እንዲሰጡትና ለእነዚህም መርከቦች ኪራይ የሚከፈል ግማሽ ሚሊዮን ፓውንድ ተፈቀደለት ።

የኪራይ መርከቦቹ ከካልካታ ፣ ከዎምቤይ ፣ ከሊ ሸርፑል ፣ ከላንደንና ከሌላም ቦታ ሁሉ ተሰበሰቡ ። መድፍ ይሸከማሉ የተባሉት ዝሆኖች በመርከቦቹ ግድግዳ ዙሪያ እየታሠሩ ተጫኑ ። ሌላው ዕቃና የጦር መሣሪያ ሁሉ ሲጫን ከረመ ። ወደ ኢትዮጵያ ጠረፍ ተልኮ የማረፊያ ቦታ እንዲያጠና የታዘዘው ኩሎኔል ማፕዌር እስቲጠለስና ጥናቱን እስቲያቀርብ ጓዙ ለይነላም ነበርና ሚር ዌር ጥናቱን ፈፅሞ ገባ ።

የአምባላላጌ ተራራ

ሜርዌዘር ጥናቱን ፈፀሞ ናፒር ዘንድ እንደደረሰ ለጓዙ ወይም ለጠፋ ማሳረፊያ የተመረጠው ቦታ ወደብ ዙላ መሆኑን ተናገረ። ዙላ የተመረጠበትም ምክንያት ከጥንቱ የኢትዮጵያ ወደብ ከአዶሊስ አቅራቢያ በመሆኑና ወደመሀል አገር ለሚደረገውም ጉዞ የጥንት ግሪካውያን ነጋዴዎች ከአዶሊስ ወደ አከሱም ይጓዙበት በነበረው መንገድ ለመጓዝ አመቺ መሆኑ ለላታመነበት ነው። ሌላው ለምርጫ ያበቃው ደግሞ ያንጊዜ ዙላ በግብጾች አጅ የተያዘ በመሆኑ በዚያ ያሉ ግብፃውያን ሹማምንት የእንግሊዝን ጦር ስመርዳት ቃል ስለገቡም ነው። ሌላው ደግሞ አባ ዘካርያስ የሚባል ኢትዮጵያዊ ርም የተማረ የካቶሊክ እምነት ተከታይ “ከዙላ በሰነዓሬ በኩል ቢታላፍ መንገዱ በጣም ቀና ነው” ብሎ ስላማ ከራቸውም ጭምር ነበር። ዙላ ከመመረጡ በፊት በኩሎኔል ሜርዌዘር የሚመራው አጥኚ ቡድን እስከ ታጁራ ድረስ በመሔድ ብዙ ወደቦችን አጥንተው ነበር።

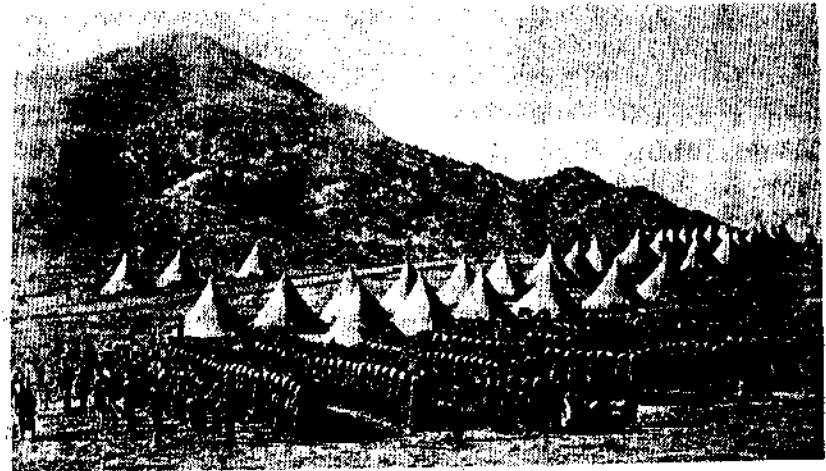
የወደቦቹ ጥናት በሚከራይበት ጊዜ ከአጥኝው ቡድን ጋር አብሮ የነበረው ሙዚንጆር እስከ ታጁራ ድረስ በመሄድ አጥንቷል። ሐንፊላ ደሴት ለቅርብቱ ለወደብነቱም ተመርጦ ነበር። ግን በጉዞ ጊዜ የጨው መሬት ስላለው ለእግረኛው ወታደር አስቸጋሪ መሆኑ ታስቦ ቀረ። ምጥጥ ጥሩ ወደብ ሆኖ ሳለ በገዥው ግብጻዊ ያለ መለማግት ምክንያት ቀረ። ታጁራ ተመርጦ ከወደቡ በኋላ 200 ማይል ስህል የሚርቅ ውሃ የሌለበት የበረሃ መንገድ ስላለው ቀረ።

የመጀመሪያው ቀዳሚ ጦር 10ኛው የቦምቤያ ተወላጆች እግረኛ ጦር የሚባለው ጥቅምት 11 ቀን 1860 ዓ.ም. ዙላ አጠገብ ሙልቅጦ ከተባለችው ባህር ዳርቻ ወረደ። ይህ በመሐንዲሶችና በሠራተኞች የተመላው ቀዳሚው ዘማች ከሙልቅጦ እንደወረደ ወዲያውኑ ሥራውን ጀመረ። ሥራውም በወደቡ አካባቢና እስከ ዙላ ድረስ ለሚመጣው ጦር ማረፊያ ማዘጋጀት ነበረ።

በጥቅምት ወር መጨረሻ ገደማ ከባህሩ ውስጥ እስከ መሬት ድረስ ያለ የመርከቦች ማስጠጊያ እና የዕቃ ማራገፊያው ጄቲ (ግንብ) ተሠርቶ አለቀ። በግምቡ (በጄቲው) ላይም የባቡር መሔጃ ሐዲድ ከባህሩ መሀል እስከ ምድር ድረስ ተዘረጋ። ይህ ግንብ በባህር ላይ የመጡት መርከቦች ይጠጉትና ጭነቱ የሚራገፍበት ነው። ይህም ሚሠራው መርከቦቹ ከመሬቱ ዳርቻ ድረስ ለመውጣት ስለ

ማይችሉ ነው። ይህም ጄቲ እስከነሐዲዱ ፈራርሶ ሐዲዱም ዝጉ አይቆዩም።

ጊዜያዊ ቤቶችም በባህሩ ዳርቻ ተሠሩ። ሠራተኞቹም ሕንዶች፣ ርዴያኖች፣ ግብጾችና ኢትዮጵያውያኖች በሠፈሩ በመብዛታቸው ያውደማ የነበረው ሜዳ ከተማ መሰለ። እኔ እንዳየሁትም ዛሬም ተመልሶ ውድማ ቢሆንም አንድ ከግንብ የተሠራ ሕንፃ ከባሕሩ ዳርቻ አጠገብ ቆሞ በመጠኑ ቢፈራርስም ለመታሰቢያነት ያህል ይታያል።

27ኛው የቦምቤያ እግረኛ ወታደር

በሕዳር ማለቂያ ሌላው ሁለተኛው የመርከብ ማስጠጊያ ጄቲ ተሠርቶ አለቀ። የዚህኛው ጄቲ የባህር ውስጥ ርዝመት 3000 ሜትር ያህል ነበር። በሱም ላይ የባቡር ሐዲድ ተዘርግቶ ስላለቀ ባቡር መመላለስ ጀመረ። ከዚህ ለባቡር መስመር መዘርጋት ሥራ በጥያቄ ጥሩ ችሎታ ያላቸው 176 ቻይናውያን መጥተው በለነበረ እነሱ ናቸው የሠሩት። በዚያ አካባቢና ዙላ ድረስ (ዙላ ከወደቡ

ትንሽ ራቅ ይላል) ተመላሳች ሠራተኛ በመብዛቱ የዙላ ሰዎች አንዳንድ ሰቆችን መክፈት ጀመሩ።

ሆሲታሎች ተሠሩ። ታላላቅ መጋዘኖችና በጣም ሰፋፊ የሆኑ የአንሰሳ በረቶችም ተበጁ። ከባህሩ ጫፍ ከጀቱው መነሻ አጠገብ የታተከሉት ሁለቱ የውሃ ግጣሪያ ኮንዴንሰሮች በቀን 160 ቶን ከጨው የተጣራ ውሃ ግውጣት ጀመሩ። ይህም ድጋፍ በየቀኑ በመርከብ ከአደን አየተጓዘ ሰተጠራቀመው በሚሊዮን ቶን ለሚገመተው የተጣራ ውሃ ድጋፍ ሰጭ ሆነ።

ሥራው እያለቀ በመሔድም ጦሩና የጦር መሣሪያዎቹ መግባት ጀመሩ። ከግብፅ አገር የተገዙት 11,000 ፈረሶች፣ በቅሎዎች፣ አህያዎችና ግመሎች ገቡ። ከአንድ የሚነሳው ጦርም በየቀኑ ከመርከብ አየወረደ ይሠፍር ጀመር። በዚህ መሀል በዙላ በሠፈረው ሠራዊት ላይ ያልታበበ ድንገተኛ አደጋ መጣበት። የኩብት ወረርሽኝ በሽታ ገባ። በበሽታው የተለከፉ ፈረሶች በቅሎዎች በየቀኑ በመቶ የሚቆጠሩ ያልቁ ጀመር። ከአንሰሶቹ ግብፅ ሌላ ደግሞ ራሳቸው ከባሕሩ ጻርቻ ይጣል ስለነበር ከባድ በሽታ ያመጣል ተብሎ አሰጋ ዙላ አገሩ ቆላ በመሆኑ ሚርዌዘር አሉ ያላቸው የውሃ ጉድጓዶች ሁሉ ለአደረቁ የውሃ አጥረት የሚያሰጋ ሆነ። የኮንዴንሰሮቹም ግጣራት በየቀኑ ከሚገባው ሰውና እንሰሳ ጋር አልመጣጠን አለ። ይህ ከሆነ በኋላ ጦሩ ተከፍሎ ቀዳሚ ጦር ወደ ሰናፊ እንዲሔድ ታዘዘ። ሰነአፊ የኖው ጦር ከሠፈረበት ከባህሩ ጻርቻ 40 ግይልስ ያህል ይርቃል። የቀደመው ጦርም በመሆንዲሶች የተሞላ ለሌንበረ የሚጓዘው ለተከታዩ ጦር መንገድ በመሥራት ነበር።

ይህ ቀዳሚ ጦር ከግብጾች የመራት ይዘታ ወጥቶ ከደጃዝማች ካሣ (በኋላ አጤ የሐንሰ ከሆኑት) ግዛት ሲገባ ጦሩን የሚመራው ሚርዌዘር ለደጃዝማች ካሣ ደብዳቤ ፅፎ የግለሪያ ፈቃድ ጠየቀ። በአፈውም ደብዳቤ የሚጓዘው በመቅደላ ያሉትን አርፎትን እስረኞች ለማስፈታት ብቻ መሆኑን ገልጾ በሰላም እንዲያሳልፉት የሚጠይቅ ነበር። ሚርዌዘር ለአፈው ደብዳቤም ደጃች ካሣ መልሱን በፅሁፍ አሳወቁት። ደጃች ካሣ በጻፉት ደብዳቤ ከራስ ወልደ ሥላሴና ከሰባጋዲስ ጋር እንግሊዞች የነበራቸውን ወዳጅነት አሳቸውም እንደሚፈልጉት ገልፀው ይህንንም ወዳጅነት ለማደስ ሁኔታውን ለመነጋገር መርጫ ወርቁን መላካቸውን የሚገልጽ ነበር።

መርጫ ወርቁ ከደጃች ካሣ የተላከውን ደብዳቤ ለሚርዌዘር ሰጥቶ ሲጨዋውቱ ሚርዌዘር “የመጣነው እስረኞች ወገኖቻችንን

የዙላ ሰፈርና ወደብ

ከመቅደላ ለማስፈታት ነው። ሕዝቡን ለመንካት ወይም አገሪቱን ለመውረር አልመጣንም... ”አለው። መርጫ ወርቁም የቴዎድሮስን መሸነፍ እነሱም እንደሚፈልጉት ገልጾ ከዚያ በኋላ አገሪቱን ለቀው እንዲወጡ በሚለው ሐሳብ ሁለቱም ወገኖች ተሰማምተው ተለያዩ።

ሚርዌዘር ከደጃዝማች ካሣ የግለሪያውን ፈቃድ ካገኘ በኋላ ከካሣ ግዛት ሲወጣ የሚጠብቀው የጥገኛው ጉብዜ ግዛት በመሆኑ ለአሳቸውም ያንኑ የመሰለ ቃል ፅፎ ላከላቸው። የጥገኛው ጉብዜም በሰጠት መልስ የቴዎድሮስን መውደቅ እንደሚፈልጉ ገልፀው ለዚህ ጉዳይ ብቻ ከሆነ የግድቃው መሆናቸውን ጸፉለት። የሽዋው ምኒልክ በጦሩ መንገድ ላይ ምንም ግዛት ስለሌላቸው ሚርዌዘር በአሁኑ ጊዜ ደብዳቤ አልጻፈላቸውም። አደን በነበረ ጊዜ ገን የእንግሊዝ ጦር ሊዘምት መዘጋጀቱንና የሚዘምትበትም ጊዜ ምንም ተቃውሞ እንዳያነሱ ፅፎላቸው ተሰማምተዋል። ሚርዌዘር ሰነአፊ ላይ ሆኖ ከታላላቆቹ ገዢዎች ጋር በቃልም በፅሁፍም የመጓጓዣውን መንገድ ጥርጊያ አሳመረ።

ኖርዌስ ከሹማንቶቹ ጋር

ሜርዌዘር ይህን ካደረገና ካጠናቀቀ ሰኋላ ለአጤ ቴዎድሮስ በናፕር ስም ደብዳቤ ጻፈላቸው ።

ለቴዎድሮስ

የአበሻ ንጉሥ

“በእንግሊዝ ንግሥት ትእዛዝ በእጅግ ያለምክንያት የተያዙትን እስረኞች ለማለቀቅ መጥቻለሁና እስረኞቹን በሙሉ ለቀው እንግሊዝ ሠፈር ከደረሰንበት ድረስ እንዲልኩቸው ይሁን ። ግርማዊ ነትዎ ይህን ትእዛዝ የማይሰማሙበት ቢሆን ግን ከግርማዊነትዎ ግዛት በኃይል እንድገባ ታዘዝሎሁ ። ይህንንም የመጣሁበትን እስከፈፅም ምንም የሚያቆሙኝ ኃይል የለም ።

“በግዛትዎ ውስጥ የማደርገውም ሆነ የምፈልገው ነገር የለኝም ሥልጣንዎንም አልቀናቀንም ። ዋናው ጉዳይ የተያዙት ሰዎች እንዲለቀቁ መሆኑን አሳውቆታለሁ ።

“ግርማዊነትዎ ይህን የመጣውን አደጋ እስረኞቹን ቶሎ በመለቀቅ ሊመልሱት ይችሉ ይሆናል ። ነገር ግን እስረኞቹ በሰላም

እጅ ካልገቡ ፣ ቢጉላሉ ፣ ወይም እንዳንድ ጉዳት ቢደርስባቸው ኃላፊነቱን የሚወስዱት በግል ግርማዊነትዎ ብቻ ነዎት ። ይህ ከሆነም ለወደፊቱ ምንም ዓይነት ወዳጅነት አይኖረንም ።

አር.ናፕር ሴ/ጄኔራል
የቦምቤይ ጦር ሠራዊት ጠቅላይ አዛዥ ።

ይህን ደብዳቤ ይዞ የሚሔደውን ሰው ከመንገድ ላይ ሽፍቶቻት አግኝተው ያዙት ። መልእክተኛውም የቴዎድሮስን ስም እንዳይጠራ ፈርቶ እንግሊዞች ለራሳቸው የጸፉትን ደብዳቤ ይዞ እንደሚሔድ ገለፀ ። ሽፍቶቹም በራሳቸው መልእክተኛ ደብዳቤውን ለራሳቸው ላኩለት ። ራሳቸውም ደብዳቤው እንደደረሰው አንብቦ ለቴዎድሮስ በመድረስ ፈንታ ስሉ በመድረሱ በጣም ተደስተዎ ። ለቴዎድሮስ ደርሶ ቢሆን ኖሮ በራሳቸው አስተሳሰብ እስረኞች የተባሉትን ሁሉ እንደሚፈጅባቸው ስለገባው ደብዳቤውን ደብቆ አስቀመጠው ።

ይህ ሁሉ በሚሆንበት ጊዜ የእንግሊዝ ጦር ዋና አዛዥ ጄኔራል ናፕር ወደ ኢትዮጵያ ገና አልመጣም ነበር ። ናፕር ጦሩንና ጓዙን በሙሉ አስቀድሞ ከላከ በኋላ ታህሣሥ 25 ቀን ሙልቅጦ ገባ ። ጄኔራል ናፕር ከቦምቤይ ወደብ አካባቢያ በተባለች መርከብ ከተከታዮቹ መከንኖች ጋር ሆኖ ሙልቅጦ ወደብ አካባቢ መርከቧ ስትደርስ ያሉዋት መድፎች በሙሉ ተተኮሱ ። ከመሬት ለአቀባበሉ የተዘጋጁት የጦር መድፎችም አጠፋውን በመተኮስ መሰሉ ።

መርከቧ ከተዘጋጀው ጀቲ አጠገብ ቆመች ። ጄኔራል ናፕር ከመርከቧ ብቅ ሲል የተሰለፈው ጦር ሙዚቀኞች የወታደር ግርሽ ማሰማት ጀመሩ ። ታይቶና ተሰምቶ የማይታወቁ የወታደር ሙዚቃ በሚሰማበት ጊዜ ለወሬ የተሰበሰበው የዙላና የአካባቢው ሕዝብ ሴቱ በእልልታ ወንዱ በሆኑ በባህሩ ማዕበል ጋር መሬቲቱን በጨኸት አደሰላለፉት ። በቀይ ኮት ያጌጠውንና የተሰለፈው የክብር ዙብም በብረት ሰላምታ ሰጠ ። ናፕር የመጣው ወደኋላ ከቀሩት 19 ዝሆኖች ጋር ስለነበረ የዝሆኖቹ በሰልፈኛው መሀል መንጉማለል ሰለልቶ የበሰጠ ድምቀት ሰጠው ። እነኝህ ለመቅደል ጦርነት የመጡት ለማዳዎቹ የኤስያ ዝሆኖች ከታላቁ አሌክሳንደር በኋላ ለአፍሪካ ምድር የመጀመሪያዎቹ ዝሆኖች ነበሩ ። ናፕርም ለሶስት ሳምንታት ያህል በዙላ የተሠራውን በመመልከትና የጉደለውንም በማሟላት ቆይቶ ዘማቹንና ከወደብ የሚቀረውን ጦር ካደላደለ በኋላ ጥር 17 ቀን ወደስነአፌ ሔዱ ።

ናፐር አባቶቻቸው የላከውና በኋላም ይዘት የመጣው ጦርና በንቅ 32,062 የሰው ኃይልና 27,747 የጭነትና የምግብ እንባላት ነበሩ። ዝርዝሩን ለማወቅ ካስፈለገ እንደሚከተለው ነው።

10,231 አግረኛ ወታደር

983 መድረኛ ወታደር

2,064 ፈረሰኛ ወታደር

2,306 ረዳት ዕቃ ያዥ ወታደር በጠቅላላው 16,181

ተዋጊ ወታደሮች ሲሆኑ ከብት ነጅና ጠባቂው ደግሞ 12,640 ሰዎች ነበሩ። ለመኮንኖች ተከታይ የሆኑ አሸከቦች ደግሞ ብዛታቸው 3,233 ነበር።

ይህ ሁሉ ሠራዊትና ጓዝ የመጣው በ669 መርከቦች ነው። ለመርከቦቹም የተከፈለው የኪራይ ገንዘብ 433,028 ፓውንድ ነበር። በጓዝ በኩልም መርከቦቹ ጭነው ያጋዙት 306,524 ተን የሚከብድ ዕቃና መሣሪያ ነበር። በእንባላት በኩል ሙሉ ቅጠ የገ ባው።

4,189 ፈረሰ

16,022 በቅሉ

1,759 አሀያ

5,733 ግመል

44 ዝሆን ሲሆን ለወታደሩ ስንቅና ቀለብ እንዲሆኑ የገ በት የሥጋ ከብቶች ደግሞ 7,071 በሬና 12,839 በጉች ነበሩ።

ጄኔራል ናፐር ይህን ሁሉ ጓዝና ሠራዊት አባቶቻቸው እሱ ኢትዮጵያ ምድር ከገባ በኋላ በሙላው የኢትዮጵያ ሕዝብ የሚነገር እንደ እዋጅ አወጣ።

“ለገዥዎች፣ ለባለባቶች፣ ለሃይማኖት መሪዎችና ለአበሻ ሕዝቦች በሙሉ።”

“የአበሻው ጉሥ ቴዎድሮስ የእንግሊዝ መንግሥት ቆንሲል የሆነውን ካሚርንን የእንግሊዝ ገንግሥት መልክተኛ ራባምና ሌሎችንም ብዙዎችን ኤርፓውያኖች ከሰለጠነው ዓለም ሕግ ውጭ አስረው መያዛቸውን ሁላችሁም ታውቃላችሁ። እንዲሁም እውነተኛው በወዳጅነት የተደረገው ደካም ሁሉ አልሆነም። በዚህም ምክንያት መንግሥቱ እንደ ጦር እንደመራና እስረኞቹን እንዳስለቅቅ አዘኛል።”

“እስረኞቹ ወዳጅ የሚሆኑ ሁሉ ወይም ነገነታቸውን እንዲያገኙ የሚያደርግ ሁሉ ይሸለግል። እንዲሁም የሚያደርጉ ግን ያለ ምህረት ይቀጣል።”

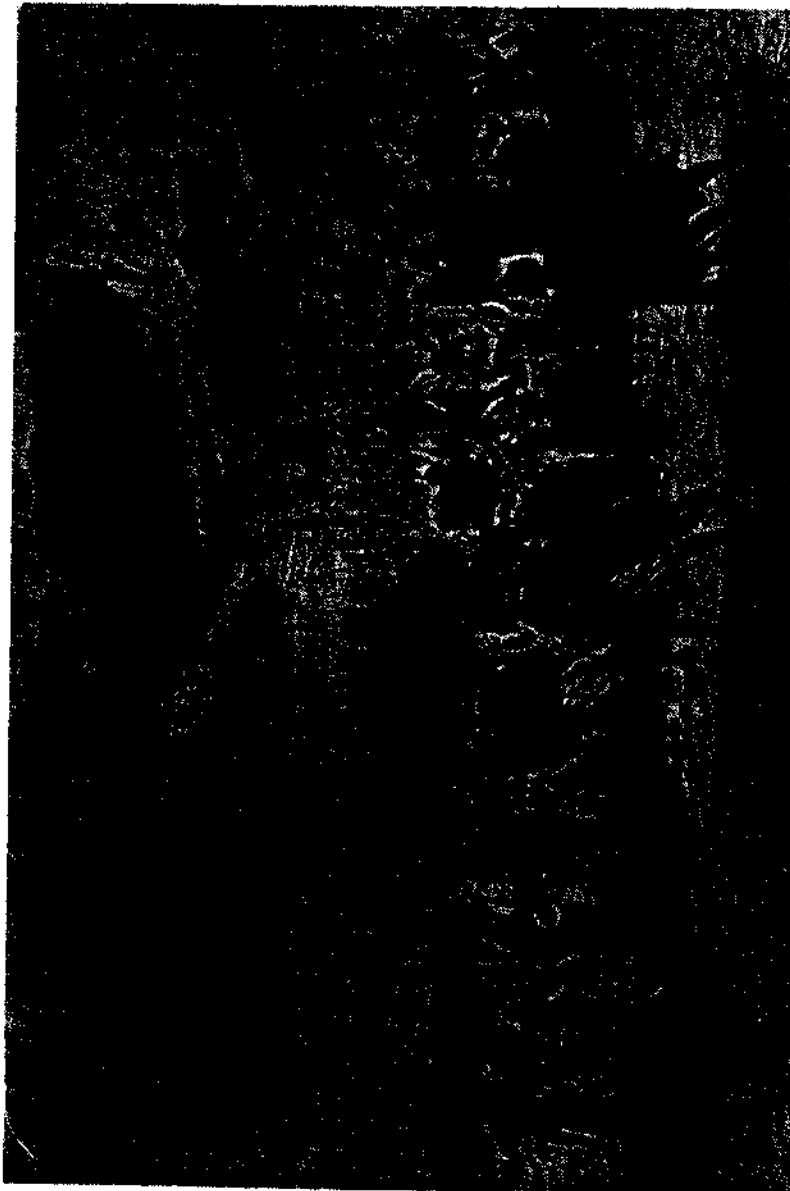
“የእንግሊዝ ጦር ሠራዊት በአገራችሁ ውስጥ በሚያልፍበት ጊዜ አስታውሱ፣ የአበሻ ሕዝብ ሆይ። የእንግሊዝ መንግሥት ከእናንተ ጋር ጠላትነት የላቸውም። አገራችሁንም ሆነ ነገነታችሁን ለማጥፋት ምኞትም የላቸው። ሃይማኖታችሁ እንደተመሠረተ፣ ሰዎችችሁና ሀብታችሁ ሁሉ በጥንቃቄ ይጠበቃል። ለወታደሮቹ የምታቀርቡት ምግብ ሁሉ ዋጋው ይከፈልበታል።”

“የእንግሊዝ መንግሥት ኃይል ወደ አበሻ ምድር የመጣው የግርማዊት ገንግሥትን አሸከሮችና ሌሎችንም ያለፍርድ የተያዙትን ኤርፓውያኖች ለማስለቀቅና ነገነታቸውን ለማስገኘት ነው። ይህ ከሆነ በኋላ በተቻለ ፍጥነት አገሪቱን ለቀን እንወጣለን። ከአበሻ ምድር ውስጥ ምንም ዓይነት ግዛት ለመፈለግ ወይም በአገራችሁ የመንግሥት ጉዳይ ጣልቃ ልገዝ አልመጣንም።”

ናፐር በጉዞው ላይ መጀመሪያ ከሚያገኛቸው ከደጃች ካሣ ጋር በቃል መነጋገሩ ጠቃሚ መሆኑን አወቀ። በዚህም ምክንያት ይህንኑ ግንኙነታቸውን የሚያዘጋጁና የሚገናኙበትንም በታ የሚያስወስኑ መልክተኞች ከሰነዘረ ወደ ደጃች ካሣ ተላኩ። በኩሉኔል ነት ሲያገለግል የኖረው አሁን ብርጋዲየር ጄኔራል ሆኖ የተሾመው ሜርጄድ የመልክተኞቹ መሪ ሲሆን በውስጡም ጀምሶ ግራንት ሕና የኢትዮጵያን መኳንንት እስከ አጤ የሕንስ ዘመን ሲያበጣብጥ የኖረው ሙዚንጅርም አብር ነበር። በጠቅላላው 13 መልክተኞች ያሉበት ቡድን ጥር 18 ቀን ከሚጀር ጄኔራል ናፐር ተልኮ ወደ ደጃች ካሣ ሒደ = ጥር 23 ቀንም ከደጃች ካሣ ዋና ከተማ አድዋ ገባ።

መልክተኞቹ እድዋ እንደደረሱም በመርጫ ወርቅ ወንድም ገብሩ ወርቅ ባልደረባነት በገቡ በማግሥቱ ከደጃች ካሣ ጋር ተገናኙ። ገብሩ ወርቅ ከሕንድ አገር ጭብይ የተማረ በመሆኑ የእንግሊዝኛ በሚገባ ይችላል። ለባልደረብነት የተመረጠውም በዚህ ምክንያት ነበር።

ደጃች ካሣ የሸረውን ገዥ ጉግግን፣ አግካሪያቸውን የፀረ-ገብረ ጊካኤልን፣ የሰላዋውን ገዥ ኃይለ ግርያምን፣ የገራልታውን ሐጉ ስን፣ የአከሱሙን ገቡረዕድ ገብረ ወበትን፣ ጅም ተምቤን አኔ

ራስ ከሀይ በእዳግራት ከእንግሊዝ ጦር ስፈር ሲደርሱ

ግን፡ ሹም አጋሚ ጥርሶን፡ የሰባጋዲስን ልጅና ሌሎችንም መኳንንት
 ይዘው ተቀበሉዋቸው ። መልእክተኞቹም የመጡበትን ጉዳይ ሳይ
 ሆን የወዳጅ ሰላምታ ከተለዋወጡ በኋላ ታላቅ ግብር ተደረገ ።
 በማግስቱ የመጡበት ጉዳይ ንግግር ተጀምሮ ከናፒር የተጻፈውን
 ደብዳቤ መልእክተኞቹ ለደጃች ካሳ ሰጡ ። ደብዳቤው ተነቦና ተተ
 ርጉሞ እንዳበቃም ደጃች ካሳ ሲናገሩ “... እባቶቼ ከእንግሊዝ
 ጋር ወዳጅነት እንዳበጁ ሁሉ እኔም ወዳጅ በመሆን ከብትና እህል
 በማቅረብ እረዳለሁ... ” አሉ ።

በዚህና ከናፒር ስለሚገናኙበትም በታና ጊዜ ተሰማምተውና
 ምስክር የናፒር መልእክተኞች ጥር 27 ቀን ከአደዋ ተነሱትው ጉዞ
 ላቸውን ጀመሩ ። ከመልእክተኞቹም ጋር ሲቀ መኳስ ይልማ
 ብረው እንዲሁም ተደርጎ ነበር ። ሲቀ መኳስ የአደዋ አዋሳኝ
 ጉንደብታ ገዢ ናቸው። እናታቸው የሰባጋዲስ ልጅ ሲሆኑ አባታ
 ቸው ሲቀመኳስ ደስታ ይባላሉ ። ደስታ ደግሞ የጉንደብታው የፊ
 ተውራሪ ገብረ አምላክ ልጅ ናቸው። ከመልእክተኞቹ ጋር ሲቀ
 መኳስ ይልማ ዋና ሆነው አብረው እንዲሁም ይላኩ እንጂ ቀሳ
 ጾብት፡ አርባ ያህል ጦር የያዙና ሃያ ጠመንጃ የያዙ ተከታዮች
 ብረው ነበሩ ።

እነኝህ መልእክተኞች ከናፒር ሠፈር መድረሳቸው እንደተሰማ
 ላፒር ከፍተኛ አቀባበል እንዲደረግላቸው አዘዘ ። ከዚያም የመ
 ላክተኞቹ የሁለቱም ወገን ቡድን ከናፒር ጋራ ተገናኝተው
 በሰፊው ከተነጋገሩ በኋላ በማግስቱ አትዮጵያውያኖቹ መልእክተ
 ጾች እንደ ወጥ ልብስ (የኒፎርም) በለበሱ ወታደሮች እጃቢነት
 ተሸኝተው ወደ አደዋ ጉዞአቸውን ቀጠሉ ። ሁለቱም ወገኖች የተ
 ሰማሙት የትግራይ ገዥ ደጃች ካሳና የእንግሊዙ ጦር አዛዥ
 ለተና ጄኔራል ናፒር ሐራማት ውስጥ ማይ እደብ ከተባለው በታ
 እንዲገናኙ ተወስኖ ነበር ።

በቀን ቀጠሮው ናፒር በ450 ወታደሮች ታጅቦ የካቲት 18
 ግን ማይ እደብ ሲደርስ ደጃች ካሳ አራት ሺህ ከሚሆኑ ጠመንጃና
 ጦር ከያዙ ወታደሮቻቸው ጋር በዚያው ሠፍረው ነበር ። ቀይ መልክ
 ላለው የካሳ ድንኳን ተተክሏል ። ከካሳ ሠፈር ማይ ከትይዩ በታ
 ናፒር ሠፈር ሆኖ ድንኳኑ ተተክለ ። የድንኳኑ ተክላ ሥራ አልቆ
 ተቋት ከቆየ በኋላ ካሳ በወታደሮቻቸው ታጅበው ናፒርን ለመገ
 ገኝት ወደ ናፒር ሠፈር ሔዱ ። ካሳ በእስፈሪ ግርማ ታጅቦዋል።

የተቀመጡበት በቅሎ ግራጫ (ነጭ) ነች። ከዚህ በራሳቸው ላይ ያሠሩት ታላቅ ጉፈር ግርግ ሞገስ ሰጥቷቸዋል። ታላቅ ገንጥላ በረጅም ሰው ተይዞላቸው ከበፊታቸው ነጋሪቱ እየተገሰሰ፣ እምቢልታ፣ እየተነፋ የኢትዮጵያን ባንዲራ ቀይ ቢጫ አረንጓዴ የሆነውን (ያኔ እንዲህ ነበር።) እስቀድመው በ400 ወታደሮች ታጅበው ሏዱ።

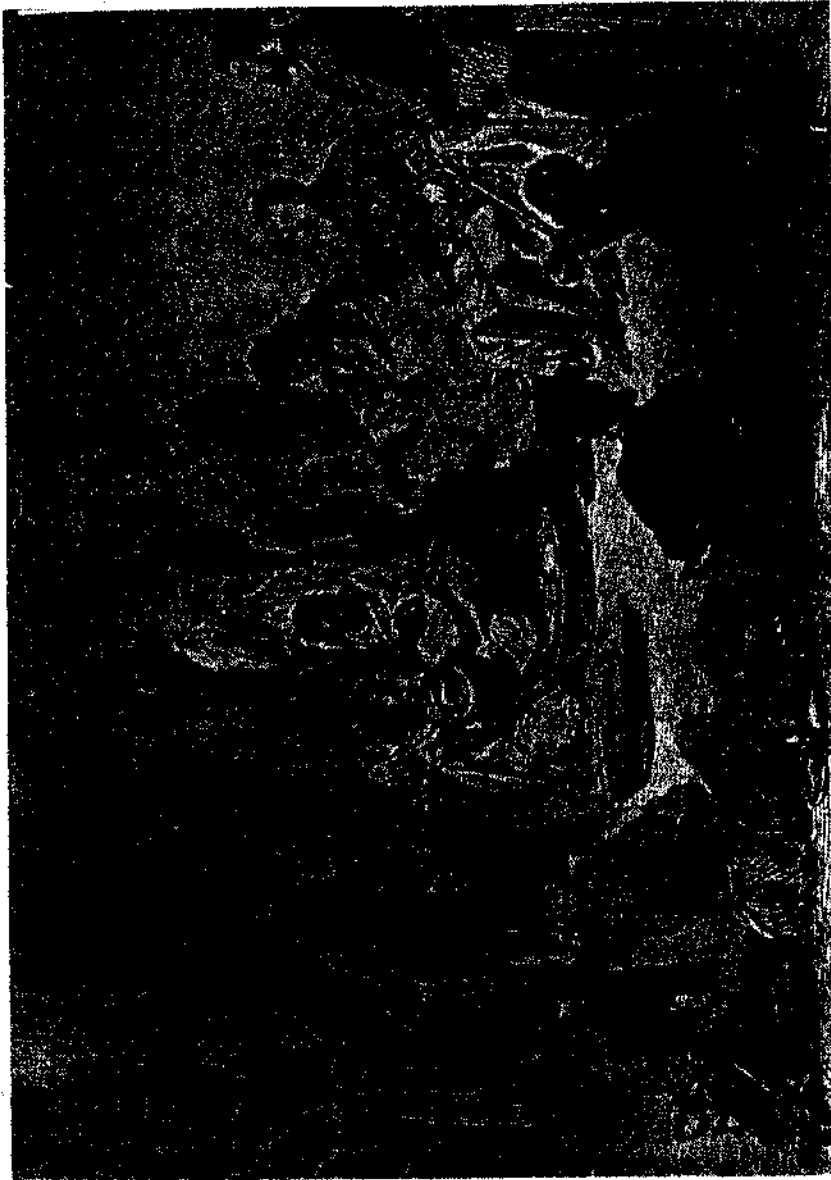
የካሳ መምጣት እንደታወቀ ስለቀበሉ የክብር ዘብ ተሰልፎ ራሱ ናፒር ባጌጠ ዝሆን ላይ ተቀምጦና ቀያይ ልብስ በሰበሉ ዝሆን ተቀማጭች ታጅቦ ታላቅ አቀባበል አደረገላቸው። ከዚያም ከአቀባበሉ ሥርዐት በኋላ ለመገናኘት ከተዘጋጀው ድንኳን ይዞአቸው ገባ። ጥቂት ረፍት እንዳደረጉ የወይን ጠጅ ቀረቡ። ወይን ጠጅ ለደጃች ካሳ ሲሰጥ በውስጡ መርዝ ወይም መጥፎ ነገር ያስመኖሩን ለመገሰፅ ናፒር ራሱ የካሳን ብርጭቆ ተቀብሎ ቀመሰ።

በንግግሩም ወቅት እንግሊዞች ስለሚያስፈልጋቸው ነገር ሁሉ ተደምብለው የሚያውቁት መዚንጀር እንደሚያዘጋጅላቸው ካሳ ተናግረው በእሳቸው በኩል ደግሞ ያለውን ችግር የግጥም ጉበዜና በአጋሜ የራስ ባርያው መሸፈት መሆኑን አስረዱ። ናፒርም ሲመልስ በአገራቸው የውስጥ ጉዳይ እንገባም። መሣሪያ ግን እንረዳዎታለን ብሎ በዚህ አሰብ ሁሉም ወገኖች ተሰማምተው ካሳ ወደ ሠፈራቸው ተመለሱ። ናፒር በአገራቸው የውስጥ ጉዳይ እንገባም ግለቱ የጨዋነት መልስ ቢሆንም ዋናው ቁም ነገር ግን ናፒር ከትግራይ ከደጃች ካሳ ግዛት ሲወጣ የሚያጋጥመው ወይም የሚገባበት የግጥም ጉበዜ ግዛትና ግጥም ጉበዜ በመሆናቸው ነው።

ደጃች ካሳ ከናፒር ከመስየታቸው በፊት ናፒር ወደ ሠፈራቸው እንዲመጣ ጋብዘውት ስለነበረ በዚያው ዕለት ከተሰያት በኋላ ናፒር ወደደጃች ካሳ ሠፈር ሔደ። ከካሳ ሠፈር ሲደርስም የካሳ ወታደሮች ተሰልፈው እርምታ በመተኮስ ተቀበሉት። ናፒርም ምርጥ የሆኑትን የካሳን ወታደሮች በግንባታ መደሰቱን ስደጃች ካሳ ገስጠላቸው። ከዚያም ከካሳ ጋር ተያይዘው ለግረጌያ ወደ ተዘጋጀው ድንኳን ገቡ።

ከድንኳኑ እንደገቡም የትግራይ ቆነጃጅት ሴቶች እያላለፉ በትላልቅ ውብ የግንጫ ጠጅ እየተቀዳ ተሰጣቸው። ግብር ቀርቦ ምግብ ከተባለ በኋላ እምቢልታ ነፈሶችና ግቢንቆ መጅዎች

ብርጋደር ጂኔራል ግርጭር ከከሳይ ጋር ተቀምጦ

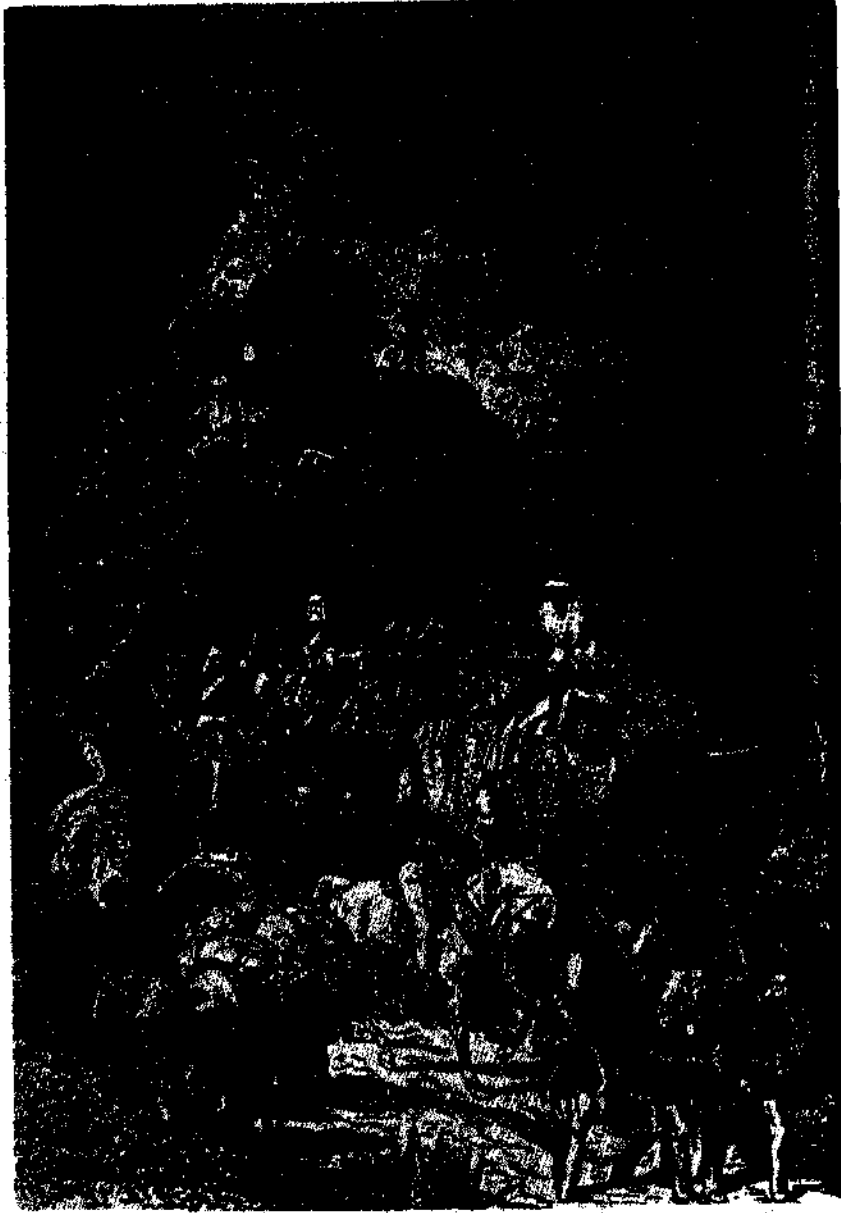
ራሰ ከሆነ ከኖር ጋር ተቀምጦ ሲሆን

ተው ጨዋታ ተጀመረ ። ካሳም ለጀኔራል ኖፐር በራሱ ላይ
 በሰላ ጉራር አሠራሪት ። በወገቡም ላይ ሰገዛው ያገጠና የሚያ
 ጉራዴ አስታጠቁት ። በእጁም ጦርና ጋሽ በማሰያዝ ሸለሙት
 ህ በኋላ ኖፐር ለመሐድ በሚነሳበት ጊዜ ከድንኳኑ በራፍ ሲደ
 በወርቅ መረሸት ያገጠች ግራጫ በቅሎ ቀርባ ለመጓጓዣው
 ስጠችው መሆኑ ተነገረው ። መልካም አቀባበል እንደተደረገለት
 እምቢልታና መለከት ነፈዎች ቀድመው ሙዚቃ እያሰሙ መል
 እሸኛገት ተደረገለት ። ኖፐር ጉራሩን እስር ጉራዴውን ታጥቆ
 ሸለማት ግራጫ በቅሎ ተቀምጦ ከሠፈሩ ሲገባ እንኳን ወታ
 ቱ ፣ ጓደኞቹ የሆኑት የእንግሊዝ መኩንኖች እንኳ ኖፐር መሆ
 አላወቁም ነበር ።

ከዚህ በኋላ የእንግሊዝ ጦር የመቅደላ ጉዞውን ቀጠለ ። የእን
 ግራ ጦር በሚጓዝበት ጊዜ በየደረሰበት ሁሉ ሕዝቡ እየወጣ
 ሩነቅ ይመለከተው ነበር ። ጉዞው ላይ ፈረሰኞች ይቀድማሉ ።
 ግራጫም እረንጓዴ ልብሰ ለብሰው ውብ ባርኔጣ ያደረጉ ናቸው ።
 ግራጫ ግን ብርማ መልክ ያለው የብረት ባርኔጣ አድርገዋል ።
 ስለግራጫ ቀጥሎ የሚጓዘው እግረኛው ወታደር ነው ። ከእግረኛው
 ደር መሀል የሆኑት ሕንጻዊ ወታደሮች ከጉልበታቸው የሚደርስ
 ጊዴ ቁምጣ ታጥቀዋል ። ቀይ ኮት ደርበዋል ። እረንጓዴ ጥም
 ጠምጥመዋል ። ሕንጻዊ ያልሆኑት ወታደሮች ደግሞ ሱሪያቸው
 ላይ ሲሆን ነጭ ኮፍያ (መለዩ) አድርገው ይጓዛሉ ። ይህ
 ታይቶ ያልታወቀ የአለባበስና የሰልፍ ሂደት ሕዝቡ እያየ
 ሩንቅም የበለጠ ግን የሚደነቀው ታላላቆቹን መድፎች የተ
 ተ ገሆኖች በየራሳቸው ላይ ሰው ተቀምጠዋቸው ሲጓዙ
 ት ነበር ።

ጉዞው ላይ ኖፐር በየደረሰበት ሠፈርና መንደር ሁሉ ከሠ
 ገኙም ጋር ሰላማዊ ንግግር በሚደረግበት ጊዜ ከብረትሽ
 ጥም ለቅርላዊ ዕቃዎች ፍለጋ ከጠሩ ጋር የመጣው ሪፖርድ
 ጥስ ደግሞ በየቤተ ክርስቲያኑ እየገባ ለሙዚየም የሚሆኑ
 ጥቅን ይፈልግ ነበር ።

ጸደቀው ካሳ ግዛት ጨርሰው ከመውጣታቸው በፊት
 ካለው እገር ከላስታ ገዥ ከዋግሹም ጉብዜ ጋር በሰላም
 ፍ መነጋገር ያስፈልግ ነበር ። ይህንኑ ጉዳይ እንዲነጋገር
 ገጀር ተልኮ ቀድሞ ሔደ ። በዚያን ጊዜ ዋግሹም ጉብዜ
 በጊምድር ሔደው ነበር ። በቦታቸው ግን አጉታቸውና የጉ

የአንግሊዝ መታደር መቅደላ እፋና ሲወጣ

ዚ ጦር ዋና እዛዥ ለሆኑ ደጃች መሸሻ ስለነበሩ በተከዘ ሸለቆ
 ትላል ሆኖ ከሚባል ሥፍራ ከመ-ዚንጅር ጋር ተገናኙ ለከፍተኛ
 ተላከው ማዕከት ማሰራት ደጃች መሸሻ ተሰማምተው
 አንግሊዝን ጦር እየመሩና እየጠበቁ ያለምንም ችግርና ኮሽታ ያለ
 ታ ደረሱ ።

የአንግሊዝ ጦር ደላንታ ላይ የሰንዶ በተባለ ቦታ ሠፈር
 ሮጉ ሳለ ናፒር ራሱ ለእጤ ቴዎድሮስ የሚጀመሪያውን ደብ
 ቤ ያፈ ደብዳቤውም “... በአንግሊዝ ንግሥት ትእዛዝ ከጦር
 ራዊቱ ጋር መቅደላ አጠገብ ደርሻለሁ ። የታዘዝኩትም በእርሶ
 ጅ የሚገኙትን ሙልከተኛዎን ራሳምን ቆንሲል ካሚሮንን
 ዚም ብላንኮንና ሙቶ አለቃ ፕሪዲውከሰን እና ሌሎችንም
 ታን በግርማዊነትዎ ኃይል ሥር ያሉትን ኤርፓውያኖችን ለማ
 ተቀ ነው ግርማዊነትዎን የምጠይቀው እነኝህን ሰዎች በተ
 ላ ፍጥነትና ሰላማዊ ሠፈራ ድረስ እንዲልኩልኝ ነው ...”
 ሂል ነበር ።

የአንግሊዝ ጦር በዚያው የሰንዶ በተባለው ቦታ እንደ
 ጌሩ ለቴዎድሮስ በተጻፈው ደብዳቤ መልሱ እስኪመጣ ድረስ
 ግን ጉብዜ እንጅራ እባት ከዋድላው ገዥ ከደጃች ወልደ ቂር
 ሳ (ኪሮስ) ከደላንታው ባላባት ልጅ እስጋዝ ጋር ተገናኝተው
 ሙሙካከር 20.000 ኪሎ ግራም ሰንዶ 15.000 ኪሎ ግራም
 ቂት 50.000 ኪሎ ግራም ገብስ ከዋድላ ከደላንታና ከዳ
 ንት ሕዝብ ቀርቦላቸው ገዙ ። ሙጋቢት 29 ቀን የወሉዋ
 ግሥት የወይዘሮ መስተዋት ልጅ ኢማም አህመድ ከጉናቸው
 ደሚሰለፍና ቴዎድሮስን ለመጣል እንዲበረቱ የሚያበረታታ
 ሰዳቤ በእናቱና በሉ ስም ጽፎ ለናፒር ሳክ ። ናፒርም ለደረሰው
 ሰዳቤ መልስ በአንግሊዞች በኩል ምንም የሚያውክ ነገር
 ደሌለና ቴዎድሮስ ግን በሌላ በኩል ከመቅደላ አምልጠው
 ዳይወጡ ሠራዊታቸውን ጠባቂ እንዲያደርጉ ጽፎ ለአረብኛ
 ጋጃ እስተርጓሚነት አብሮአቸው በነበረው በእከበር አሊ እጅ
 ላላቸው ። በፊት የመቅደላ ገዥ የነበሩትና ከቴዎድሮስ ከድተው
 ጠጡት ቢትወደድ ኃይሉ ከአንግሊዝ ጦር ዘንድ መጥተው
 መቅደላን ምሽግ ሁኔታ መድሮቹ የተጠመዱበትን ቦታ ሁሉ
 ሮዘር መረጃ ሰጡ ።

እስካሁንም ድረስ ለቴዎድሮስ የተጻፈው ደብዳቤ መልሱ
 ለመጣላቸው ነበር ። ቀዳሚው የአንግሊዝ ጦርም ተከዘ ወንዝ

ደረሰ ለመቅደላ ለመድረስም የቀረው 65 ኪሎ ሜትር ያህል ርቀት ነው። በዚህ ጊዜ ቴዎድሮስ ለራሳም የሚከተለውን ደብዳቤ ጻፉለት። ደብዳቤውም ቀን ባይኖረውም መጋቢት 9 ቀን 1860 መጻፉን ራሳም ይገልጻል።

በስሙ፡አብ፡ወወልድ፡ወመገረሰ፡ቀዳሱ፡፩አምላክ፡
ንጉሠ፡ነገሠተ፡ቴዎድሮስ፡ደድረኩ፡ከአቶ፡ህ
ርምዝ፡ረሰአም፡እንዲታ፡ሰበቀህ፡እኔ፡እግዚ
አብሔር፡ደመስገን፡ደህኖ፡ነኝ፡ሀኪም፡ዝ
ሎንግ፡አቶ፡ፕሪዩን፡አነአቶ፡ኪሞሮን፡እነ
አቶ፡ጾክብን፡ወንድሞቻችን፡እንዲታ፡ሰበቀ
ቸሁ፡አለ፡በልልኝ፡እኔ፡ካንተ፡ከወደጆ፡ጠብቶ
ሰኝሞ፡ረም፡የሰኝሞ፡ቀድሞም፡መቀደላ፡የሰደ
ድሁህ፡ጊዜ፡ጠብቆ፡ዝብረኩ፡ፈርቆ፡አሰ
ርነው፡ብሰው፡መልሰው፡ላኩ፡ብኝ፡አሁንም
እኔን፡ወደጆህን፡እግዚአብሔር፡ካመጣልህ፡
፡ሠንሰለቱ፡ደውጣልህ፡ተፈታ፡የጌቶቻችን፡
ሁነታ፡አከተኖደ፡ድረኩ፡በግዲደው፡እንጠ
ብቅላለን፡አቶ፡ፍላጭ፡ካገርህ፡ሰንቅህን፡
አምላካችን፡ሰጥቶኝ፡ነበረ፡አገር፡ጌፍቶብ
ኝ፡ተገደካሚ፡አጭቶ፡ተበላጁብኝ፡ባቶ፡ፍላጭ
ብረቃ፡እንግዲብ፡ሻለቃ፡ልደህ፡እጅ፡ሁለት
ሽ፡ብር፡ሰድገልላለሁ፡ቀቀበል፡ገንዘብህ፡ከሰ
ተበላጁ፡መቶ፡በግ፡አምላካ፡ፍሪደ፡ሰድገልላለ
ሁ፡ተቀበል፡በእግዚአብሔር፡ኃይል፡ደህኖ፡ሰ
መድረኩ፡በእበቃኝ፡ዳደን፡ላደን፡ተደደተን፡
እንግዲወታለን፡አደዘህ፡

ራሳም በቴዎድሮስ የደብዳቤ ትእዛዝ መሠረት ከታሰረበት ሰንሰለት ተፈታ። ቴዎድሮስም ወደ መቅደላ ሔደው ከመቅደላ ተራራ ግርጌ ከሰላምጌ ሠፈሩ። ሚስቶናው ያኖች እስረኞች ያሉት ሰላምጌ ሲሆን የፖለቲካ እስረኞቹ ግን ያሉት ከሰላምጌ በላይ ከአፋኑ ከመቅደላ ነው። እንደ ቀን ቴዎድሮስ ከሰላምጌ እንደሆኑ ያልደረገ ጠላትና... “ወደ መቅደላ እንሔዳለን” ቢጠይቃችንም ከዚህ ያሉትን ጥራቸውና አብረን እንሄዳለን...” አሉት። ያልደረገም ትእዛዛቸውን ተቀብሎ ሰንደቆቹ ለእስረኞቹ ፈረንጅ ጃቶ መልክቱን በነገራቸው ጊዜ ደነገጡ። ምክንያቱም ቴዎድሮስ ሰውን ከነሕይወቱ ገደል የሚጨምሩበት 135 ሜትር ያህል ርዝ ግን ያለው ገደል መቅደላ ላይ ስለሆነ በዚያ ገደል ይጥሱናል ብለው ፈርተው ነው። ቢፈሩም የሚቀር ነገር የለምና ቴዎድሮስን ተከትለው ወደ መቅደላ ወጡ።

ቴዎድሮስ ከመቅደላ አፋኑ እንደወጡ እስካሁን ድረስ ሰበሰቡት የታሠሩትን እነ ካሜሮንን በታሠሩ በአራተኛ ዓመታቸው ሰንሰለት በታሠሩ በሁለተኛ ዓመታቸው ሰንሰለታቸው እንዲፈታቸው አዘዙ። እስረኞቹ በሙሉ ከሰንሰለት እሥራት ተፈቀደ። እስረኞቹ ሁሉ ከሰንሰለት እስራቸው ከተፈቀደ በኋላ ከአስተርንና ደዜንታል በስተቀር ሌሎቹ በሙሉ እንዲመጡ አስጠሩዋቸው።

ፈረንጆቹ እስረኞች ከመምጣታቸው በፊትም ከሚሳ ላይ ዘዙ ምንጣሮች ተነጥፈው ነበር። ፈረንጆቹም መጥተው ከዚያ በደደረሱ ቴዎድሮስም ወጥተው ሁሉም ከምንጣፍ ላይ ተቀምጡ። ከራሳም ጋር ከተገናኙ ሁለት ዓመት አልፏቸው ነበርና ጁን ጨብጠው ሰላምታ ሰጥተውት ተቀመጡ። ለራሳምም የእርግጥ ዓመት ያህል ዕድሜ የጨመሩ ሰው መሰለው ነው የታዩት። ምክንያቱም ቴዎድሮስ በዚህ ጊዜ ሸብተዋል፣ ከስተዋል፣ ተገባቂዎች ሆኖ ሆኖ ከዚያም ባንድነት ሆነው በሰላምና በወዳጅነት ይጨቁ ተጀመር።

ሲሜውቱም “... ሰማ ራሳም” ሰንተ እተማመን-በሃለሁ ሰውና ልጄን ልዑል ዓለማየሁን አደራ ሰጥኜሃለሁ ማብቀው ሰንተም ሁነው እንደማውቀው የመጨረሻዬ ቀን ተቃርቧል። ራሳዬ ሰንተም የምትቆምበት ቀን ደርቧል። ያኔም ‘እንተሥ ቴዎድሮስ፣ ኃጢአትህ ምንኛ የበሃ ነው’ ትሉ ይሆናል። ግን እባክህ በኔ እንዳትፈርዱ ምክንያቱም በእያንዳንዳችን ላይ የሚ

ፈርድው እግዚአብሔር ነው። እኔ እንደ ንጉሥነቴ አፈርዳለሁ። እንተም እንደመልክተኝነትህ ትፈርዳለሁ። ዎልድሜየርም እንደሚሰየሩዊ ነቴ ይፈርዳል። ድሆች ለማዋቸም እንደ ድህነታቸው ይፈርዳሉ። እግዚአብሔር በሰማይ ምስክራ ነው። በምድርም ዎልድሜየርና ጓደኞቹ ሁሉ ወዳጃቸው እንደነበርኩ ይመስከራሉ። እግዚአብሔር የሚያደርገውን ካደረገ በኋላ እንገናኝ ይሆናል። ተመልከተኝ ራሳም ። ከተለያዩን ጀምሮም እንዴት እንደሸበትሁ እየኝ “ብለው ራሳቸውን እሳዩት ። ራሳምም በትህትና “ግርማዊነትም ቢሸብቱም ምንም አያስደንቅም በጋብቻ ላይ ስለሆኑ የጋብቻ ዘመንምን በደስታ ያሳልፋሉ” እላቸው።

ቴዎድሮስም በራሳም እነጋገር ስቀው በእጃቸው ጉንጫቸውን እያሻሹ “ወዳጄ ራሳም ። አሁን ገና ደሀና አድርገህ ደበደብኸኝ። እንድ ቀንም ሞቼ ታየኝ ይሆናል ። ከሬሳዬ አጠገብም ትቆምና ‘ይሄን ደካማ ሰውዬ እትቅበሩት ። ራሳው ከመሬት ላይ እንደወደቀ ይቅር’ ብለህ ትናገር ይሆናል ። እኔ ግን በጨዋነትህ እትማመናለሁ” ቢሉት ራሳም እንዲህ ያለ ነገር እንዳይናገሩ ለመናቸው ። ከዚያም ቴዎድሮስ ለራሳም ጤንነት ብለው ጠጅ የተቀዳ በትን ሞገጫቸውን እንስተው ጠጡ። ራሳም እጤ ቴዎድሮስ ለና ፒር ደብዳቤ ጽፈው ነገሩን በሰላም እንዲጨርሱ ነግሮአቸው ነበር። ቴዎድሮስ ግን ሰምተው እንዳልሰሙ ዝም አሉት።

ሚያዝያ 2 ቀን ጧት በ12 ሰዓት ቴዎድሮስ ዎልድ ሜየርን አስጠርተውት ሔደ። ዎልድሜየር እንደደረሰም እዝነውና ተከዘው እገኛቸው። ዎልድሜየርም ጥቂት ጊዜ ቆሞ እንደጠበቀ ቴዎድሮስ ከተቀመጡበት ተነስተው ራሳም ከነጓደኞቹ እንዲጠራ እዘው ወደ ውስጥ ገቡ። ራሳምና ሌሎቹ ተጠርተው ሲገቡ ቴዎድሮስ የንጉሥነት ማዕረግ ልብሳቸውን ለብሰው ወጡ። ራሳምንም “ሰዚያ ሰውየ ወረቀት እንድትፈልጉት ትፈልጋለሁ? እይሆንም ። እሳደርገውም ። እንዲት ሴት ለላከችው ሰው ምንም የማደርገው ነገር የለም።” ብለው ተቆጡ። ዎልድሜየርም ነገሩን ለማብረድ ብሎ “ጃንሆይ ። ከእንግሊዝ ጦር አዛዥ የተላከ ደብዳቤ ያመጣ ሰው አለ” እላቸው። እላቸውም ። “ተወው ። ደብዳቤው በመልክተኛው ኮይጃ ይቀመጥ ። ቢፈልግም ወደ ሳከው ጌታው ተመልሶ ሲሔድ ይችላል ። ምክንያቱም እስከ ጭራሹም ስለማልቀበለው ነው። ሐሳቤንም ሊለውጠው ስለማይችል ነው። እንተም ራሳም ከእንግሊዞች ጋር ግንኙነት ብትፈጥር ከኔ ጋር ያለህ ወዳጅነት ይጨ

ረሳል ። የመልክተኛህም ደም ሰራሰህ ላይ ይሆናልና ተጠንቀቅ። “ካሉት በኋላ ወደ ዎልድ ሜየር ዞር ብለው “ሐድ ቤተሰብህን ተሰናብተህ ና ። ዛሬ ከንጉሥ ጋር የከብር ሞት ትሞታለህ” አሉትና ሁሉንም አሰናበቷቸው።

ቴዎድሮስ ሚያዝያ 2 ቀን እስረኞቹ፣ ፈረንጆች ጠርተው በሚያነጋግሩበት ጊዜ ሰዚሁ ቀን የእንግሊዝ ጦር በበሽሎ፣ በወርቅ ውሃ፣ ሸለቆ፣ ከተላ ተራራ ሥር፣ በእርጌ፣ በእፍጫ ጦሩን ሲያሰልፍና ሲያደራጅ ዋለ።

የበሽሎ ወንዝ መቅደል አጠገብ

ቴዎድሮስም ዎልድሜየርን ቤተሰብህን ተሰናብተህ ና ካሉት በኋላ ዎልድሜየር ከሐጃና ከሚሰቱ ጋር ተላቅሶና ተሳሰሞ ቴዎድሮስ ዘንድ ሲመለስ ንጉሱ ከተሰበሰበው ሠራዊታቸው ፊት ፊት ከፈረሰ ላይ ተቀምጠው እንደቆሙ አያቸው ። የተሰበሰበው ጣት ሺ ያህል ሰው ይሆናል ። ቴዎድሮስም ለሠራዊቱ ንግግር ያደረጉ ጀመር።

“ልጆቼ ። እነሆኝን የመጡትን የአንግሊዝ ወታደሮች አትፍ ። ፍቅራዎ ። እነሱ ዳዊትን እንደተጋጠሙት እንደ ፍልስጤማውያን ናቸው ። ዳዊት ግን በእግዚአብሔር ኃይል አሸንፏቸዋለሁ ብሎ ገጠመ ። እኔ የዳዊት የሰሎሞን ልጅ አይደለሁምን ። እግዚአብሔር እኔን የኢትዮጵያ ንጉሥ አድርጎ አልቀባኝምን ። በጦርነትስ ላይ የማልነካ ፣ ሁሉን የማስፈራ የእባት ምስራ እየሆንኩ ያረጀሁ በት ጀግና አይደለሁምን ። እግዚአብሔር በድል ላይ ድል እየጨመረ እልበጠኝምን ። ዛሬ የአንግሊዝን ጦር አበሻ ምድር ድረስ እንዳስመጣሁት ድል ላደርገው ደግሞ ታያላችሁ ። እንደሕ ጋችን ወደ ጦርነት የሚሔደውን ሰው እግዚአብሔር ይፍታ እንዳ ይሉ ጳጳሱ አቡነ ሰላማ ሞተዋል ። በእባቸው በታ ሆኝም እኔ እፈታ ችጋሪሁ ። በእግዚአብሔር በአብ ፣ በወልድ ፣ በመንፈስ ቅዱስ ስም ማንኛውም ወታደር ፣ የኤሮፓውያን ጦር ተቃውሞ የሚቀ ጋውን ሁሉ በጦር ሚዳ ሕይወቱን በያጣ እግዚአብሔር ይፍታው ብለው ንግግራቸውን ሊጨርሱ ወታደሩ እየሸለለና እየፎከረ የእ ንግሊዝ ጦር ወደ መሸገበት ወደ እሮጌ ወረደ ።”

ጦርነቱ ተጀመረ

ሚያዝያ 2 ቀን ከቀኑ በአሥራ አንድ ሰዓት ፋብ ጉዳይ ሲሆን የቴዎድሮስ ሠራዊት በእንግሊዞች ላይ ተኩስ ከፈቀ። ቴዎድ ሮስም ፋብ ኮረብታ ላይ ሆነው መድፍቻቸውን እንዲተኩሱ አዘዙ። የሚተኩሱትም የመድፍ ጥይቶች በእንግሊዞች ሠፈር ሠራዊት ላይ ምንም ጉዳት አላደረሱም። እግረኛው ሠራዊትም በብዛት እየተመመ ወደ እንግሊዞች ሠፈር ይጓዝ ጀመር። ይህንንም የቴዎድሮስን ሠራ ዊት በብዛት መምጣት እንግሊዞች እንዳዩ ብሎ ጃኪት የተባለው ብርጌድ ተኩስ እንዲጀምር ታዘዘ ።

በፊታውራሪ ገብርዩ የሚመራው 5000 ያህል የሚሆነው የቴ ዎድሮስ ሠራዊት በብዛትና ባንድነት ሆኖ በመጓዙ በእንግሊዞቹ ተኩስ ተመቻቸ ። ብዙ ሰውም እስቀ ። የተረፈውም እየተፈከረ ለማጥቃት ቢሞክር ምሽግ ይዞና ተኝቶ የሚተኩሰው የእንግሊዝ ጦር እልበገር አለ ። እነፊታውራሪ ገብርዩና ብዙ መኳንንቶችም በጀ ግንነት እየተዋጉ ሞቱ ። የተረፈው ሠራዊትም መሸሽ ጀመረ ።

ፋብ ላይ ሆነው መድፍ የሚያስተኩሱት ቴዎድሮስ ፣ የሠራ ዊታቸውን መሸሽ እንዳዩ ጋፋት ያሠሩት ትልቁ መድፍቸው እንዲ ተኩስ አዘዙ ። ሚስዮኖቹን አላምን ብለው መድፍን እንዲተኩሱ የተመደቡት ኢትዮጵያውያን ነበሩ ። መድፍ አንድ ጊዜ የሚገር ሰው የጥይቱ ከብደት 17 ኪሎ ግራም ያህል ነበር ። ኢትዮጵያው ያኖቹ ተኳሾች ግን ባንድ ጊዜ ሁለት ጥይቶች አገርሰው በመተ ኮላቸው መድፍ ፣ ከበሰተጓዳው በኩል ተሰነጠቀ ። ከአገልግሎት ውጭ ሆነ ።

መድፍ እንዲተኩስ በታዘዘበት ጊዜ ሠሪዎቹ ሚስዮኖውያ ኖች ከመድፍ 3 ሜትር ያህል ራቅ ብለው ቆመው ነበር ። ቴዎድ ሮስም ከእነሱው አጠገብ ነበሩ ። ቴዎድሮስ የመድፍን መስንጠቅ እና ከአገልግሎት ውጭ መሆኑን ሲያውቁ ተበላጩ ። በንዴታቸው

ብዛት ጥርባቸውን ሲቆረጥሙ ድምፁ አጠገባቸው ስንበሩት ሁሉ ይበጣ ነበር። ቴዎድሮስ እንዲያ እንደተናደዱ መድፋን በሠሩት ፈረንጆች ላይ እንዳችም ርምጃ አልወሰዱም። በከፋ አስተያየት እንኳ አልገላመጡባቸውም። ምክንያቱም የሠሩባቸው ሌሎች ትናንሽ መድጮች በሚገባ ወደ እንግሊዝ ጦር ይተኮሱ ነበርና ነው። ግን ጥይቶቹ ባደረጉ ላይ ከመውደቅ በስተቀር ፋይዳ አልሠሩም። ወዲያውም ነጉድጓዳማ ዝናብ በመዝነቡ ጦርነቱን ቅጥ አሳጣው።

የጉሙ ቤት ሲታጠል

ከጀርባ የተኮሱ ሽፋን ወይም ድጋፍ የሌላቸው ኢትዮጵያውያን ከእንግሊዞች ምሽግ እምባና ስልሳ ሚትር ርቀት ድረስ እየተጠጉ ቢዋጉም ለእንግሊዞች ጥይት ተመቹ እንጂ ውጤት ሊያገኙ አልቻሉም። በተለይ ደግሞ አብዛኛው የቴዎድሮስ ሠራዊት የሚዋጋው በጦርና በጉራዴ በመሆኑ ከግለቅ በስተቀር መጨረሻ አልቻሉም። ጦርነቱም ከሶስት ሰዓት ውጊያ በኋላ ምሽት ሲሆን ቆመ። እንግሊዞች ምንም ጉዳት ባይደርስባቸው ሃያ ወታደሮች ያህል ቆሰሉባቸው። ከኢትዮጵያውያን ወገን ግን 700 ያህል ሰዎች ሲሞቱ 1200 ያህል ወታደሮች ቆሰሉ።

አጤ ቴዎድሮስም ሲሆን በዚህ ውጊያ ጊዜ ሊገደሉ ነበር። እንግሊዞቹ ከሠራራቸው ሆነው ወደ ፋላ ኮረብታ ከተኮሱባቸው የመድፍ ጥይቶች አንደኛው ቴዎድሮስን ሰጥቶት ሰጥቶቸው አጠገባቸው ቆመውን ሰው ገደለው። ከዚህም በኋላ አጤ ቴዎድሮስ ጦራቸውን ያዋጉ የነበሩት ጋሻቸውን ይዘውና መከታ አድርገው ነበር። ኋላም መልክተኛ ልከው ከሥራቸው ያለው የሚዋጋው ሠራዊታቸው እንዴት እንደሆነ አስጠየቁ። መልእክተኛውም ሲመለስ ሹሞቸው በሙሉ መገደላቸውን ነገራቸው። አጤ ቴዎድሮስም አዝው ማታውኑ የማዋጊያ ቦታቸውን ከፋላ ወደ ሰላም ለዛው። ሶስቱ ውጊያ የተረፈውም ሠራዊታቸው ቴዎድሮስን እየከዳ ጠይቀው ሔደ። እንደገናም ቁስሰኞችን ሲያነሱና ሲያግዙ አመሹ። ዚያን ሶስት ውጊያ እንግሊዞች 18000 የጠመንጃ ጥይትና 219 ልዩ ልዩ የመድፍ ጥይት ተኮሰዋል። በዚያን ዘመን ስናድር ጠመንጃ ገና መፈለሰፋ በሌላ በሌላ ሰመጃ መሪያ ጊዜ በጦር ሚዳ ላይ የዋለው በዚህ በመቅደላው የእርጌ ጦርነት ነው።

ሰሊት ፍላጅ እና ምልድሚያር ከአጤ ቴዎድሮስ ዘንድ ተጠፋ። ሌሎች ፈረንጆች እስራኞችና ተጠሪዎችም ለገንደል ነው ብለው የገጠው ነበር። ፍላጅና ምልድሚያር ከአጤ ቴዎድሮስ ዘንድ ግደደረሱ “... ተዘጋጁ። ወደራሳም የምልካችሁ መልክት ለ “አሉና” እንዲህ በሉት። እኔ የኢትዮጵያ ንጉሥ ባገሬ ያሰሁት በዝ እኔ ብቻ ነኝ አል ነበር። አሁን ግን እግዚአብሔር ከኔ የተሰሉና ጠንካራ ሰዎች መኖራቸውን አሳየኝ። አሁን የምጠይቀው ከር በኔና በእንግሊዝ ጦር አዛዥ መሀል እርቅ አንዲሆን ነው። አሉባቸው። እነሱም ወደ መቅደላ አፋፍ ወጥተው መልክቱን ራሳም ተናገሩ። ራሳምም ሐሳባቸውን ደግፎ “የሰላም መልክተኞች ቢላኩ ጥሩ ነው” ብሎ መሰሰላቸው። መልክተኞቹም ይህንኑ አጤ ቴዎድሮስ ነገሩ። ቴዎድሮስም ይህን እንደሰሙ “... ወደ እንግሊዞች ለመላክ የሚያስቸኩል አይደለም። እግዚአብሔር ደስ የሚለውን ያድርግ። አሁን ሔዱና ተኙ” ብለው አሰናበትባቸው።

ከሌሊቱ አስር በዓት ሲሆን ቴዎድሮስ እንደገና አስጠሩባቸው ሰላም ጉዳይ እንዴት ሊሆን እንደሚችልም ጠየቁባቸው። እንግሊዞችም ራሳም ያቀረበው ሐሳብ ጥሩ መሆኑን ነገሩባቸው። በዚህም ተጠባባቂ ደጃዝማች ዓለሚ ሚስተር ፍላጅና ፕሪዲውከስ የሰላም መልክተኞች ሆነው ወደ እንግሊዝ ጦር እንዲላኩ ተወሰነ። የማግስቱም ግለት ሚያዝያ ይ ቀን እነኚህ መልእክተኞች በየበ

ቅሎ ሆነው ነጭ ባንዲራ አስቀድመው ወደ እንግሊዞች ሠፈር ሐዱ ።

እጤ ቴዎድሮስ መልክተኞቹን ከላኩ በኋላ በመነጥር ቁላቁል የእንግሊዞችን የጦር ሠፈር አዩና “... እቤት በእባሻ ምድር ምን ዓይነት የሚያስገርም ነገር ይታይ ጀመር፤ በዛሬው ቀን የእንግሊዝ ጦር በሙሉ በእባሻ ምድር ላይ ሠፍሯል” ። “...” ብለው ተናገሩ ። ከዚያም በኋላ እነደጃች ዓለሜ የሚያመጡትን መልስ ሲጠባበቁ እስከ ዘጠኝ ሰዓት ድረስ ቆዩ ። ደጃች ዓለሜ ከቴዎድሮስ ጋር አብረው ያደጉ ጓደኛ ሲሆኑ የእጤ ቴዎድሮስ ቁባት የሆኑት የወይዘሮ የተመኙን ልጅ እግብተው ጓደኝነታቸውን የጠና ሆነዋል ።

እነደጃች ዓለሜ ከእንግሊዞች ጦር ሠፈር ሲደርሱ በእንግሊዞች ጦር ሠፈር ነጮች በመታያቸው ጭፈራና ሁከታ ሆነ ። ሠራዊቱ የጨፈረው እስረኞቹ ተሰቀው የመጡ መስሎት ነው ። የእንግሊዝ ሠራዊት ከብቦ እያየቸውና እያወካ ከናፒር ድንኳን ድረስ አደረሳቸው መልእክተኞችም የተላኩትን የሰላም መልእክት ለናፒር ነገሩና ለናፒርም በጉዳዩ ተስማምቶ ለእጤ ቴዎድሮስ የሚላከው ደብዳቤ እስኪዘጋጅ ድረስ ደጃች ዓለሜ የእንግሊዝን ጦር ዝሆኖችንና ታላላቆቹን መድፎች እንዲገቡና ተደረገ ። እስገብኝውም “ትናንት የተኮሰናቸው መድፎች ትናንሾችን ነው ። እነኚህ ግን አንዱ መድፍ ላንድ ጦርነት በቂ ነው” እናል ታላላቆቹን መድፎች አሳያቸው ። ከዚያም በኋላ የተጻፈው ደብዳቤ ተሰጥቷቸው መልክተኞቹ በሙሉ ተመለሱ ።

ደጃች ዓለሜ መልክቱን ይዘው ከመመስሰላቸው በፊት በትናንቱ ውጊያ ላይ የሞቱትን የፊታውራሪ ገብርዬን ሬሳ እንዲፈልጉ አስፈቅደው ነበር ። መልእክተኞቹ ሲመለሱ እግረ መንገዳቸውን የፊታውራሪ ገብርዬን ሬሳ ፈልገው አገኙት ። ፊታውራሪ ገብርዬ የሞቱት በሰናድ ጠመንጃ ጥይት ግንባራቸውን ተመትተው ነው ። ጉፈርና ስምድ ለብሰው ያዋጉ ስለነበረም እንግሊዞቹ በመጀመሪያ ጊዜ እጤ ቴዎድሮስ የሚያዋጉ መሪዎቻቸው ነበር እሁንም የወደቁት ከነማዕረግ ልብሳቸው ነው ። ማርክሃም ስለገብርዬ ሬሳ አገኛኝ ነት ሲገልጥ “... በጀርባቸው ተንጋሰው ወድቀዋል ። እጆቻቸው ተዘረጋግተዋል ። ልብሳቸው ስበዓል ቀን የሚለበሰው በወርቀ ዘቦ ገምብም ያጌጠ ሐር ቀሚስ ነው ። ፈረሳቸው ከእሳቸው አሥር እርምጃ ያህል ራቅ ብሎ ሞቶ ወድቋል ። ጠጉራቸው ሽቦት የበዛ

የእርገው ጦርነት

በት ነው። ... ”ይላል። መልክተኞቹም የፈታውራሪ ገብርዮን ሬሳ ያዘው ወደ መቅደላ ወጡ።

ከቀኑ ዘጠኝ ሰዓት ሲሆን ከአጤ ቴዎድሮስ ዘንድ ደረሱ። ንጉሱም ፈታቸውን ወደ ሥላሴ ቤተ ክርስቲያን አድርገው ደን ጋይ ላይ ተቀምጠው አለቃ እንግዳን ደብዳቤ ያጽፉ ነበር። የሚያ ጽፉትም ደብዳቤ አንዲህ የሚል ነበር።

በስመ አብ ወልድ ወመንፈስ ቅዱስ ፤ አምላክ። በሰባትነት ባንድነቱ በክርስቲስ ያመነው ካሣ። መቼም ያገራ ሰዎች በእግዚአብሔር ኃይል እኔ ካልወረድሁላችሁ ሽሽታችሁን አትተውም። ክርስቲያንን ሁሉ ጉልበት አለኝ መሰሎኝ ካረመኔ አገር አግባቼው ወንድ የሌላት ቆንጆ አለች ወንድ የነበራት ቆንጆ ነበረች። ትላንትናም የሞተባት ትኖራች። ሽማግሌ ልጅ የሌለው ባልቴት ልጅ የሌላት እኔ የምጠራቸው ብዙ በከተማዬ አሉ። እግዚአብሔር ከሰጣችሁ ፍቀዱቸው። ያረመኔ አገር ነውና። ያገራ ሰው ገብር ሥርዓት ግባ ብዬ ብለው እምቢ ብሎ ተጠላኝ። እናንተ ግን በሥራት በተገዛ ሰው አቸነኛችሁኝ። እኔን ወደወኝ የተከተሉኝ ሰዎች አንድ እርሳስ ፈርተው ጥለውኝ ሸቹ። ”ከሚለው ልሁፍ ላይ ሲደርሱ እን ደጃች ዓለሜ መጡ።

መልክተኞቹም ከናፒር የተላከውን ደብዳቤ ሰጡአቸው። ደብዳቤው የተጻፈው በእንግሊዝኛ ስለነበር በዎልድሜየር አስተርጓሚነት ይነበብ ጀመር።

ላግርማዊ ንጉሥ ቴዎድሮስ

ግርማዊነትም ትናንትና እንደ አንድ ጀግና ተዋግተዋል። ግን በኛ ጥበብና ኃይል ድል ሆነዋል። እንደገና ደግሞ በመሀከላችን ያም እንደማይፈሰ እናምናለን። ግርማዊነትም የእንግሊዝን ንግሥት ከተቀበሉ በግርማዊነትም እጅ ያሉትን ኤርፓውያን እስረኞችን በሙሉ በሣሬው ቀን በሰላም ከእንግሊዝ ጦር ሠፈር ድረስ እንዲል ከዋቸው። ይህ ከሆነ ላግርማዊዊነትምና ለመላው የግርማዊነትም ቤተሰቦች ሁሉ በክብር መልካም አያያዝ እንደሚያደርግ ቃል እን ባለሁ።

ጠቅላይ ላዛዥ
ርብርት ናፒር

ቴዎድሮስ ደብዳቤው ሲነበብ በጥምና አዳምጠው ንባቡ ሲያልቅ “... ያልገባኝ ነገር አለ። ይህ በክብር መልካም አያያዝ የሚለው ነገር ምንድነው ” ብለው ጠየቁ። መልሱም ራሳቸው “... እንደ እስረኛ ተይዘው ነው ይዘታው ፣ ወይስ አገራቱን ከሽታ ሊያነጡልኝ ነው? ... አውቀዋለሁ። በእስረኛነት ለድርጉ እንዴት እንደሚይዘኝ ማለቱ ነው። እኔ ቴዎድሮስ ፣ እኔ ነኝ እስረኛ የምሆነው? የማይሆን ነገር ነው። ... ሂዱ ከዚህ ከአጠገቤ” ብለው ሲሞሁ ሁሉም አምሳ ሜትር ያህል ርቀዋቸው ቆሙ።

አጤ ቴዎድሮስም ያፅፉት የነበረውን ደብዳቤ ለማስጨረስ ወደ ፀሐፊው ወደ አለቃ እንግዳ ዞር አሉ። በዚያው በተጀመረው ይ ሲያስቀጥሉ “... ብታሮጡአቸው ከሮጡ ሰዎች ጋር አልነበሩም። ጌታ ነኝ መሰሎኝ ባልሰላ መድፍ ስታገል ውዬ ነው። ያገራው የፈረንጅ ሃይማኖት ይዘአል አሰልጧል እያሉ አሰሩን ምክንያት ሰጠኝ ነበረ። እኔ ከከፋሁበት እግዚአብሔር መልካም ይሰጠው። ንደ ወደደ ይሁን። እግዚአብሔር ቢሰጠኝ ሁሉን ልገዛ አላብነበረኝ እግዚአብሔር ቢነሳኝ ልሞት ሐሳቤ ይህ ነበር። ከተወለድሁኝ እስከሁን ወንድ እጄን ጨብጠት እያውቅም ነበረ። ሰዎች ሲሸቹ ተነስቼ ማራጋት ልማድ ነበረኝ። ጨለማ ከለከለኝ። ትላንትና በደታ ያደራችሁ ሰዎች እግዚአብሔር እንደኔ አያድርጋችሁ። እንደን የሀበሻ ጠላቴን አየሩሳሌም ዘምቼ ተርኮችን አስለቅቃለሁ። ስሎኝ ነበር። ወንድ ያቀፈው ወንድ ተመልሶ አይታቀፍም።

ይህን ደብዳቤ አፅፈው ከጨረሱ በኋላ ምንም ሳይናገሩ ለብዙ ጊዜ ተቀምጠው እያሰቡ ቆዩ። ይህንንም ደብዳቤ ለናፒር እንዲያደርሱለት ለመልክተኞቹ ሰጧቸው። ጊዜው ቢመሸም መልክተኞቹ እጅ ነስተው ሔዱ።

አጤ ቴዎድሮስ በአጠገባቸው ያሉትን ሰዎች ራቅ በሉ ብለው በቻቸውን እንደተቀመጡ ተከዘው ቆዩ። ተነስተውም ፣ ግንባራቸውን መሬት እያሰነኩ ሶስት ጊዜ ሰገዱ። ከስግደቱ ሶስት ጊዜ ለማተብና የታጠቁትን ባለሁለት አፈሙዝ የሆነውን ሽጉጣቸውን መዘው ራሳቸው ላይ ደገኑ።

ይህን ሽጉጥ መደገናቸውን ያየው ራቅ ብሎ የሚመለከተው ሠራዊት ተሯራጦ ደርሶ ግማሹ ወገባቸውን ተጠምጥሞ ሲይዝ ሌላ ሰዎቹ ደግሞ ሽጉጥ የያዘውን እጃቸውን ይጉትቱ ጀመር። በዚህ ትንንቅ መሀል ሁሉም ባንድነት ወደቁ። አጤ ቴዎድሮስም ከያዟቸው

ሰዎች ለማምለጥ ከመሬት ላይ ይንከባለሉ ጀመር = ከዚህም መተናነቅ መሐል የቴዎድሮስ ሽጉጥ ባርቆ ጥይቱ የቴዎድሮስን ጆሮ በመጠኑ አቆሰላቸው =

ቴዎድሮስ ወጥረው ከያዙዎቸው አሽከሮቻቸው ጋር መሬት ላይ እየተንከባለሉ ከቆዩ በኋላ ሽጉጣቸውን ሰጥተው ለቀቁዎቸው ሲነሱም “የእግዚአብሔር ፈቃድ ባይሆን ነው” ብለው ተናገሩ = እጤ ቴዎድሮስ መጀመሪያውን ሽጉጣቸውን ራሳቸው ላይ ባነጣጠሩ ጊዜ ራሳቸውን ይገድሉ ነበር = በዚያች ደቂቃ ያልሞቱበት ምክንያት ወታደሮቻቸው ተሯሩጠው ስለያዙዎቸው ብቻ አይደለም = ቴዎድሮስም የሽጉጡን ምላጭ ወዲያውኑ ሳይሰቡት ቀርተው አይደለም = የዚያን ዘመኑ ባለሁለት አፈሙዝ ሽጉጥም ሆነ ጠመንጃ ለመተኮስ ሁለት ምላጭ (መሳሪያ) አሰው = የቴዎድሮስ ሽጉጥ የተቀባበለው በአንደኛው አፈሙዝ ሲሆን ሌላው አፈሙዝ ባዶ ነበር = ቴዎድሮስ ራሳቸውን ለመግደል የሳቡት ምላጭ የባለ ባዶውን እንጅ ጥይት ያለበትን አልነበረም = ስለዚህ የተሳበው አፈሙዝ ጥይት የሌለበት ስለነበር ራሳቸውን ሳይገድሉ ቀሩ = በትንንቁ ጊዜ ግን የሌላውን የጉረሰውን አፈሙዝ ምላጭ በመሳሰባቸው ጥይቱ ሊተኮስ ቻለ =

ሁሉም ነገር ሰላማዊ መሰለ = ቴዎድሮስም ቤተሰባቸውን ከመቅደሳ ወደ ሰላምጌ አሰጠሩ = አምስቱ ልጆቻቸው ፣ ቁባታቸው ወይዘሮ የተመኙ ሳይቀሩ ከእኔጌ ጥሩነሽ ጋር ሰላምጌ መጡ = በሚዳ ላይም ስብሰባ ተደረገ = ታላቁ ጀግና ራስ አንግዳ ፣ ደጃች አባዩ ባሻ አብተው አለቃ እንግዳ ወርቅ ፣ አሳላፈ ከንቲባና ሌሎችም ሆነው ተሰበሰቡ = በተያዘውም ምክር በእስረኛነት የተያዙትን እስረኞች እንግደላቸው የሚል አሳብ ቀረበ = አንደኛው ተናጋሪ “ሁሉንም ባንድነት ለመያዝ የሚችል ትልቅ የአንጫት አጻራሽ ቤት ስላለ ከዚያ አጉረን ከነሕይወታቸው እናቃጥላቸው” አለ = ሌላው ተናጋሪ ደግሞ “የለም = እጅና አግራቸውን እየቆራረጥን እንጣላቸውና እንግሊዞቹ ሲመጡ ያንሷቸው” አለ =

ባሻ አብተው በቀረበው ሐሳብ ተለዩ = “እነዚህ እስረኞች ቢገደሉ በአገሪቱ ላይ ከባድ መከራ ይደርሳል = ስለዚህ የሚያዋጣው ነገር እስረኞቹን በነፃ መልቀቅ ነው” አሉ = በሕዝቡ መሀል ቆመው ይህን የሕዝብ ፍርድ የሚያጸምጡት ፈረንጆች ደንግጠው የቴዎድሮስን የመጨረሻ ውሳኔ ይጠባበቁ ነበር = የደነ ገጡትን ፈረንጆች የተመለከቱት ቴዎድሮስም ወደ ፈረንጆቹ ዞር ብለው

“አይዟችሁ ፣ ተቀመጡ = አትፍሩ = ሁላችሁንም እንድገላችሁ ተመክራለሁ = እናንተ ግን በኔ ላይ ምንም መጥፎ ነገር አላደረጋችሁም = ስለዚህ አልገድላችሁም = የኔ ሞት ግን ያለው በእጄ ላይ ነው ከኔ ቀድማችሁ እንድትሔዱ አልፈልግም = በእግዚአብሔር ዘንድ ታስጠይቁኛላችሁ = ሒዱ = ወዳጆቻችሁን ሁሉ ይዛችሁ ወደ እንግሊዞች ሠፈር ሒዱ” ብለው አሰናበቷቸው =

የተሰናበቱትም ፈረንጆች ወደ ሠፈር ሔደው የመለቀቃቸውን ዜና በሠፈር ለነበሩት ነገሩ በፈረንጆቹም ላይ ሁለት ነገር ተፈራረቁባቸው = በመለቀቃቸው ቢደሰቱም የቴዎድሮስ ጠባይ ተለዋዋጭ በመሆኑ ምናልባት ተለቀናል ብለው ሲሔዱ ሊገድሉ ዋቸው አንደሚችሉ ተጠራጠሩ = በማንኛውም መንገድ ቢሆን ሒዱ የሚለውን ትእዛዝ ለመፈለግ ተሰባስበው ቴዎድሮስ ወዳሉበት አቅጣጫ ተጓዙ = ከዚህ በፊት ሳይሰናበቱኝ ሒዱ ብለው እንዳውሩ ዋቸው ያውቁ ነበርና የሚቻል ቢሆን ቴዎድሮስን ለመሰናበት ሄዱ = ከንጉሱ ሠፈር ሲደርሱ ቴዎድሮስ ድንኳናቸው ውስጥ ያለመኖራቸውንና ወደ እንግሊዝ ጦር ሠፈር ከሚወስደው መንገድ ላይ እንደሚጠብቁዎቸው ነገሩዋቸው =

ፈረንጆቹ ተሰባስበው ሲመጡ ቴዎድሮስ አዩዎቸው = ወዲያ ውኑም “እባካችሁ ያን ጠላቴን ኮከብን (እስተርን) አታሳዩኝ” አሉ = ይህን የሰማው ያልድሜየር ሮጦ ሒዶ ዶክተር አስተርንን እንዲደብቀው ለራሳም ነገረው = ከዚህ በኋላ ሌሎቹ ተሰባስበው ቴዎድሮስ ዘንድ ደረሱ = ቴዎድሮስ ሃያ ያህል ከሚሆኑ ሰዎች ጋር ቆመው አገኙዋቸው =

እጤ ቴዎድሮስ ራሳምን ወደአጠገባቸው ጠሩና “ደህና ያግባህ = ወዳጄ ዳግመኛ በሕይወት አንተያይም = ከሞት በኋላ እንገናኝ ይሆናል = እንደሌሎቹ ወዳጆቹ ሁሉ አንተንም አምንሃለሁ = . . . ከእንግዲህ ወዲያ የምትሰማው መሞቴን ወይም መመንኮሌን ነው” አሉትና ቀና ብለው የጀምበርዋን ሁኔታ ተመለከቱ

ቴዎድሮስ ፀሐይዋ ልትጠልቅ ግሽቆልቆልዋን ካዩ በኋላ “ወደ እናንተ ሠፈር አሁን ለመሔድ ያልመሸ ይመስልሃል? አሁኔኑ ትሔዱ ወይስ ለሊቲን ከኔ ጋር አድራችሁ ቧት በማለጻ ወደ ሰዎቻችሁ ልሳካችሁ?” ብለው ራሳምን ጠየቁት = ራሳምም “ጃንሆይ =

እርስዎን ደስ እንደሚልዎት ይሁን” አላቸው ። ቴዎድሮስም “መልካም ። አሁኑኑ ብትሔዱ ይሻላል ። ግን አንድ ጊዜ ቁጭ በልና ከሙሔድህ በፊት ጥቂት እንዲወጡ” አሉት ። ሁለቱም አብረው ተቀመጡ ። “ታውቃለህ አቶ ራሳም ። እኔና አንተ ሁልጊዜ በመልካም ሁኔታ ላይ ነበርን ። የልብህን ግን የሚያውቀው እግዚአብሔር ነው ። እኔ ግን ባንተ ላይ ትልቅ አክብሮት አለኝ ። ባንተ ላይም መጥፎ ነገር ማድረግ እውነት ነው ። ያንንም ያደረግሁት በመጥፎ ሰዎች ግፊት ነው ። አሁን ያለፈውን ማንሳት ምንም አይጠቅመንም ። እኔ የግምነው ሁሉም ነገር በእግዚአብሔር ፈቃድ እንደተደረገ ነው ። ያለፈውን ከአእምሮህ እንድታጠፈው እፈልጋለሁ ። ራሴን እገላለሁ ፣ ወይም እመነኩሳለሁ ። አሁን እንግዲህ በል ደህና ሁን ። ከቻልክ ነገ መጥተህ እንድታየኝ” አሉት ።

ራሳምም ስለደግነታቸው አመሰግኖ “ከተቻለ መጥቼ ጃንሆይን አይዎታለሁ” ሲላቸው ንግግሩን አቋረጡትና “እውን ነገ ትመጣለህ!” ብለው ጠየቁት ። ራሳምም ሁሉም ነገር በጦር አዛዥ ውሳኔ የሚፈጸም መሆኑን ነገር ሁለቱም ከተቀመጡበት ተነሱ ። ቴዎድሮስም የራሳምን እጅ ጨብጠው ይዘው እንባ እየተናነቃቸው “በል ደህና ያግባህ ። መሸቷልና እየገሰገሳችሁ ሐዲ” አሉት ።

ራሳም ከቴዎድሮስ ተሰናብቶ አጃቸውን ሰም ሲለያቸው ሌሎቹ ፈረንጆች ካሜሮንን ጨምሮ ከሩቅ ከሙንገድ ላይ ቆመው ይጠብቁት ነበር ። ራሳምም እየተጠራጠረ ካሁን አሁን ከኋላዩ አስተኩሰው ገደሉኝ እያለ ወደ ፊቱ ሐዲ ጥቂት እንደሔዱ ቆም ብሎ ወደኋላው መለስ አለና “ጃንሆይ ፣ ስለርገራሄዎ እሙሰንንዎታለሁ ። ንደኞቼ ግን ከኋላዩ ቀሩ” አላቸው ። ቴዎድሮስም “እርፈህ ፣ ዝም ብለህ ብትሔድ ይሻልሃል” አሉት ። ራሳም እጅ ነበቶ ቀጥታ ተጓዘ አሁንም ጥቂት እንደሔዱ ቆም አለና ዞር ብሎ ወደ ቴዎድሮስ አየ፣ አጤ ቴዎድሮስ ጠመንጃ በያዙ ሰዎች እንደታጀቡ ናቸው ። አላቸውም ሁለት ጉራሽ ሽጉጣቸውን እያወዛወዙ ቆመዋል ። የራሳምን ጠቆም እንዳይ እንዲሔድ በእጃቸው ምልክት ሰጡት ። እሱም ጠንገዱን ቀጥሎ ዞር እያለ ሲያይ ንደኞቹ ቁልቁለቱን እየወረዱ ሲመጡ አየ ።

በዚህ ጊዜ የተለቀቁት ወይም የሐዲት እስረኞች በሙሉ አይደሉም ። ሆኖም እነኚህ በደጃች ዓለሜና ባቶ ሳሙኤል ሸኝነት ለመጀመሪያ ጊዜ የተለቀቁት እስረኞች ከምሽቱ ሁለት ሰዓት ተኩል ሲሆን ከእንግሊዞች ጦር ሠፈር ደረሱ ። በዚያም ትልቅ የደስታ አቀ

ባበል ተደረገላቸው ። ዘጠኝ ኤሮፓውያን እስረኞችና አሁን የተለቀቁት ፈረንጆች ቤተሰቦች በቴዎድሮስ እጅ ቀርተው ስለነበረ ስለነሱ ሲመከር ታደረ ።

በማግስቱ የፋሲካ በዓል ስለሆነ አጤ ቴዎድሮስ ለእንግሊዝ ጦር አንድ ሺህ የቀንድ ከብቶችና 500 ሰዎችን በፀሐፊያቸው በአቶ ሳሙኤልና በጀርመናዊው ቤንደር እጅ የሚከተላውን ደብዳቤ ጨምረው ላኩ ።

በስመ አብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ ፩ አምላክ ። ንጉሠ ነገሥት ቴዎድሮስ ። ይድረስ ከታላቂቷ ከእንግሊዝ ንግሥት ወዳጅ ከሎሌዎ ልኬብዎ አለሁ ። ስምዎን እከሌ ብዩ እንዳልጥፍ ባላብሰሁት ጉዳይ ደንገት ተገናኘን ። ትላንትና ለነአቶ ፍላጥ የሰደድሁት ደብዳቤ ከእናንተ ከወዳጆቼ ጋር በመጣላቴ ሁለተኛ የወጊያችሁን ያገራችሁን ሥራት በማየቴ ያገራ ሰው ከትእዛዝ ሙጣቱን አይቼ ብገለው ፣ ብቀጣው አልሙለስልኝ ቢል ቢነደኝ ፣ ብቀና ፣ በገዛ ጠመንጃዬ እምታለሁ ብዩ ሰይጣን አላብ አላደረሰኝ ። አይ ይህን ሁሉ ሠራዊት ዋቢ አልቦ ትቼው አልሔድም እግዚአብሔር ይጣላኛል ብዩ አጣዳፊ ከእርስዎ ሰደድሁት ። እኔ ስምት ሊድበለበል ቃሌ ሳይደርስልዎ ይቀራል ብዩ ከሰደድሁልዎ በኋላ ግን የጠመንጃዬን ቃታ ከፍቼ ካፈ አገርጼ ብሰበው ብሰበው እምቢ አለኝ ። ሰዎች ፍጠው መጥተው ካፈ ሲመዙት ተተኩሶ እግዚአብሔር አትሙት ካለኝ ግን ብተርፍ ልብዎ ይሻቅላል አቶ ሮስአምን ሰደጀው አደርሁ ። ዛሬ ትንሳኤ ነውና ፍሪዳ እንድሰድልዎ ይፍቀዱልኝ ። ደብዳቤዎ ንም መልጼ የሰደድሁት በሰማይ እንጂ በምድር እንገናኛለን አላልሁም ነበር ።

ፈታውራሪ ገብሮን የኔን ወዳጅ ባላስነሳው ያደርሁ ከሞትሁ (እኔንም) አብረው ይቅበሩን ብዩ ነበር ። ቁሜ ከዋልሁ ግን (ልቅበረው) ይፍቀዱልኝ ።

ይህ እውነተኛው ደብዳቤ ወደ መጨረሻው ገደማ ፅሁፉ የጠፋ ስለሆነ የማይነበብ ነው ። በቅንፍ ውስጥ ሆኖ ከሥሩ ስመር ያደረገሁበት ከደብዳቤው ላይ ይመሳሰላሉ ብዩ ያንበብኳቸው ናቸው ። ከውጭ ቋንቋ ትርጉም እንደሚታወቀው ግን የደብዳቤው መጨረሻ ኤሮፓውያኑን መለቀቃቸውን ፣ የጅ ባለሞያዎች እንዲሳኩላቸው መጠየቃቸውን የሚገልጽ ነው ።

ደብዳቤውን ይዘው የሐዲት መልክተኞች ከናፐር ዘንድ ቀርበው አቶ ሳሙኤል ወደ አረብኛ ፣ ራሳም ደግሞ አረብኛውን ወደ

እንግሊዘኛ እየተረገጡ ለናፒር ተነበበ ። ስፍራም በራሳም እስተ ርጓሚነት በቃሉ ሰለቶ ሳሙኤል የከብቶቹን ስጦታ መቀበሉን ነግሮ በቴዎድሮስ እጅ የቀሩት እስረኞችና የሁሉም ቤተሰቦች እንዲላኩለት የሚለውን መልእክት እንዲያደርስ ቢንደርን፣ ፍላጎድ፣ ማየርን፣ ሳሎሙላርን እና ዎልድ ሚየርን ቤተሰቦቻቸውን እንዲያ መጡ ከአቶ ሳሙኤል ጋር ላካቸው ።

እነ አቶ ሳሙኤል ተመልሰው ሥላሴ ከነበሩት ከአጤ ቴዎ ድረስ ዘንድ እንደደረሱ ቴዎድሮስ በቁጣ ቃል “ሥጦታውን ተቀ በሰ ወይስ አልተቀበሉም?” ብለው ጠየቁ ። አቶ ሳሙኤልም እጅ ነሱተው “የእንግሊዙ ራስ የላኩት መልእክት ስጦታዎን ተቀብ ያለሁ፣ ። ብድሩን አግዚአብሔር ይከፈልዎት ብለዋል” አሉ ። ቴዎ ድሮስም ሰላም በመውረዱ ደስ አላቸው ። ወዲያውም የቀሩት ፈረ ንጆችና የሌሎቹም ሚስቶች፣ ልጆች ሁሉ ከነጓዛቸው ጭምር እንዲ ሔዱ ፈቀዱላቸው ።

የፈረንጆቹ ጓዝና ቤተሰብ ተጠቃሎ ለመሔድ ወጣ ። ዎልድ ሚየር ሊሰናበታቸው ወደ ንጉሡ ሔደ ። ቴዎድሮስም ዎልድሚየርን ሲያዩት እንባቸው እቅርሮ “በል ደህና ያግባህ ። ወዳጄ ነህ ። ቤልን እንደምወደው ነበር እንተን የምወደህ” ብለው አሰናብቱት ። እነኝ ህም ለመውረሻ ጊዜ የተለቀቁት ኤሮፓውያን ከተሰዩት በኋላ በፃ ሰዓት ከእንግሊዘኛ ጦር ሠፈር ደረሱ ። በጠቅላላው ከቴዎድሮስ እጅ የተለቀቁት እስረኞችና ቤተሰቦቻቸው 67 ናቸው ። እነሱም ሲዘረዘሩ እንደሚከተለው ነበር ብዛታቸው ።

- ካሜርን ከፖርቱጋላዊው ሠራተኛው ጋር..... 2
- ራሳም ካንድ ፖርቱጋላዊና ከሁለት ሕንዳዊ እሽከሮቹ ጋር... 4
- ዶክተር ብላንክ ከሁለት ፖርቱጋላዊ እሽከሮቹ ጋር..... 3
- መቶ አለቃ ረዲውክስ..... 1
- ቄስ ሮዚንታል ከሚስቱና ከልጁ ጋር..... 3
- ቄስ እስተርን..... 1
- ኪራንስ..... 1
- ዳቪድ ፔትሮ ከክልስ ልጁ ጋር..... 2
- ሪቻርድ ማክ ኪልሽ..... 1
- ፍላድ ከሚስቱና ከሶስት ልጆቹ ጋር..... 5
- ቤንደር ከሚስቱና ከሶስት ልጆቹ ጋር..... 5
- የሚቹ የኬንዚሊን ሚስት..... 1

- ዎልድሚየር ከሚስቱና ከልጁ ጋር..... 3
- አሲጋዝ ቤል..... 1
- ሚየር ከሚስቱና ከሶስት ልጆቹ ጋር..... 5
- ሳሎሙላር ከሚስቱና ከልጁ ጋር..... 3
- ወይዘሪት ሉስያ ቤል..... 1
- ሞርዝ ሐል ከሚስቱና ከሁለት ልጆቹ ጋር..... 4
- ቡርጋውድ ከሚስቱና ከአምስት ልጆቹ ጋር..... 7
- ዛንደር ከሚስቱና ከአራት ልጆቹ ጋር..... 6
- ዶክተር ቪመፐር ከሴትና ወንድ ልጆቹ ጋር..... 3
- ማክረር..... 1
- ብራንዲስ..... 1
- እስቲይገር..... 1
- ቢለር..... 1
- አሲሰር..... 1

አጤ ቴዎድሮስ እስረኞቹን ካሰናብቱ በኋላ ከአንድ ትልቅ ድንጋይ ላይ ቁጭ ብለው በሁለት እጆቻቸው ራሳቸውን ደግፈው ሲተክዙ ቆዩ ። በአጠገባቸው የነበሩት ራስ እንግዳ ቀረብ ብለው “ጃንሆይ ። ለምን ያዝናሉ? እነዚህን ነጮች መልሰን እናምጣና ገድለናቸው እንሸሸ ። ወይም ተዋግተን እንሙት” አሏቸው ። አጤ ቴዎድሮስም በቁጣ “እንት አህያ ። ባለፈው ሁለት ቀን ውስጥ ያስፈጀሁት ሰው አይበቃምን ። እነዚህን ነጮች እንድንደልና እበሻን በደም እንዳጥባት ነው የምትፈልገው?” አሏቸው ። ማታውኑ ደግሞ በሰው ገዳይነታቸው የታወቁት አጋፋሪ መሸሻ ከቴዎድሮስ ዘንድ ቀርቦው “የእንግሊዙ ራስ የላኩላቸውን ከብቶች ተቀበሉ የተባለው በውሸት ነው ። ከሠ ፈራቸው እንኳን እንዳይገቡ ብሎ ከሠፈር ውጭ ያስጠብቁዋቸዋል ።” ብለው ሲናገሩ ቴዎድሮስ የበለጠ ተበሳጩ ። ተናደዱ ። “እነዚህ ሰዎች የሚፈልጉትን ለግኝተዋል ። እሁን የሚፈልጉት እኔ ለመግ ደል ነው እንዴ” አሉ ።

ቴዎድሮስ እንደተናደዱ ወደ ሰላምጌ ሔዱ ። ከሰላምጌም መሬት ላይ ቁጭ ሲሉ ዙርያቸውን ጦር ተተክሎ ሸግ ተጋረደላቸው ። እዚያም ሆነው “የምትወዱኝ ጦረኞች ተዘጋጁ ። ሁሉን ንግር ትታ ችሁ መግሪያችሁን ብቻ ይሳችሁ ተከተሉኝ ። ሌላ ቤት የምንፈልግ ቤት ጊዜው ደረሰ” ብለው ተናገሩ ። ከተራራው ላይም ወርደው ለማምለጥ ቢያስቡም የተራራው ዙርያ በሙሉ በወሎ እርሞዎች ስለተከበበ ፈፅሞ የማያስወጣ ሆነ ። ወታደሩም አብዛኛው እየከዳ

ቸው ሐደ = ከጦር አለቆቻቸውም እንዳንዶቹ ተዎድሮስ እንደገና አጥጋቢው ወይም አመልጣሪው ቢሉ እጃቸውን ይዘው ለእንግሊዝ ጦር ለመስጠት ተግከሩባቸው ። ግን እጃቸውን የሚይዘው ደፋሩ ግንደው? ከሰላም ወደ ጦቅደላ አፋፍ ሲወጡም የተከተሏቸው አራት የጦር አለቆችና ጥቂት ወታደሮች ብቻ ነበሩ ። ተዎድሮስ መቅደላ አፋፍ ወጥተው በዚያ ያለውን ወታደራቸውን ሲያዘጋጁ አመቹ ። እንደገና ወደ ሥላሴ ወርደው በዚያም ያሏቸውን ወታደሮች ሰብሰበው “እንደገና አንድ ጊዜ ከእንግሊዝ ጦር ጋር ለመግጠም አስቤአለሁና ተዘጋጁ” ብለው ሲናገሩ አብዛኛው ወታደር እየከዳ የሥላሴን ቁልቁለት ይወርድ ጀመር ። ጥቂት ወታደሮች ብቻ በአላባቸው ተሰማምተው ከአጠገባቸው ቀሩ ።

የመቅደላ ሠረር (ግንደር)

ሚያዝያ 6 ቀን ጧት በ3 ሰዓት ገደግ ፀሐይ ጥ ዙርያ ግን በጥቁር ክብብ ተከባ አዩና “ይህ ነገር የደም መፍሰስ ምልክት ነው” ብለው ተናገሩ ። በዚህ ጊዜም ተዎድሮስ ከመቅደላ ተራራ አምልጠው ለመውጣት አስበው ነበር ። ነገር ግን እየከዳዎቸው ወደ እንግሊዞች

ጦር የገቡት የጦር አለቆቻቸው ተዎድሮስን አምልጠው ለመጥፋት ግሰባቸውን ለእንግሊዞች በሰተናገሩ እንግሊዞች የውሉን አጋጣሽ የምትገዛውን የወርቂትን የጦር አለቆች ሰብሰበው ተዎድሮስን በሕይወት ወይም ሬሳቸውንም ቢሆን ላመጣ ሰው ታላቅ ሽልግት እንደሚሸለም አወጁ ። ተዎድሮስም ከአምባቸው አምልጠው ለመጥፋት ግሰባቸውም ተነገረ ።

ከዚህ በኋላ በዚህ የፋሲካ ስኞ ዕለት የእንግሊዝ ብርጊድ ጦር ወደ ፋላና ሰላም ተላከ ። ተዎድሮስም መቅደላ አፋፍ ላይ እንደ ሆኑ የእንግሊዞች ጦር ሲመጣ ተመለከቱ ። ከዚያም ከፈረሳቸው ላይ ወጥተው በመቅደላ ተራራ ሚዳ ላይ እየጋለቡ ሽጉጣቸውን ወደ ሰማይ ይተኩሱ ጀመር ። ከጥቂት ጊዜም በኋላ ከፈረሳቸው ወርደው እንግሊዞች ወደ መቅደላ አምባ እንዳይገቡ የቋቋትን በር በታላቅ ድንጋይ ያዘጉ ጀመር ። ውጊያው ከተሰያት በኋላ ተጀመረ ። የእንግሊዞች መድፍ የመቅደላን ተራራ ይደበድብ ጀመር ። በኩሉ ኔል ረለድ የሚመራው አበረኛው የእግረኛው ብርጊድ ፋላ ኮረብታን ያዘ ። ሌላው ብርጊድ ደግሞ ሥላሴ ኮረብታን ያዘ ። በሁለቱም አምባዎች ላይ ያለው ሠራዊት ጠመንጃውንም ሆነ ጦሩን ፣ ጋሻውንም ሆነ ጉራዴውን ከመራት እያስቀመጠ የእንግሊዝን ጦር በሰላም ተቀበለ ። ሴተኛው ዕቃቸውንም እያዘጋጁና እያሰሉ ወደ ለርጌ ይጓዙ ጀመር ።

በዚህ መሀል ነገረኛ አወደድ ባይ ሰው ከናፒር ዘንድ ቀርቦ “ተዎድሮስ አመለጡ” ብሎ ተናገረ ። ናፒርም ተናደደ ። ግህደረ ቃል የሚባለው ኢትዮጵያዊ የተዎድሮስን የግምላጥንና ያለግምላጥን ሁኔታ አጣርቶ ተዎድሮስ ያለግምላጣቸውን ለመዘንጀር ነገረው ። መዘንጀርም ለናፒር ተናገረ ። ከዚህ በኋላ ናፒር የመቅደላ ተራራ በኃይል እንዳይበደብ አዘዘ ። ከቋቋት በር አንድ ኪሎ ሜትር ያህል ርቀው የተጠመዱት መድፍችና ጥርታሮች ያለግጃረጥ ይተኩሱ ጀመር ። የመቅደላ ሚዳ በሙሉ ይደበድብ ጀመር ። በዚህ ጊዜ ተዎድሮስ አጠገብ የነበረ ጋሻ ዛግራለቸው አቶ አማረ “ጃንሆይ ። እጃችንን እንስጥ” ብሎ ቢያግክራቸው “የለም በሰዎች እጅ ከመውደቅ በእግዚአብሔር እጅ መውደቅ ይሻላል” አሉት ።

ከእርስዎ ሳንላይ አብረን እንሞታለን ብለው ከተዎድሮስ አጠገብ ያልተለዩት አግካሪያቸውና ጓደኛቸው ራስ እንገዳ ፣ የራስ

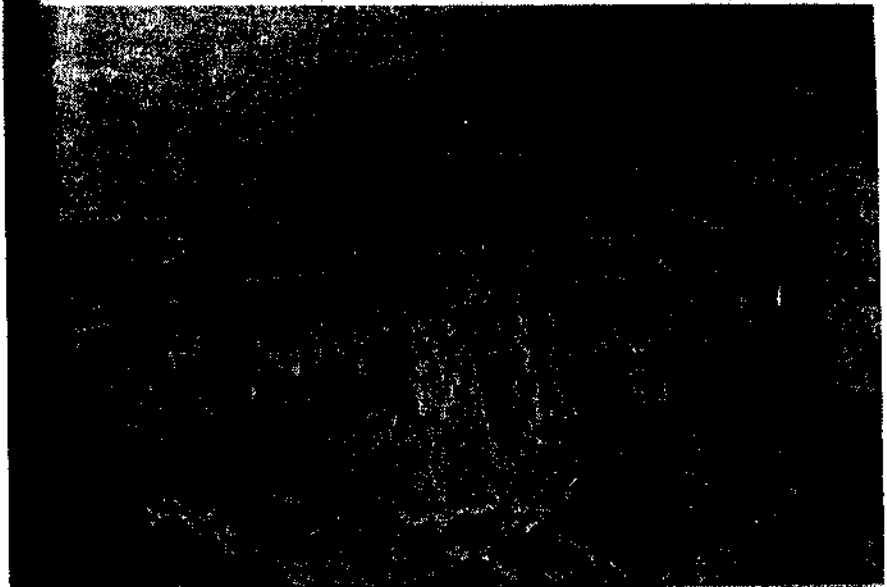
እንግዳ ወንድም ፡ የመድራሻች አሰቃ የሆኑት ራስ ፡ ለትው
 ደድ በቀስ ፡ መድራሻው የአባ መርሳ ልጅ አቶ እንግዳ ወርቅ
 የገብረው ራስ መብረቱ ፡ ባሻ ቢሰውር ፡ የቋራው ቢትወደድ ዳማሽ ፡
 ግምጃ ቤታቸው ቢትወደድ ባህሪ ፡ አሳላፊ ፡ ከንቲባ ፡ ደዳች አልዩ
 ደጃች መሸሻ ፡ የመቅደላው ገዥ ቢትወደድ አሰኔ ፡ ጋሻ ገግሬ
 አቸው አቶ አማኒ እና አሽከራቸው ወልደጋብር ብቻ ነበሩ ።

ግህደረ ቃል (በኢትዮጵያና በኤርትራ አለባበሰ)

አጤ ቴዎድሮስ ውብ የሆነ በወርቀ ዘቦ ዝምዝም ያጌጠ ሐር
 ልብሰ ለብሰዋል ። በላዩም የአንበሳ ለምድ ደርበዋል ። በወገባ
 ቸው ገሬደና ሽጉጥ ታጥቀዋል ። ከንድ ድንጋይ ላይም ቁጭ
 ብለው የእንግሊዝን ጦር ሁኔታ በመነጥር ይመለከታሉ ። አንላይ
 ዎትም ያላቸውም ሰዎች ዙሪያቸውን ከበው ቆመዋል ። በዚህ
 ሁኔታ እንዳሉ አንድ የመድፍ ጥይት በቴዎድሮስ ራስ በኩል
 ለጥቂት ሰቷቸው አልፎ ሁለት ላሞችን ገደለ ። ይህ ከሆነ በኋላ
 ተኩሱ የተተኮሰው በልብሳቸው ምልክት መሆኑ ታውቆ ቴዎድ
 ሮስ ልብሳቸውን ለውጠው ተራ ልብሰ ለበሉ ። ከጥጥ የተሠራ
 ሱሪያቸውን ታጥቀው ሐር ሸሚዝ ለበሱ ። ነጭ ሸማም ደረቡ
 በት ። በወገባቸውም ሽጉጣቸውን ታጠቁ ። እንዲህ ከለበሱ በኋላ
 እንደገና በመነጥራቸው የጦሩን ሁኔታ ይመለከቱ ጀመር ። አሳ

ትና ጭስ እያላየ የሚመጣባቸውን ጥይት ራሳቸውን ዝቅ
 አያደረጉ ያሳልፉት ጀመር ። ከታማኝ ወዳጆቻቸው አጠገባቸው
 ካሉት መሐልም እየተመቱና እየሞቱ ይወድቁ ጀመር ። ታማኝቸው
 አማካሪያቸው ራስ እንግዳ ከወንድማቸው ጋር በአንዲት ጥይት
 ሞቱ ። ተኩሱ እየበረከተ ሲሆኑም አንዳንድ ታማኝቻቸው
 እየሸሹ ሐዱ ። በቴዎድሮስ አጠገብ ቢትወደድ አሰኔ ፡ እንግዳ
 ወርቅና አጋፋሪ መሸሻ ብቻ ቀሩ ።

መቅደላ ሲታጠል

አጤ ቴዎድሮስ በቋቋት በር ያለውን ወታደር ለማበረታታት ወደ
 ተት በር ወረዳ ። በዚያም አንድም ለው አላገኘም ። ለመቅደላ
 ተከላካይነት በበሩ የቀሩትንም ወታደሮች አሥር ለዎች ያህል
 ገጃ መሆናቸውን አዩ ። በዚያም አንዳሉ ባሻ እንግዳና ጋሻ ገግ
 አቸው አማኒ ከእንግሊዝ ጦር በተተኮሰ ጥይት ተገደሉ ። ጠመ
 ጃ ያዥያቸው ወልደጋብር ጠመንጃቸውን አቀባብሎ ለአጤ
 ምድሮስ ሰጣቸው ። እሳቸውና የቀሩት ታማኝቻቸው በቋቋት
 ፎ ሳንቃ ቀዳዳ እያሾሉ ይተኩሱ ጀመር ። ተስፋ የሌለው አተ
 ቃስ ነበር ። ስለዚህ ሁሉም ያን ቦታ ትተው ወደ ላይ ወደ
 መቅደላ ሚዳ ወጡ ።

መጠነኛ ከፍታ ያላትን ገደል ወጥተው 30 ሚትር ያህል በሚ
ዳው ላይ እንደሌዳ ቲዎድሮስ ቆም አለፍ ከታግኛቸው ከወል
ደጋብር በስተቀር ሌላዎቹ “... ሸሹ = ቃል ከገባችሁልኝ መሀላ
ፈትቻችኋለሁ = እኔ ግን በጠላቴ እጅ ፈፅሜ አልወድቅም” እሷ
ቸው = እነኝያም እያለቀሱና እያዘኑ ተለይተዋቸው ሌዳ = እንደ
ሌዳላቸውም ወደ ወልደ ጋብር ዞር ብለው “እለቀ = በእነሱ
እጅ ከመውደቅ ራሴን እገድላለሁ” አሉትና ሽጉጣቸውን አፋ
ቸው ውስጥ ከተቲና ተኮሱ = ወደቁ = ጥይቷም በላንቃቸው አልፋ
በማጅራታቸው በኩል ወጣች = ይህ የሆነው ወይም ቲዎድሮስ
ራሳቸውን የገደሉት ከቀኑ 10 ሰዓት ከ10 ደቂቃ ሲሆን ነው ።

ከዚህ ጊዜ ቀደም ብሎ የእንግሊዝ ጦር መቅደላ ኮረብታ ላይ
ወጥቶ ነበር = በድንጋይ የተዘጋው ቋቲት በር ባንድ መድፍ ጥይት
ብትንትኗ ወጥቶ በሩ ተከፈተ = የእንግሊዝ ጦርም ግማሹ በመ
ሰላል ፣ ሌላውም በገመድ እየተገተተ የመቅደላን ገደል ወጣው ።
ውጊያው የተጀመረው ከቀኑ በ8 ሰዓት ሲሆን በ10 ሰዓት የእን
ግሊዝ ጦር መቅደላ እፋፍ ገባ = ኃይለኛ ዝናብ ይዘንብ ነበርና
ቲዎድሮስ ከሞቱ ከአምስት ደቂቃ በኋላ መላው መቅደላ ተራራ
በእንግሊዞች ጦር እጅ ሆነ ።

ቲዎድሮስ ራሳቸውን ገደለው እንደወደቁ እሸከራቸው ወልደ
ጋብር ቀበቶአቸውንና ሽግቸውን ይዞ ሌዳ = ከተሰባሰቡት 15
ያህል ጓደኞቹ ጋር ሆኖ ሸሽተው እየሮጡ ሊያመልጡ ሲሉ የተ
ራራው ዙሪያ በእርምጃ ስለተያዘ መውጫ አጥተው ዋሽ ውስጥ
ተደብቀው ተቀመጡ = በማግስቱ ወደ መቅደላ ተመለሱ ።

ቲዎድሮስ ራሳቸውን የገደሉበት ጥይት በትራህ የሰሙ ሁለት
የአይርሽ ወቃደሮች የተኮሱ ደምፅ ወደሰሙበት በታ ሌዳ ።
ከዚያም ሲደርሱ ቲዎድሮስ በጀርባቸው ተንጋለው ወደቀው
አገኙዋቸው ። ቲዎድሮስ ሕይወታቸው ገና ፈፅሞ አላለፈችም
ነበር = እነኝያም የአይርሽ ወቃደሮች የቲዎድሮስን ሽጉጣቸውን
ከወሰዱ በኋላ ከወርቅ የተሠራ የአንገት ሀብላቸውንና የጣት
ቀለበታቸውንም ሰርቀው ወሰዱባቸው ። አግራቸውንም እየገተቱ
ካንገላቲቸው ከጥቂት ሴኮንዶች በኋላ ሕይወታቸው ጨርሳ አለ
ፈች = ይህ የተወሰደባቸው የቲዎድሮስ የአንገት ሀብል ዛሬ በእ
ንግሊዝ አገር ባንድ ወቃደር ቤተሰብ እጅ ሲገኝ የጣት ቀለበታ
ቸው ግን በእንግሊዝ አገር ኮልጊት ቸርች ላንካስተር ተብሎ በሚ
ጠራው ሥፍራ ይገኛል ።

የቲዎድሮስ ሞት (ራሳቸውን ሲገኙ)

በወቅቱ ለሥፍራው የነበረው ለሚሪካዊው ጋዜጠኛ “...ሬቅ ብዬ ለመለከት ብዙ አፈሰሮች እንግሊዛውያን ሲሸሉኝ በደም የተበከለውን የቴዎድሮስን ሸሚዝ ለኔ ይገባል በማለት ሲገተኩትና ሲጣሉበት አየሁ...” ይላል ። ይህ በደም የተለወሰው የቴዎድሮስ ሸሚዝ ዛሬ በእንግሊዝ እገር ባንክ ፊልድ ሙዚየም ውስጥ ይገኛል ። ይህ ጋዜጠኛ “ሬሳቸው ተዘርዶ ጠጉራቸው ተሸላቱ ፣ ልብሳቸው ተገደ በከፊል እርቃነት ሥጋቸውን አየኋቸው...” ሲል ጽፏል ። ይህ ተሸላተ የተባለው ጠጉራቸው ዛሬ ሙዚየም እናማን ካይንድ ተብሎ በሚጠራው ለንደን ሙዚየም ውስጥ ተቀምጦ ለሕዝብ ይታያል ።

ቻርልስ እስታሺሌይ መቅደላ ተራራ ላይ እንደወጣ አንድ ወታደር እየሮጠ ሄዶ የንጉሱ ሬሳ ወድቆ መገኘቱን ነገረው ። እሱም ሬሳቸውን በቃሬዛ ላይ አድርጎ እስረኞቹ የነበሩትና ቴዎድሮስን በሕይወታቸው ዘመን የሚያውቋቸው እይተው የቴዎድሮስ ሬሳ መሆኑን እንዲያረጋግጡ አደረገ ። ከእስረኞቹ መሀል አንዱ የቴዎድሮስን እጅ አንስቶ የተሰበረች ጣታቸውን አየና የቴዎድሮስ ሬሳ መሆኑን አረጋገጠ ።

ጣታቸው የተሰበረችው በወጣትነታቸው ጊዜ በጦርነት ላይ በጥይት ተመትተው ነው ። ቻርልስም የቴዎድሮስ ሬሳ መሆኑ ከተረጋገጠ በኋላ ከሬሳው አጠገብ ዞር ሲል በዚያ የነበረ ሕዝብ ሁሉ እያወከና እየመኸ የቴዎድሮስን ሬሳ ይበደበ ፣ ፍፁም ራቁት እስቲሆኑ ድረስም ልብሳቸውን ሁሉ ቀዳደደው ቴዎድሮስም በተወለዱ በ50 ዓመታቸው በነገሱ በ15ኛው የግዛት ዘመናቸው ሞቱ ማርክሃም ሲተች “... እስፈረው ጊዜ አልፏልና ያ አስፈረው ሰው እንደሞተ ቀበሮ ሆነ...” ይላል ።

የቴዎድሮስ ሬሳ ወደ ኢጣሊያዊው ወደ ዴቪድ ፒየትሮ ጎጆ ተወሰደ ። ሬሳም ያ የተናገሩት ሬሳዬ አጠገብ ሆነህ አትቅበሩት ይቀመጥ ትለኛለህ ያሉት ትዝ አለውና ሬሳቸውን እስሰብሶ በአልጋ እስደርጉ እንዲወሰድ አደረገ ።

በማግስቱ የእንግሊዝ መልዕክተኞች ወደ እቴጌ ጥሩወርቅ ዘንድ ሔደው የቴዎድሮስን ሬሳ ታላቅ ከብር ተደርጉለት በእንግሊዞች እጅ ይቀበር? ወይስ ለእርስዎ ሰጥተን እንደ አገራችሁ ባህል ትቀበሩ? ብለው ጠየቁቸው ። ንግሥቱም በአገሪቱ ቁሶች በፀጥታ ቢቀበር ይሻላል አሉ ። እቴጌይቱ ሬሳው እንዲሰጣቸው በመ

ጠየቃቸው ላምሲደን ፣ ዶክተር ብላንክ እና ከኢትዮጵያውያኖች በኩል አቶ ማሙኤል ባሉበት እንዲመረመርና እንዲሰጣቸው ታዘዘ ።

አጤ ቴዎድሮስ ሬሳቸውን ገድለው እንደወደቁ

የቴዎድሮስ ሬሳ ይመርመር የተባለበት ምክንያት “ሬሳቸውን ገደሉ? ወይስ ሌላ ሰው ገደላቸው?” ለሚለው መጠይቅ መልስ እንዲገኝ ነበር ። መርማሪዎቹ በአፋቸው የገባችው ጥይት በማጅራታቸው በኩል መውጣቷን ፣ ጥይቱን የተኮሱትም የሸጉ ጡን አፈሙዝ እፋቸው ውስጥ ከትተው በመሆኑ አፋቸው ውስጡ በሙሉ በባሩዱ ጭስ በመጥቆሩ ተረጋገጠ ። ቴዎድሮስ የሞቱት ሬሳቸውን ገድለው እንጂ ሌላ ሰው እንዳልገደላቸው ከተረጋገጠ በኋላ ሬሳቸው ተሰጠ ።

ሬሳቸው በመጀመሪያ በጥሩ የጥጥ ልብስ ተጠቀለለ ። በዚያ ላይ በወርቀ ዘቦ ከር የተዘመዘመ ሐር ለበሰ ። በመጨረሻ ውብ የሆነ ባለአበባ ጨርቅ ተደረገበት ። መቃብራቸው ቤተ ክርስቲ

ያን አጠገብ ከገረገረ (ከግቢ) ውጭ ተቆረረ = መራኩ ጠጣር ስለ
 ነበረም ቁፋሮው ብዙ ጊዜ አቆየ = በቀብሩም ሥርዓት ላይ ግንም
 ሰው መካፈል እንደሚችል መረቀዱን ስፋረ እየዘረ ተናገረ =
 ከጥቂት ሰዎች በስተቀር ግን የመጣ አልነበረም = ምናልባት
 ጥቂት ቀደም ብሎ ነጉደንዳማ ዝናብ ዘንቦ ስለነበር ቀባሪ በብ
 ዛት ያልወጣው በዚህ ምክንያት ሊሆን ይችል ይሆናል = ምናል
 ባትም በጥላቻ ወይም ደግሞ በፍራቻ ሊሆንም ይችላል =

የቀደምት ልሳ ያረጋገጠ ቤት በወጣ ሲጠቀስ

ረላቸው ባንድ አሮጊ የጠፍሮ አልጋ ላይ ተደረገ = ረላቸው
 እስከተበር ለፀጥታው ጥበቃ የታዘዘው ከ33ኛው ብርጊድ የተው
 ጣጡ ወታደሮች መጡ = ከዚያም በኋላ ረላቸው በወታደሮች ታጅቦ
 ወደ መቀበሪያው ሥፍራ ተወሰደ = በተቆረረው ጉድጓድ ውስጥም
 ተከተተ = በላዩም ላይ ድንጋይ ተረበረበ = ከድንጋይም በላይ ድቅ
 ድቅ እየተደቀደቀ ተደረገበት = አቀባበሩ ፍቅራትም ሆነ ደንበኛ
 የቀባር ሥርዓት አልተፈፀመበትም = ጥቂት ቁሶች ብቻ መጠነኛ
 ፀሎት ለደረሱ = ቀብሩ እንደተፈፀመም ታላቅ ነጉደንዳማ ዝናብ
 ይነበ =

እንገላጾች መቅደላን ከያዙ በኋላ በዚያ አምባ የታወሩትን
 እስረኞች በሙሉ እየረኩ ለተቋቋሙ = ከእነዚህም ጥቂቶቹ የሚከ
 ተሉት ናቸው =

15 ዓመታት የታወሩ
 የራስ አሊ ወንድም ደጃች ደግሞ =
 የጉጂው ደጃች ብሩ ጉሹ ከሁለት ወንድሞቻቸው ጋር =

14 ዓመት የታወሩ
 የየጁው ባላባት ፋሪስ አሲ
 የደጃች ወብ ልጅ ከሣ ውቤ
 የአዲ ልጅ ጓንጉል =

13 ዓመት የታወሩ
 የእንደርታው ባልገዳ ለርአያ

10 ዓመት የታወሩ
 የሚሚው ባላባት ባሻ ኃይሌ

ሰባት ዓመት የታወሩ
 የአጋሚው ሹም ለጋሚ አረጋዊ

አምስት ዓመት የታወሩ
 የሐረግቱ ደጃዝማች ሣህሉ
 " አሣሹ ጎጉሲ
 የጠራው ባልገዳ ሙር
 የአዲ ሣህሌ
 የሰለዋው ሹም ስለዋ ሕዝቅያስ

አራት ዓመት የታወሩ
 የዋጉ ዋግሹም ተረሪ
 የበለሳው ጉሸን ወንድዋ

ሶስት ዓመት የታወሩ
 የሰሜኑ አካሉ ደረሰ
 አሣሹ ጋረድ
 የሸዋው ራስ ልቤ

ሁለት ዓመት የታወሩ
 የሸዋው ገርግሚ
 " ዳርጊ ሣህለ ሥላሴ
 አንዳንድ ዓመት የታወሩ
 የበጊምድሩ ራስ ወልደ ግርያም
 ራስ ገብረ

ራስ ሞህድ ተደላ
ቢሳውደድ ተደላ ከሁለት ወንድሞቻቸው ጋር
የበጌምድሩ እዛኝ ወንዴ
እዛኝ ገብረ ሥላሴ
አቶ ሠርጌ ደረሰ
የቋራው ባላባት ወሰን ይልማ
አቶ ወሰን ዳርዬ
የትግራይ ጠለፋ እንግዳ ናቸው ።

እነኚህ በጊዜው እየተመዘገቡ የወጡት እንጂ ብዙዎች ሳይመዘገቡ በግርግሩ መሀል ወጥተዋል ።

የእጩ ቴዎድሮስ የቀብር ሥርዓት ከተፈፀመ በኋላ እንግሊዞች እቴጌ ጥሩወርቅ ከሚኖሩበት ቤት በራፍ ላይ ዘብ አቆሙ ። ዘብ ያቆሙበት ምክንያት ግንም ሰው ገብቶ እንዳይሰድባቸው ወይም እንዳያገላላቸው እንዲጠብቃቸው ነው ። ሚርዌይዘር እቴጌ ጥሩ ወርቅ ካሉበት ድረስ ሐዶ ከቤታቸው ውጭ ተቅምጦ በእስተር ጓሚው በአቶ ሳሙኤል አማካይነት እቴጌ ጥሩወርቅ ምን ሐላብ እንዳላቸው ተጠየቁ ። እቴጌይቱም ፍላጎታቸው ወደ ትውልድ አገራቸው ወደ ሰሜን ስመሐድ መሆኑን ነግረው ሰለልጃቸው ስለ ዓለማየሁ ግን አባትዬው አጤ ቴዎድሮስ በመጨረሻ ጊዜ እንደተናገሩት ወደ እንግሊዝ አገር ይሄድ አሉ ። ከዚህ በኋላ እቴጌይቱ ከልጃቸው ከዓለማየሁ ቴዎድሮስና የቴዎድሮስ ቁባት ከነበሩት ከወይዘሮ የተመኙ ጋር ወደ እንግሊዝ ጦር ሠፈር ወርደው በዚያ ቆይተው የእንግሊዝ ጦር በሚመለስበት ጊዜ እስተለገራቸው መንገድ ድረስ እንዲሸኛቸው ተወሰነ ። እነሱም በዎልድሚየር እጃቢነት ወደ እንግሊዞች ጦር ሠፈር ተወሰዱ ።

ሚያዝያ 16 ቀን ወደ ግታ ገደማ ከወሎ የእርሞ ባላባቶች አንደኛዎ ወይዘሮ ወርቅት መምጣቸው በእንግሊዞች ሠፈር ተነገረ ። እንግሊዞችም በከብር ተቀብለው ከሰር ሮበርት ናፕየር ጋር አገናኙዋቸው ። ወይዘሮ ወርቅት ከሰር ሮበርት ናፕየር ጋር ተገናኝተው በእስተር ጓሚ ሲጨዋው “... የቻልነውን ያህል ከቴዎድሮስ ጋር ስንዋጋ ናርን ። ግን ኃያልነቱ እያየለብን ብዙ ጊዜ ልንዋጋውና ልናሸንፈው አልቻልንም ። ልጄን በጥሩ ሁኔታ አላድገዋለሁ ብሎ ወስዶ ከሰው ልጅ ርሀራሄ ውጭ በሆነ ሁኔታ ቆራርጦ መቅደላ ገደል ጣለው ። እሁን እኔ የመጣሁት የጠላቴን የቴዎድሮስን መቃብርና ልጄ የተጣለበትን የመቅደላን ገደል ለማየት ነው...” ብለው ተናገሩ ።

በር ሮበርት ናፕየርም በሌላዋ የወሎ እርሞ ባላባት በሆኑት በወይዘሮ መስተዋትና በእሳቸው መሀል ያለው ልዩነት ቀርቶ ሰላም እንዲመሠርቱ ቢጠይቋቸው “... ሁለት ሰዎች ለመንገስ ሊተናኙ ነቁ በነሱ መሀል እንዴት ሰላም ሊኖር ይችላል? መስተዋት ከኔ ጋር ወዳጅ ለመሆን በእናንተ ፊት ዛሬውኑ ቃል ብትገባ ነገ ጠብቀን ትጀምራሉት...” አሉ ። ይህን በሚነጋገሩበት ጊዜ የሰር ናፕየር ወታደር ገብቶ የወይዘሮ መስተዋትን መምጣት ተናገረ ። ናፕየርም ለወይዘሮ ወርቅት ስጦታ ሰጥቶ ተሰነባበቱ ። ወይዘሮ ወርቅት “ልጄን ገደለብኝ” ያሉት ምንልክ ያመለጡ ጊዜ ወርቅት ምንልክን በወሎ በኩል አላልፈዋል በማለት ቴዎድሮስ ተናደው 24 የወሎ መኳንንትን ገደል እየጨመሩ ካስገደሉዋቸው መሀል አንዱ የወርቅት ልጅ ነበር ።

በዚያን ጊዜ በቦታው የነበረው ማርክሃም ስለወይዘሮ ወርቅት ሲፅፍ “... ጀግናይቱ ወርቅት ለብዙ ጊዜ በቴዎድሮስ ላይ እምጣቆይታለች ። የነበራትም እንድ ልጅ ተገድሎባታል ። እሁን እርጅታለች ። ልጅም የላትም ። የነበራትም ኃይል በእሁኑ ጊዜ በርደል ። የሚደጋግፋትም የሸዋው ንጉሥ ምንልክ ብቻ ነው... ትውልዷ ከታላላቅ ባላባቶች ነው ። ባልዋም አህመድ በሽር ከታላላቅ የወሎ ባላባቶች ዝርያ የሚወለድ ነው ። በጠጫረሻም አብዛኛው የወሎ ጋላ ሌላይቱን ባላባታቸውን ወይዘሮ መስተዋትን በመደገፍ ላይ ነው... ወርቅት ሁሉን ነገር የተወችው ልጅዋ ከሞት በኋላ ነው...” ብሏል ።

ሌላዋ የወሎ እርሞ ባላባት ወይዘሮ መስተዋት ነበሩ ። እሳቸውም ወደ እንግሊዞች ጦር ሠፈር የመጡት ከልጃቸው ከኢማም አህመድ ጋር ነው ። ወይዘሮ መስተዋት የአህመድ በሽር አገት የሊበን ሚሪት ነበሩ ። ባላቸው ሊበን ሰለሞቱ መስተዋትም እንደ ወርቅት ሁሉ ዓለም በቃኝ ብለው ግዛታቸውን የሚያስተዳድረው ልጃቸው ኢማም አህመድ ነው ። ወደ እንግሊዞች ጦር ሠፈር የመጡትም ሰጦር እዛዣቸው በኣክበር አሊና ሰውታደሮች ታጅበው ነው ። የመጡ ዕለትም የወይዘሮ ወርቅት ሠራዊት ከእንግሊዞች ጦር ሠፈር ስቆ እስቲወጣና እረፍትም ለማድረግ በአቅራቢያ እደሩ ። በማግስቱ ሚያዝያ 17 ቀን ከእንግሊዞች ጦር ሠፈር ሲገቡ ለጄኔራል ናፕየር “ታላቅዋ የወሎ ባላባት ከደላንታ መጡ” ብሎ ተነገረ ። ወይዘሮ መስተዋት የሚኖሩት ከመቅደላ ተራራ 10 ኪሎ ሜትር ያህል ከሚርቅ ከደላንታ ጉን ከሰሸሉ አጠገብ ሉጉድ ከሚባል

ጦርነት (ጦርነት ገንብት)

ኮረብታ ላይ ነው። እንግሊዞች ወደ ጦቅደላ በሚመጡበት ጊዜ ሁኔታውን በመናፈት ከሌገድ ለቀው ሰወር ብለው ነበር። የእንግሊዞች ሁኔታ ካለቀ በኋላ አክብር አሊ ወይዘሮ መስተዋትን አፅናንተና ጉዳዩን አስረድቶ ባያፅናኛቸው ኖሮ ወይዘሮ መስተዋት ከእንግሊዞች ዘንድ ለይደርሱም ነበር።

እንግሊዞች የጦቅደላን ጦርነት ከመጀመሪያው በፊት አክብር አሊ ከእንግሊዞች ጋር ተወዳጅቷል። ከእንግሊዞች ጋር ባደረገው ምክክርና በታዘዘው ትእዛዝ መሠረት ከወይዘሮ መስተዋት ዘንድ ሔዶ ሁሉንም ነገር አስረድቶ ወታደሮቻቸው ቃፈር በርገና የጦቅደላን ዙርያ ተዋደሮቹ እንዳያመልሱ እንዲጠብቁ ያስደረገ አክብር አሊ ነው። ከጦቅደላ ተራራ የሚወርድ ግንኛውም ሰው ወደ ጎረቤት እንዲመለስ እገጅ ተራራውን አንዳይወርድ የሚወርድ ወይም በኃይል የሚጠቀም ካለም በኃይል አንዳይመለስ ትእዛዝ የሰጠ አክብር አሊ ነው። አጤ ተዋደሮስ በመጨረሻው ሰዓት ከጦቅደላ ባንደኛው በኩል ለግምስጥ ሞክረው በኃይል የመሰሰዋቸው እነኝሁ ጥብቅ ትእዛዝ የተቀበሉት የመስተዋት ሰዎች ናቸው። በኋላ ግን የታዘዙት የወይዘሮ መስተዋት ወታደሮች የታዘዙትን ትእዛዝ ትተው ዘረፋ ስለጀመሩ የአጤ ተዋደሮስ ልጅ ደጃች መሸሻ ላይቀሩ በቃፈር በር በኩል እየወጡ ሔዱ።

ወይዘሮ መስተዋት ወደ እንግሊዞች ጦር ሠፈር የመጡት በቴዎድሮስ ሞት በጣም ስለተደሰቱ እንኳን ደስ አላችሁ ለግለት ጭምር ነበር። ከኖፐር ዘንድ ገብተው ይህን ደስታቸውን ገለጡ። ኖፐርም አጤ ተዋደሮስ ከሞቱ በኋላ የተሰሰውን በሰላቸውን ሰው ወይዘሮ መስተዋት አሳይቶ “እኝህ አይደሉምዬ የምትጠያቸው ቴዎድሮስ?” ብሎ ጠየቀ። ወይዘሮ መስተዋትም “አኔ አንዴት አውቀዋለሁ? ያየውስ የተጠጋውስ ግንዛቤ?” ብለው መለሱ።

ወይዘሮ መስተዋት በኢትዮጵያ ውስጥ በጦረኛነት ከታወቁት ሴቶች አንደኛዋ ናቸው። ወይዘሮ መስተዋት በአፍላጎታቸው ዘመን አንደ ወንድ የጦር መሣሪያ እየያዙ ከወንዶች እኩል የሚሞጡ ሴት ነበሩ። ከአረጁ በኋላ እንኳ የሸዋው ንጉሥ ምኒልክና የጉጃው ንጉሥ ተከለሃይማኖት እምባቦ ላይ በተሞጡ ጊዜ ወይዘሮ መስተዋት ለንጉስ ምኒልክ ረድተው ጉጃሞችን ወግተዋል። በዘመኑና በጦርነቱ የነበሩ የጉጃምና የሸዋ ሰዎች ሁሉ የወይዘሮ መስተዋትን ጀግንነትና ውጊያ አድንቀዋል።

አቴጌ ጥሩወርቅ፣ ለዑል ዓለግየሁና ወይዘሮ የተመኙ እንግሊዞች ጦር ሠፈር ገብተው ጥቂት ከቆዩ በኋላ የእንግሊዝ ጦር መመለሻ ስለደረሰ የቴዎድሮስ ቤተሰቦችና ሌሎችም ኢትዮጵያውያን ከእንግሊዞች ጦር ጋር አብረው ለመጓዝ ተነሱ። ምንም ዓይነት ክብር ባልጉደለበት ጉዞ እየተጓዙ ዋደላ ሲደርሱ የተከበሩ ወገን

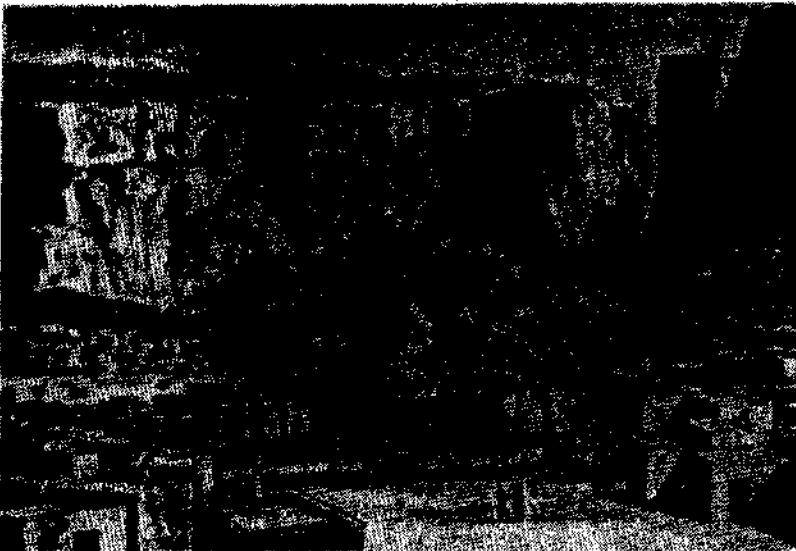
ሳያደርጡ ሳንጠራ ላይ ወይዘሮ የተመኙ ተለይተው የተሰጣቸውን ስጦታ ይዘው ወደ ትውልድ አገራቸው ወደ የጁ ሔዱ ።

ወይዘሮ የተመኙ አጤ ቴዎድሮስ ከነበሩዋቸው ቁባቶች ሁሉ የሚወዷቸው ሴት ነበሩ ። ቴዎድሮስ ወይዘሮ የተመኙን የያዙት ገና እቴጌ ተዋበች ላይሞቱ በፊት ጀምሮ ነው ። ተዋበች ሞተው ጥሩ ወርቅን ካገቡ በኋላ እቴጌ ጥሩወርቅ የቴዎድሮስን ቁባቶች ሁሉ ማየት እንደማይፈልጉ ነግረዋቸው አጤ ቴዎድሮስ ቁባቶቻቸውን ሁሉ ሲያባርሩ ወይዘሮ የተመኙን ግን አላበረሩም ነበር ። ቴዎድሮስ በወይዘሮ የተመኙ ላይ የነበራቸው ፍቅር የተለየ ነበር ። አጤ ቴዎድሮስ ራቅ ካለ ቦታ በሚሔዱበት ጊዜ ከሚሰታቸው ይልቅ ለወይዘሮ የተመኙ የፍቅር ደብዳቤ ይፅፋላቸው ነበር ። በደብዳቤያቸውም ላይ “እህቴ፣ የእናቴ ልጅ፣ አትባቢ፣ አይዘኝ ። በቅርቡ አይሻለሁ ። . . .” እያሉ ይፅፋላቸው ነበር ።

ራሳም እንደጻፈው “. . . የተመኙ ቴዎድሮስ የሚወዷቸው እቴጌ ናቸው ። . . . የአንድ የየጁ ጋላ ሚስት ነበረች ። ውብ ነበረችና ውብቷን (ቴዎድሮስ) ሰሙ ። ከዚያም በኋላ አስመጥተው ክርስትና አስገቡዋት ። . . .” ይላል ። ወይዘሮ የተመኙ ወፍራምና ውብ ሴት ነበሩ ።

ወይዘሮ ጥሩወርቅ ወደ ትውልድ አገራቸው የሚታጠፉበት አካባቢ ሲደርሱ ሆኗቸው ባባ ። ትንሹን የሰባት ዓመት ልጃቸውን ዓለማየሁን ለእንግሊዞች ትተው መለየቱ አባባቸው ። በፊት የጎናጎና ሩትንም ከልጃቸው ተለይተው ወደ ትውልድ አገራቸው የመመለሳቸውን ሐሳብ ለውጠው ከልጃቸው ሳይለዩ ልጃቸው ከሚደርሱበት አገር አብረው ለመጓዝ መወሰናቸውን ለእንግሊዞቹ ነገሩ ። እንግሊዞቹም በእዲሱም ሐሳባቸው ተስማምተው ወደፊት ጉዞአቸውን ቀጠሉ ። መቅደላ ላይ ታሰረው የነበሩት ሁለቱ ወንድሞቻቸው ከሣውቤና ዓንጉል ውቤ ግን እህታቸውንና እንግሊዞቹን ተሰናብተው ወደ ትውልድ አገራቸው ሔዱ ።

እቴጌ ጥሩወርቅ ውቤ ልጃቸውን አለማየሁን ተከትለው ከእንግሊዞች ጦር ጋር ጉዞአቸውን ቀጠሉ ። እቴጌ ጥሩወርቅ መቅደላን ከለቀቁ ጀምሮ ሕመማቸው እየጠና ጤነኛ አልነበሩም ። እንግሊዞች አጠገብ ሐይቅ ሐላጥ ከሚባል ሥፍራ ሲደርሱ መከረኛይቱ እቴጌ ጥሩወርቅ ሞቱ ። ሬሳቸውም ጨለቆት ባለው ሥላሴ ቤተ ክርስቲያን ከታላቁ ከራስ ወልደ ሥላሴ መቃብር አጠገብ ተቀበሩ ።

ጨለቆት ከተማ (አዲግራት)

አባቱ የሞቱበት ሕፃኑ ዓለማየሁ ቴዎድሮስ አሁን ደግሞ እናቴ እቴጌ ጥሩወርቅ ሞቱ ። ቴዎድሮስ ከመሞታቸው በፊት ራሳምን አስጠርተው “. . . እምንገለጸውና ልጄን ልዑል አለማየሁን አደራ እስጥሃለሁ ። ተጠንቅቀህ ያዘው ። አባትም ሁነው ። የመጨረሻ ጊዜዬ እንደቀረበ ታውቆኛል. . .” ያሉትን በማስታወስ ራሳም ብቻ ሳይሆን ሌሎችም ኤርፓውያን ጭምር አለማየሁን በእንክብካቤና በአባትነት ያዙት ።

አቴጌ ጥሩወርት ውቤ ፡ ልጅ አለግየሁ ቴዎድሮስ

አቴጌ ጥሩ ወርት የሰጠን ገዥ የነበሩት የደጃች ውቤ ልጅ ናቸው ፡ ራሳም እንደጸፈው ቴዎድሮስ ጥሩወርትን ያገቡት ገዥ የ12 ዓመት ልጅ ሳሉ ነው ይላል ፡ ከአቴጌ ተዋበች በኋላ ያገቡት ገዥ ሁለተኛ ሕጋዊ ሚስታቸው መሆናቸው ነው ።

አጤ ቴዎድሮስ በዚህ ጋብቻ ሙሉኛ ጥርጣሬ አላደረገም ፡ በውበቷ ተደንቀው ወደው ግግታቸው ጥሩ ነው ፡ ልጅቱ ገን በግደታ እንጂ በውደታ በፍትህ ልታገባቸው አትችሉም ፡ ቴዎድሮስ አባትዋን በጥበት አስረዋቸዋል ፡ አባትዋን ብቻ ሳይሆን ሁለት ታላላቅ ወንድማዎችም ካሳ ውቤንና ጓንጉል ውቤንም አስረውባታል ፡ ጥሩነሽ በአባትዋ በወንድማቸው መታሰር በቤተሰቡ ሙሉ ለሁሉ ያዘነች ፡ በወጣትነት ዕድሜዋ ለመመንኮስ ያበበች ናት ።

ጥሩነሽ ከጤት ጀምሮ እስከ ግታ ወሎዋ ከቤተ ክርስቲያን ነበር ፡ ለአጤ ቴዎድሮስ ቀንጂ ልጅ አየሁ ብሎ የተናገረው ወታደር ልጅቱን ያየው ከቤተ ክርስቲያን ስተፀልይ ነው ፡ በተጠራች ጊዜ በግደታ ተወሰደች እንጂ በደስታና በውደታ አልነበረም ፡ ይህን ሁሉ ብናልፈው እንኳ ቴዎድሮስ ሚስታቸውን ለግስደስትና ኦርእቸውን በግገባ ለመመሥረት ከረላጉ ወንድማቸውን ሆነ አባትዋን ለረቱላት ይገባ ነበር ፡ ታላላቅ የሚረፍና የሚጠረጠሩ ቢሆኑ እንኳ በአጠገባቸው አስተምጠው በዓይነት ፍራጅ ሊያስጠብቁት ይችሉ ነበር ፡ ይህ ባለሙሉ ሚስቲቱ ሚስት ለሆኑ አልቻሉም የግደታ እንጂ የደስታ ሚስት አልነበሩም ፡ ስለዚህ በቴዎድሮስ ቤተ መንግሥት ገብታ አስረኛ የሆነችው ጥሩነሽ ቴዎድሮስ እንደሰየሟት ጥሩ ወርት መሆንዋ ቀርቶ ጥሩ አናጻጅ ሆነችባቸው ።

ቴዎድሮስ ሚስታቸውን ለግስደስት ስላልፈለጉ አቴጌ ጥሩወርትም ባላቸውን ለግስደስት አልፈለጉም ፡ ሌላው ቀርቶ ቴዎድሮስ ከውጭ ጥሩወርት ካሉበት አልፍኝ ሲገቡ እንኳ በባህላችን መሠረት

ከተቀመጡበት ብድግ አይሉላቸውም ነበር ፡ እነዚህን በመሳሰሉት ሁኔታዎች ሁሉ የቴዎድሮስ ኦር በውጭ በውስጥ ብለዋት የበላበት ሆነ ።

ለቴዎድሮስ የትርብ ወጻጅ የነበረው ዎልድሚየር በሰዚሁ ጉዳይ ሲጻፍ “...አዲስዋ እቴጌ እንደረተኛዋ አልሆነችም ለሁሉ በዚህ ግንኙነት ገንቱ ይበላጋል ጀመር ፡ ከብለዋት የተነሳም ብዙ አስከሪ መጠጥ መጠጣት ጀመሩ ፡ ሌሎች ሲተቸኙም በየቦታው ግስተው ጥና መሐድ አበዙ ፡...” ይላል ዎልድሚየር እንደጸፈው ቴዎድሮስ በመትደላ ተራራ ላይ ብቻ 28 ተባቶች አስተምጠው ነበር ፡ በዚህ ግንኙነትም በአባት እንጂ በእናት የግይዳና ብዙ ልጆች ነበሩባቸው ።

ያከተረ ብላገክ ስለ ወይዘር ጥሩወርት ጋብቻ ጉዳይ በጸፈው ታሪክ “...ወጣት ቤተክርስቲያን ለግገባ ስታ ገዳም ለመገባት ግብድ ገልጻ ገደባቸውን ሳትቀበል ተረኝ ፡ አጤ ቴዎድሮስ ሐሳባቸውን ከፍጻሜ ሳያደርሱ የግይቶ ሰርተና ጋይ ልኛ ሰው ስለሆኑ ደጃህግች ውቤን ይህችን ልጅቸውን በሚስትነት ቢደሩላቸው ከእስር ቤት አውጥተው በሠረፈችው የክብር እን ገዳ ሆነው እንዲተሙ የሚያደርጉ መሆኑን ገልጸው በበኩላቸው ልጅቸውን እንዲያስገኙ አሳብ ስላቀረቡ በመደረግ ጥሩነሽ ለሽግ ገሌ አባትዋ ደህንነት ረብዮን ሰውታ ለተወጻቸው የግትቸለውን ሰው ለግገባ ተሰግግች ፡ አጤ ቴዎድሮስ ባለመታደላቸው ሁለ ተኛ ሚስታቸው እንደግደባ በእርሳቸው ፍትህ የተነደረች ፍጹም የሆነ ፍትህ ያላት ሴት ሳትሆንላቸው በመቅረቷ ከፍ ያለ ሃዘን ደረሰባቸው ፡ ወይዘር ጥሩነሽ በግም ኩሩ ሴት ስለነበሩ ባላቸውን እንደ እንድ ዝትተኛ ሰው አድርገው እየተሰከቱ እንዲያከብሯቸውና እንዲወኑ ነቁላቸው የነበራቸውን ፍላጎት በግልጽ ከግላግ አልተሰሉም ፡ አጤ ቴዎድሮስ እንደሌሎቹ ከሰዓት (ከተሰዩት) በኋላ የደከ ሙውን ሰውነታቸውን ለግላረፍ ወደ ገግሥቲቱ ደገኳን ሲሔጉ አስደሳች አቀባበል ስለግያገኙና እንዲያውም በተዘታዳኝ ኩራት በተመላ መገረስ እየተቀበሉና የተለመደውን ስንጉሠ ገግሥት ባላቸው ግላግ የሚገባቸውን ስህተትና የክብር ስላምታ እንኳ ይነፍን ችው ጀመር ፡ እንድ ቀን ወደ ደገኳናቸው ሲገቡ ያላጭቸው መስ ለው ከመተመኔቸው ሳይነሱላቸውና ስለጤናቸውም ሲጠይቁት ሙሉ ሳይሰጡ በእጃቸው የያዙትን ጻፎት እየተሰከቱ ዝም በግ ለታቸው ስምን ሙሉ እንዳልሰጧቸው ቢጠይቁት “ከእርሱ”

ከበለጠና ከሚሻል ለውጋር በመነጋገር ላይ ስለሆነኩ ነው።... አሏቸው። ይባላል...” ይላል። አጤ ቴዎድሮስ በገቡት ቃል መሠረት የሚሰታቸውን አባት አልፎላቸውም። ሽማግሌው ወቤ ከእርሱ የተፈቱት ከሞቱ በኋላ ፊላቸው ነው። ወንዶች ልጆቻቸው የእቴጌ ጥሩወርቅ ወንድሞችም የተፈቱት የእንግሊዝ ጦር መቅደላን ከያዘ በኋላ ነው። በዚህ ሁሉ ምክንያት የጥሩወርቅ ኑር የገዘን ነበር።

ዶክተር ብላንክ በጻፈው ታሪክ እቴጌ ጥሩወርቅ ኑር አቸው እንዴት እንደነበር ሲገልጽ “... የዓለማዊ ስርዓት ወይዘሮ ጥሩነሽ የተበደሉና የተገፉ ቢሆንም ምንም ቅድሚያ ሳያሳዩ ሰባላቸው ታማኝ ሆነው ይኖሩ ነበር። ጊዜአቸውን የሚያሳልፉት ልጆቻቸውን ከጉን አስቀምጠው ብቻቸውን መዝሙረ ዳዊት የመላእክትንና የሰማዕታትን መልካ መልክ የሐዋርያትን፣ እጅግ በጣም የሚወዷትን የቅድስት ማርያምን ውዳሴ ማርያም በማንበብ ነበር። ምንም እንኳን ባላቸው ቴዎድሮስን ምን ጊዜም ቢሆን ወደዋቸው የማያውቁ ቢሆንም በመከራቸው ጊዜ በድፍረት አብረዋቸው ተሰልፈው የሰቃያቸው ተካፋይ ሆነዋል።... አጤ ቴዎድሮስ ሊሞቱ ሁለት ቀን ሲቀራቸው ለብዙ ዓመታት የተለዩዋቸውን ሚስታቸውን አስጠርተው ከሰዓት በኋላ ከእርሳቸውና ከልጆቻቸው ጋር ሲጫወቱ ሞቱ።...” ብሏል። (ትርጉም ዳኚ ወ/ሥ)

ምኒልክ ሸዋ ገብተው ራሳቸውን ንጉሥ ካሉ በኋላ ካንዳንድ የመቅደላ እስረኞችና መኳንንት ጋር ተማክረው የመቅደላን አምባ ለመያዝ በመጡ ጊዜ ስለነበረው ሁኔታ ዶክተር ብላንክ በመጽሐፉ ሲገልጥ “... በዚህ ጊዜ ማድረግ የሚገባትን ፈጽመች። በልጅ ዓለማዊ ጋብኸንት በአምባው ውስጥ ለሚገኙት የጦር አለቆች ምንም እንኳን ቀኔ ጸም ቢሆንም በጸም ወጥ ግብር አግብታ የጦር አለቆችን ወታደሮቹ ታማኝነታቸው ለቴዎድሮስ መሆኑን እንዲያረጋግጡ ስለጠየቀችና ከሐዲም ቢኖር ቅጣቱን ለመስጠት መሰናዳቷ ስለታወቀ ምኒልክን እንረዳለን በማለት ውስጥ ውስጡን ቃል የገቡ ሁሉ ፍርሃት አደረባቸውና ሁላቸውም ታማኝነታቸውን ለቴዎድሮስ ለማድረግ ቃል እየገቡ ወጡ። በዚህ ስብሰባ አንዳንድ የጦር አለቆች ከምኒልክ ጋር የነበራቸውን ስምምነት መሠረት በማድረግ ሳይገኙ በመቅረታቸውና ምኒልክንም በግልጽ የሚደግፉ ብዙ ሰዎች ባለመገኘታቸው ተጠርተው ምክንያታቸውን ሲጠየቁ የሚያዛልቃቸውን መልስ በመስጠታቸው ምክንያቱን ለጊዜው ተቀብላ የቤተ መንግሥቱን አጥር እንዲያጥሩ ቀላል ቅጣት ሰጥታ ቃል ከገቡ

በኋላ አሰናበተች።... ውስጥ ውስጡን ከድቶ የነበረው የጦር አለቃ ሁሉ ለቴዎድሮስ ታማኝነቱን በቃለ አጋኖ እየተናገረና ምኒልክንም “ወፍራም ልጅ” በሚል ቅፅል ስም ይሰድቡ ጀመር።...” ብሏል።

ዓለማዊ ቴዎድሮስ

አጤ ቴዎድሮስ ስድስት ልጆች ቢኖሩዋቸውም ከሕጋዊ ሚስት የተወለደው ግን ዓለማዊ ብቻ ነው። አለማዊ ደብረ ታቦር ከተማ በ1853 ዓ.ም. ሚያዝያ 5 ቀን በተወለደ ጊዜ አጤ ቴዎድሮስ ተደስተው መድፍና ጠመንጃ አስተኩሰዋል። 500 ያህል እስረኞችም ፈተዋል። ያ ቴዎድሮስ ከአለማዊ ጋር ሲጫወቱ መዋል በጣም ያለደሰታቸዋል። ተናደውና ተበላጭተው በሚመለሱበት ጊዜ እንኳ አለማዊን ታቅፈው ሲሰሙ ንደታቸውም ሆነ ብለጭታቸው ይጠፋላቸው ነበር ይባላል።

አለማዊ ቴዎድሮስ በሕገገነቱ

ቴዎድሮስ እንደ ቀን ከመኳንንቶቻቸው ጋር ሲጫወቱ በድንገት በወጥታ መሀል “በዓለም ላይ ካለ ነገር ሁሉ ሽታው እጅግ ደስ የሚልና ልብ የሚመስጥ ምንድነው? ብለው ጠየቁ መኳንንቱም ሁሉም የሚያውቀውን የሸቶ ዘርፍ ሌላም ሁሉ ተናገረ። ቴዎድሮስም ሁሉንም አላውቃችሁም ካሉ በኋላ “የሕገን ልጅ ጠረን ነው” ብለው መለሱ ይባላል።

የቴዎድሮስ ልጅ ወብ አለግሮ በእንግሊዞች እጅ ገብቶ ለርጋውያናቹ በሙሉ በያዝኩለትና ቢንከባከቡትም ጋላረ የሚሆነው ሰው የሚያስፈልገው ሆነ። በዚህ ምክንያት ጄኔራል ናፒር ካፒቲን እስፐርን ለአለግሮ የግዚቶና አላረ አድርጎ ሾመው። ካፒቲን እስፐርን የተመረጠበት የናው ምክንያት አግርኛ ቋንቋ ደሀና አድርጎ መናገር ስለሚችል ነው። እስፐርን ብቻ ሳይሆን ሁለት አጎቶቻቸውም የግዚቶችና አጫጭቶችም ተመረጠላት። እነሱም እንደኛው በቴዎድሮስ ቤተ መንግሥት የታወቁት አለቃ ዝርአት ሲሆኑ ሌላው አቶ ገብረ መድኅን ይባላሉ።

እቲጊ ጥናወርት ሲሞቱ አትራቢያ ካፒቲን እስፐርን አስጠርቶ ተው እጅን ይዘው “ልጅ አባት የለውም። እኔም እናቱ ልሞት ነው። በሚሔድበትም አገር ዘመድ ስለሌለው እንተዘመድ ሁነው። አባት ስለሌለው እንተ አባት ሁነው። ይህን ያልኩህን ሁሉ እንደ ምታደርገህት በእግዚአብሔር ግልላኝ። አሉት። እስፐርን በኋላ ጊዜ እንደጻፈው “... ከሞት አፋፍ ላሉት ለአለግሮ እናት የጠየቁንን ሁሉ አረጋግጧሁ ብዬ ግልኩላቸው...” ይላል።

አለግሮ ከአዲስ አበባ ገደብ ከእስፐርን ጋር ረራዝ በተባለች መርከብ ላይ ሰኔ 4 ቀን 1860 ዓ.ም. ተሳፈረ። በመርከቧም ላይ ለእስፐርን ለአለግሮ ለብቻቸው እንደ ከፍላ ተሰጣቸው ሁለቱ አጎቶቻቸውም የግዚቶችም አብረውት ሆኑ። አባቱም እናቱም የሞቱበት የትናንቱ የገንጠ ገንጠት ቴዎድሮስ ልጅ ከሞገዚቱ በእስፐርን ጋር ፍትሩን መሠረተ። እስፐርን በመርከቧ ላይ ለገዳንድ ሥራ ሲታዘዝ አለግሮ ሳይለየው አብርት ይሄያል። አለግሮ ከአንድ ቦታ ብቅ ሲል ከኋላው እስፐርን አልግላት ነው። ካፒቲን እስፐርን ብቅ ሲል ተጥሎ የሚመጣው አለግሮ ነው። የሁለቱን መፋቀር ያየው የመርከቧ ላይ ሠራዊት ካፒቲን እስፐርን ምንም ዓይነት ሥራ እንዳይታዘዝ አደረገ።

በመርከቧ ሲጓዙ ሰኔ 8 ቀን ስለደረሰው ሁኔታ እስፐርን እንዲህ ይላል። “... የሚሮህ ድምፅ ሰግሁ። አጭጭሁና ድምፁ

አግርኛ ስለሆነብኝ አለግሮ ይህን ላይ ብዬ ደነገገሁ። አለግሮ ከኔ ተለይቶ መርከቧ ሚዳ ላይ ይጫወታ ነበር። ወደ ልጁ እየሮጠው ስሔድ ከኖፐር የተላከ መልዕክተኛ አጋጠመኝና ተሎ ና ትባላለሁ አለኝ። በደርስ አለግሮ ላይ ናፒር ታቅርታል። አለግሮ ይወራጫል። እናት አባቱ የሞቱበት ያን ሕገን ከአዛዦችን ከናፒር እጅ ስቀበል አለቃ ዝርአት ልጁ የሚሮሽው በጻ በላተት ነው አሉን። ምስዚኑ አለግሮ የያዘንለትን ኢትዮጵያውያን የግዚቶቹን ጠልቶ እኔን ሲያይ ከኔ አንገት ላይ ጥምጥም አለ...” ብሏል።

አለግሮ ገዛው አልተሰግግውም። በተለይ አጎቶቻቸውም የግዚቶቹን ሲያይ አምርሮ ያለቅላል ስለዚህ ጉዳይ እስፐርን እንዲህ ይላል። “... ናፒር ጠራኝና በልጁ ላይ ያለውን ጋላረነት ሙሉ በሙሉ እንተ ያዘ። ከአበሾቹ ያልቅ ልጁ እንተን ወያሃል። አበሾቹን ሲያይ የሚያወራውና የሚያበላው ነገር ስላለ እነሱ ሲዊዝ ስንደርስ ወደ አገራቸው ይመለሳሉ አለኝ...” ይላል።

መርከብ ስዊዝ ስትደርስ ለአለግሮ የተያዙት ሁለቱ ኢትዮጵያውያን የግዚቶቹ ወደ አጎቶቻቸው እንዲመለሱ ወደ ቦምባላ (ቤንደ) በሚሔድ መርከብ አላፍረው ላኩቸው። ከዚያ በኋላ ስላለው ሁኔታ እስፐርን ሲገልጽ “... እኔንም ቢሆን አለግሮ አስቸገረኝ። ከኔ በስተቀር ከሌላ ሰው ጋር አልለምድ አለ። ሲተኛ እንኳን ከገደን ካላንተራስኩትና አብብቱ ውስጥ ሽጉጥ ካላለ እንቅልፍ አይወስደውም። የእበሻ የግዚቶቹ ስለአባቱና እናቱ አግግቶ የነገሩት የሚያስፈራራ ነገር ከአለምሮው አልወጣ አለ። ተኝቶ ይባንንና ይነቃል። ምን ሆንከ በለው ረራሁ ይለኛል። ሽጉጥ አድርጌ አብብቱ ሥር አይዘውና አይዘህ እኔ እያለሁ አጎፍራ። ተኛ ስለው ያን ምስኪን እንቅልፍ መልሶ ያሸልበዋል። እንቅልፍ ድብን አድርጎ እስኪወስደው ድረስም ራሱን ከከንዴ ላይ አላነሳም። ለአለግሮ ያለሁት እኔ ብቻ ነኝ። ሶስት ወር ሙሉ በእንዲህ ያለ ችግር ከረመን...” ይላል።

አለግሮ እንግሊዝ አገር ከደረሰ በኋላ ከእንግሊዝ ገንጠት ስኬቶሪያ ጋር ተገናኘ። ገንጠቱ ለአለግሮ ግንኛውም ጥንቃቄ እንዳደረገለት አዘዙ። የፍርሃቱ ነገር ከአለምሮው እንዲጠፋ ሐኪሞች ሁሉ ተባብረው እንዲያድኑት ገንጠት ስኬቶሪያ አዘዙለት። ዛሬ በእንግሊዝ ቤተ መንግሥት በሚገኘው የገንጠት ስኬቶሪያ የዕለት አጀንዳ ወይም ግስታወሻ ደብተራቸው ላይ ገንጠት ስኬቶሪያ

ሲ.ፅፋ. “... ምስኪኑ ልጅ (ፎር ቻይልድ) አሁንም ፍርገቱ አለቀቀ
 ውም መቅያላ በተያዘ ጊዜ በዚያ የነበረውን ገልጻቸውና የአባቱን ሞት
 በላይ ያ ነገር በአእምሮው ይመጣበታል = . . . ” የሚል ታላ ፅሬዋል =

አለማየሁ ቴዎድሮስ እንግሊዝ አገር በተወሰደ ጊዜ

አለማየሁ ሐምሌ 11 ቀን 1868 እ.ኤ.አ. እንግሊዝ አገር
 ከደረሰ በኋላ እስፕራንት በአሰሌ ውስጥ ፍሬሽወተር ከሚገኘው ቤቱ
 ይህን ገባ = በዚያም እንግሊዝኛ ያስተምረው ጀመር = ንግሥት
 ሺክቶሪያ የአለማየሁን ሁኔታ ይቆጣጠሩ ስለነበር እስፕራንት
 እየወሰደው ብዙ ጊዜ ከንግሥቱ ጋር ይገናኛል = ልጁን እንዳይ
 ጉዳውም በእስፕራንት ላይ ልዩ ተቆጣጣሪ አቋቁመውበታል = ሐምሌ
 10 ቀን ንግሥት ሺክቶሪያ አለማየሁን ባነጋገሩበት ጊዜ ንግሥቱ
 በዕለት ሁኔታ መመዘገቢያ ደብተራቸው ላይ ስለአለማየሁ ከጻፉት
 “... ጨዋና ውብ ልጅ ነው = ከከ መብላት ይወዳል = የሰጠሁትን
 ኬክ ሁሉ በላ = የምሰጠውንም ኬክ ደስ እያለው በፈገግታ እየተቀ
 በላኝ በላ . . . ” የሚል አረፍተ ነገር አስባቸ =

ጁላይ (ሐምሌ) 25 ቀን ደግሞ ንግሥቱ በዕለት ሁኔታ
 ደብተራቸው ላይ “... ዛሬ ከአለማየሁ ጋር አብረን ምሳ በላን
 አለማየሁ ከኔ ዘንድ የሚመጣው የአገሩን የአበሻ ልብስ ለብሶና
 ከአገሩ የተያዙለትን ጊጣ ጊጣት አገሬ ነው = ምሳ በላተን ከጨ
 ረሰን በኋላ ለዚህ ለተከበረ ትንሽ ልጅ (ዲር ሊትል ቦይ) በእጁ
 ላይ ስንት አሠርኩለት = በወገብም ላይ የወርቅ ሰንሰለት አስታ
 ጠቅሁት . . . ” ብለው ጽሬዋል =

አለማየሁ ከንግሥት ሸክቶሪያ ጋር ተወዳጅቷል = በአለማየሁ
 ስበብ እስፕራንት የንግሥት ባለሚል ሆንዋል = ብዙ ጊዜም ንግሥት
 ሸክቶሪያ “ ለዚህ እናት ለሌሎች ሕፃን እናቱ እኔ ነኝ ” እያሉ
 ይናገራሉ = ስለ ትምህርቱ ይጠይቁታል = ስለጤንነቱ ያጫውታል =
 አለማየሁ በቤተ መንግሥቱ ታላቅ የብስኩት ግብግብ እየተደረገለት
 ከልዑላንና ልዕልታት ልጆች ጋር ሲጫወት ቢውልም አምናት
 የሔደውን እስፕራንት አይረላም = ግብግብ ላይ እስፕራንት ከሌለ አይበ
 ላም = መብላት ቀርቶ ከእስፕራንት ተለይቶ ከቤተ መንግሥት አይ
 ገባም = በጨዋታ በታ እስፕራንት ቁጭ ካላለ አለማየሁ አይጫወትም
 ያለ እስፕራንት ምንም ነገር አያደርግም =

እስፕራንት ጠቃደር ነው = የወታደር ድልድሉ ደግሞ ሕንድ
 ውስጥ ነው = በሥራው ላይ ባለመገኘቱ ደብዳቤ ይጻፍለት ጀመር =
 እስፕራንት ጥቅምት 10 ቀን ለሕንድ ዋና አሳዥ ደብዳቤ ጻፈ = በጸ
 ፈውም ደብዳቤ “ . . . እርግጥ ልጁ ጤነኛ ነው = በባሕር ዳር እየተ
 ዘዋወረ ከባሕር የሚነሳውን አየር መቀበልና በባሕር ውስጥ መን
 በጨረቅ ይወዳል = በሥራዬም ላይ ያልተገኘሁት ልጁን ውገ
 መዋናት እያለተማርኩት ነኝ = ልጁ አሁን እየተላመደ ሔድ
 ዋል = ማፈርና መሸኮርመውን ትቷል = በሱ ዕድሜ ካሉ ልጆች
 ሁሉ የተለየ ጨዋ ልጅ ነው = በእንግሊዝኛ ችሎታውም ገፍቷል = ”
 በማለት ሪፖርት አቀረበ =

እስፕራንት ለአለማየሁ ሕይወቱን ሰጥቷል = እስፕራንትና አለማየሁ
 የሚበሉት አብረው ነው = የሚተኙትም አብረው ነው = አለማ
 የሁ የእስፕራንት ከንድ ካልተንተራለ እንቅልፍ አይወሰደውም እለ
 ገዳም ከአለማየሁ መለየት አይፈልግም = ግን ሥራው ወታደርነት
 ለሰሆነ የወታደር ግዴታውን መፈጸም አለበት = እስፕራንት ሚስት
 ስለሌለው አለማየሁን የሚያላድገው ብቻውን ነው = እንዲህ እይ
 ነቱ ነጭ የማያዛልቅ በመሆኑ እስፕራንት ሚስት ለማግባት ወሰነ =

“አላግዮህን እንደ ልጅዎ አድርጋ የምታሳደግ ሚስት የት ትገኛለች?” ይል ጀመር = ልጅ የሌላትና ልጅ የምትወድ ባልተት ያረላልግ ጀመር = ወይዘር ኮታም ተገኘችና ከቧ ጋር ተጋባ = ኮታም ከአላግዮህ ጋር ተላመዱ = እንደምትወደው አላግዮህም ወደዳት = አላግዮህ ከወይዘር ኮታም ጋር ብቻ ሳይሆን ከወይዘር ኮታ አናት ጋር ተጥደደ =

ታህሣሥ 26 ቀን ገንገሥት ሺከቶሪያ በዕለት ግስታወሻ ደብ ተረቸው ላይ “...ሃረ ምሃ ከመብላታችን በፊት አላግዮህ መጥቶ ነበር = አላግዮህ ደህና ሆንዋል = ቁመቱም አድጓል = ካፒቴን አስፒርዲ ከአዲስ ሚስቱ ጋር የመሸርነት ሽርሽር ስለሆነ ልጁን ይህ የመጣችው የካፒቴን እስፒርዲ ሚስት እናት ናት...” ብለው አፈዋል =

ያን ጊዜ ሕንድ በእንግሊዝ ቅኝ ገዛት ሥር ስለነበረች የሕንድ አገር ገዥ የእስፒርዲ አለቃ ሥር አስታፎርድ ኖርዝት አንድ ውሳኔ አሳለፉ = በውሳኔያቸውም ላይ “...ካፒቴን እስፒርዲ ከአላግዮህ መለየት የለበትም = ቢያንስ አላግዮህ ራሱን እስኪችልና በደንብ እስኪላመድ አብርት መቆየት አለበት = እስፒርዲ የአላግዮህን ጽንደት ይችላል = ከዚህም ሌላ የአላግዮህ እናት ሊሞቱ ሲሉ ልጃቸውን አላግዮህንና እስፒርዲን እጅ ለእጅ አወባብጠው ለእስፒርዲ አደራ መስጠታቸውንና መሞታቸውን አላግዮህ ያስታውሳል = የአባትና የእናቱ ተከታትሎ መሞት ከልጁ አካላዊ ውስጥ ያልጠፋ ስለሆነና ያለእስፒርዲ የሚያምነውና የሚወደው ሰው ስለሌለ እስፒርዲ ከአላግዮህ ጋር እንዲቆይ ወስኛለሁ = ለልጁ ግላደገያ መደገግ ሚያ እንዲሆንም ባመት 300 ፓውንድ ለልጁ ልብስና መጫወቻ መግዣ ደግሞ ባመት 400 ፓውንድ፣ በጠቅላላው ባመት 700 ፓውንድ እንዲሰጠው ወስኛለሁ...” በግለት አስታወቁ = ይህ የተወሰነው ገንዘብ በዘመኑ ከፍ ያለ ገንዘብ ነበር = አሁን አላግዮህ በእንግሊዝ አገር ኑር እንድት ምት ሆነው =

1861 ዓ.ም. በሕንድ አገር አድ ውስጥ ባለው ሱታፔር ለሚባለው ተባብሮ የፖሊስ ኮሚሽነር ሆኖ እስፒርዲ ተሾመ = እስፒርዲ እ.ኤ.አ. ጁላይ 4 (በኛ ሰኔ 27) ቀን የሰምንት ዓመቱን አላግዮህንና ሚስቱን ይዞ ወደ ተሾመበት አገር ሔደ = እስፒርዲ ለሚቀጥሉት ሁለት ዓመታት አላግዮህን እንዲያሳድግ ተፈቅዶለት ነበር = እስፒርዲ በየጊዜው የልጁን ሁኔታ ሪፖርት ግቅረብ ስለነ

በረባት ከሔደ የመጀመሪያ ሪፖርቱ እንዲህ የሚል ነበር = “... አላግዮህ በትምህርቱ ጉብዟል = ከትምህርቱ ሌላ የውጭ አስፖርት ይወዳል = በተለይ ፈረስ ግልቢያ በጣም ይወዳል = የአኦሮ ሕመሙ እንዳንደ ይነሳበታል = አላግዮህ ለሚጠይቀኝ ሁሉ ሳልደብት እውነተኛውን እንገረዋለሁ...” ብሏል =

የአላግዮህ የመከራ ዘመን የተጀመረው የሊብራሎ መንግሥት ቻንስለር ኦፍ ኤክስፔክሽን ስር ሮበርት ሎዊ ስለአላግዮህ ሐሳብ ካቀረቡ በኋላ ነው = ቻንስለር ጁን 5 ቀን 1870 (በኛ ግንቦት 28 ቀን 1862) ዓ.ም. በተጻፈ ደብዳቤ ያተረጉት አሳብ “...እኔ እንደግብጠውና ለልጁም ይጠቅመዋል የምለው በወታደርነት ትምህርቱን እንዲቀጥል ነው = የኦርፖ መኮንኖች በፈረስ ግልቢያ ከሚሰጥላቸው በገባ ጥሩ ይሆናል...” የሚል አሳብ አቀረቡ = አሳቡ ለከፋት አልነበረም = ራሱን ችሎ የሚኖር ለግድረግ ነበር = አላግዮህ ከእስፒርዲ ጥገኝነቱ እንዲወጣ ለግድረግ ነበር =

አላግዮህ ከእስፒርዲ የሚለይበት ቀን ደረሰ = እስፒርዲ ለሁለት ዓመት ብቻ ከአላግዮህ ጋር እንዲሆን የተወሰነው ቀንም ደረሰ = የተወሰነው ጊዜ አንስት (ነሐሴ) 1 ቀን ከመድረሱ በፊት በየካቲት ወር 1871 እስፒርዲ ሪፖርት አቀረበ = በሪፖርቱም “...በሚመጣው ሚያዝያ ወር የአላግዮህ እድሜ አሥር ዓመት ይሆናል = አሁን የአላግዮህ ቁመት 4 ሜግ ከ6 ኢንች ሆንዋል = ዉዋታ ይወዳል = በተለይ ከእንስሳት ጋር መሞልን ያፈቅራል = አላግዮህ ደብተሮቹን ከግዝረከረኩ ሌላ በጥሩ ሁኔታ አድጓል = በዚህ አላግዮህን (የጊንሮስ) ካሉ ልጆች ጥሩው ልጅ አላግዮህ ነው =...አላግዮህ ልባችንን የሚነካ ልጅ ነው = በለኛ ወላጆች ይጠይቀንና ወላጆች እንደሌሉን ስንገረው እኔም ወላጆች ስለሌሉኝ እኩል ነን ይልና ኩራት ይሰጥዋል = የዚህ የሕንድ አገር ኑርአችን ለአላግዮህ አልተመቸውም = ምክንያቱም ደህና ትምህርት ቤት ስለሌለ ነው...” የሚል ሪፖርት አሳለፈ =

የእንግሊዝ መንግሥትም አላግዮህ ከእስፒርዲ ሞገዚትነት ሥር ወጥቶ በመንግሥት ቁጥጥር እንዲሆን ወሰነ = በ1863 ዓ.ም. እስፒርዲ ወደ ፔናንግ እንዲዛወር ሲታዘዝ አላግዮህ ወደ እንግሊዝ አገር እንዲመለስ ተወሰነ = አላግዮህ አለቀሰ = እስፒርዲ አንገት

ላይ ተጠምጥሞ “... አባቴ እንተ ነህ ያለ አንተ መኖር አልችልም ። እባክህ ከእንተ አትለዩኝ፣ ወደምትሔድበት ሁሉ አብሬህ ልሂድ ። ያለዚያ እምትብሃለሁ... ” አለው ። በዚህ ንግግር ልቡ የተነካው እስፐራ ከአለማየሁ ላለመለየት ደብዳቤ ጻፈ ። የእስፐራ ማመልከቻ ከተጠና በኋላ የሲንጋፐር ገዥ የነበሩት ሎርድ ኮምብርሎይ በኮሚቴው ስም የሚከተለውን ውሳኔ አሳለፉ ።

“... ካፒቴን እስፐራና አለማየሁ አብረው ሆነው አይተናቸዋል ። ካፒቴን እስፐራ ሰላላው ሚስቱም አሱም አለማየሁን እንደ ልጅ ቸው ያዩታል ። የካፒቴን እስፐራ ሚስት ከእንግሊዝ አገር ሆና ለአለማየሁ በቂ ጥንቃቄ ማድረግ ስለምትችል ካፒቴን እስፐራ ወደተዛወረበት አገር እንዲሔድና አለማየሁ ወደ እንግሊዝ አገር እንዲመለስ ይሁን...”

ብዙ ክርክር ተነሳ ። የአለማየሁ የመከራ ዘመን ተጀመረ ። ካፒቴን እስፐራና ሚስቱ አለማየሁን ላለመስጠት መግት ጀመሩ ። መሚገቻ እንደበትና እውቀት የሌለው አለማየሁም ከካፒቴን እስፐራ ላለመለየት በእንባው ተቃውሞውን ይገልጽ ጀመረ ። የእስፐራን አንገት አቅፎ እየያዘም “አባ፣ አባይ፣ እባክህ ከንተ አትለዩኝ ። እባክህ አብረን እንሁን ።” ይለው ጀመረ ። የእስፐራ ሚስትም የንግሥት ቪክቶሪያ የግቢ ሚኒስቴር ለሆኑት ለስር ጆን ከዌል ደብዳቤ ጻፈች ። “... ከልጁ ጋር ለመለየት የተወሰነው ውሳኔ ከፍተኛ ገዘን አሳድሮብናል... በየቀኑ የየቀኑን ሁኔታ የሚከታተሉና ከሚወዱት ፍቅረኛቸው የተለያዩ ሰዎች ብቻ ይህን ነገር ያውቁታል ለአለማየሁ ጥቅም ነው የሚወሰደው ከተባለ የምንናገረው የለም ነገር ግን ይህ ነገር እጅግ በጣም አጠራጣሪ ነው ብላ ጻፈች ።

የአርጊል ዱክ በጉዳዩ ገብተው ኖቨምበር 11 ቀን 1881 ለግላንድ አለቶን በጸፋት ደብዳቤ ልጁ ከእስፐራ ጋር ቢኖር አለማየሁ ለሁብለው አሳወቁ ። ለዚህ ሐሳብ የኤክስፔክር ቻንስለር ሮበርት ሉዊ በደብዳቤ ሲመልሱ “... ነገሩ የተወሰነው በጠቅላላው አስተሳሰብ ነው ።... ልጁን ማየት ያለብን እንደልጃችን አድርገን ነው ። ግንም ወላጅ ቢሆን ልጁን ሕንድ ውስጥ ለማሳደግ ይፈልጋል ቢባል ቅጥፈት ነው ።... በዚህም አገር የሚቆይ ከሆነ መጨረሻው የማያማር ይሆናል ።... እኔ አሁን ከኬልተንሃም ኮሌጅ ከጄክስ ብላኬ ጋር ተነጋግራለሁ ። የተነጋገርኩትም ልጁን

በግል ቤታቸው እንዲያኖሩት ነው ። ብዙ ቤተሰብ ያላቸው ሰው ስለሆኑ ልጁ ብቸኝነት አይሰማውም ።... ምናልባትም ልጁ አንድ ቀን ከአገሩ ከአበሻ የሚገባበት ጊዜ ይመጣ ይሆናል ።... ስለዚህ ይህ ልጅ የኤሮፓን ባሕል ብቻ ጠቅሎ መያዝ የለበትም... ” አሉ ። ጄክስ ብላኬ የኬልተንሃም ኮሌጅ ፕሬዚዳንት ናቸው ። ሌሎችም ብዙ ትምህርት ቤቶች አሏቸው ። ቄስ በመሆናቸውም በደግነታቸው የታወቁ ሰው ናቸው ። የወለዷቸው ብዙ ልጆች ቢኖሩዋቸውም ሌሎች ልጆችም የሚያሳድጉ የብዙ ቤተሰብ አባት ናቸው ።

ንግሥት ቪክቶሪያም ይህን ውሳኔ እንደሰሙ ከእስፐራ ይለይ በሚለው አሳብ አልተደስቱም ። በጸፋትም ደብዳቤ በአሳቡ ያለመደሰታቸውን ገልጸው “... ቢሆንም መፈጸም ያለባቸው ሁለት ነገሮች አሉ ። መጀመሪያ የሕክምና አዋቂዎች ልጁን እንዲመረምሩትና እንዲያጠኑት ያስፈልጋል ። ከሚወዳቸውና ከሚያውቃቸው ሲለይ በአእምሮው ላይ የሚያመጣው ለውጥ መጠናት አለበት ሁለተኛ የሕኪሞች ሰብሳቢና የበላይ ወላኝ ሰር ጄነር ለንዲ ሆን...” የሚል አሳብ አቀረቡ ። ሮበርት ሉዊ ደግሞ “... የአለማየሁ የወደፊት ሕይወቱ የሚመራው ከሁኑ በሚመሠረተው ስነ ሥርዓት ነው ። እውር ዕድል እንዲኖረው አያስፈልግም ። በቅኝ ግዛታችን በሕንድ ቆይቶ አሁን ደግሞ እንዴት ወደ ፔናንግ ይሂድ እንላለን ። በ700 ፓውንድ ወጭስ ምን ዓይነት ኑሮ ሊኖር ይችላል ። በምሥራቅ አገሮች ሆኖ የምሥራቅ አገር ትምህርት ይማር የሚባል ከሆነ እኔ እንደማስበው ልጁ ለሕንድ ገዢ መስጠት አለበት ። ግን እኛ ለትምህርት የምንከፍለው ገንዘብ ልጁ በሚጠቀምበት ሁኔታ ላይ መዋል አለበት ። ስለዚህ እኔ የማቀርበው አሳብ ልጁ ወደ እንግሊዝ አገር መጥቶ በጥሩ ሁኔታ ማደግ አለበት...” አሉ ።

በመጨረሻው አለማየሁ ወደ እንግሊዝ አገር እንዲመጣ የሚለው አሳብ ተወሰነ ። ጄክስ ብላኬ ልጁን ለመቀበል እንዲዘጋጁ ተነገራቸው ። እሳቸውም ልጁን በደስታ እንደሚቀበሉት ሲገልጹ “... ምናልባትም የሚፈልገው ከሁሉ በፊት ርሀራሄንና ስነ ሥርዓት ያላቸውን ልጆች ይሆናል ።... እኛ ዘንድ ከመጣ ከወርና ከሁለት ወር በኋላ ሁሉም ነገር ይታወቃል ። እንደ ወዳጆችን ልጅ አድርገን እንይዘዋለን ። እናስተምረዋለን ። ግልገል ፈረሱንም እንዲጋልብ እናደርጋለን ። የሚጠይቀንን ሁሉ እንፈጽማለን ።...” በማለት አለማየሁን በኃላፊነት ለመቀበል ተሰማሙ ። ከዚህ በኋላ

እስፔራ አላግዮሁን ይዞ ወደ እንግሊዝ አገር እንዲመጣ ታዘዘ = እስፔራም እሰግዮሁን ይዞ ታህሣሥ 21 ቀን 1863 ዓ.ም. (ዲሴምበር 30/ 1871) እንግሊዝ አገር ሳውዝ አምተን ገባ = ወዲያውም ከቤታቸው ፍሬሽወተር ይዞት ሐደ = እስፔራ የተጻፈለት ደብዳቤ አደረሰውም እንጂ አላግዮሁን ይዞ ሲመጣ የት እንዲያርፉና ለአቀባበሉም ፕሮግራም መውጣቱ ተጽደሰት ነበር = እስፔራ ግን ደብዳቤው ስጠደረሰው አላግዮሁን ይዞ ከቤቱ ሐደ =

የአላግዮሁ እንግሊዝ አገር መግባት እንደተሰማ በንግሥት ሺክቶሪያ ሰም ተማሽ ቢደልፍ እንደ ደብዳቤ ለሉዊ ጻፈ = ደብዳቤውም “...ንግሥቲቱ በልጁ ላይ ትልቅ ሰሚት አላቸው =... እስፔራ ልጁን ይዞ መምጣቱን ሰምተዋል = ቢያንስ እንኳ የልጁን መድረስ ለንግሥቲቱ ሪፖርት ማቅረብ ነበረበት =...ንግሥቲቱ ያዘዙት ትእዛዝ አለ = የልጁ ጤንነት በሚገባ እንዲመረመርና የእንግሊዝ አገር እየርም ለኑርምው ይሰማግው እንደሆነ በአስቸኳይ እንዲጠናከር ለዚህም ጉዳይ ንግሥቲቱ አካባቢ ሲያቀርቡ ሰርጂናር እንዲያዩትና ሰለጤንነቱም ሆነ አእምሮውን ስለሚያውከው ሕመም ሪፖርት ይቅረብልኝ ብለዋል =... ልጁ አሁን የት እንዳለ እኔ አላውቅም =... በፕሮግራሙ መሠረት ግን እንግሊዝ አገር በገባ በአራት ቀን ለጀከሽ ብላኬ እንዲሰጥና ትምህርት ቤት እንዲገባ ነበር = እስፔራ ግን አልሰጠውም =...” የሚል ነበር = ለዚህ ደብዳቤም ሉዊ ሲመልሱ ልጁ በደህና እንግሊዝ አገር መድረሱን ስለልጁም ግንኛውንም ነገር ማዘጋጀታቸውን ገለጹ = ወዲያውም እስፔራ አላግዮሁን ወደ ብሪገንተን ባለፈው ሮብ ዕለት ወስደህ ለቄስ ብላኬ እንድታሰረኩ ብለው አልታዘዙ ልኝም =...” ሲሉ አስታወቁ =

የንግሥት ሺክቶሪያ ፀሐፊ ለእስፔራ በላኩት ቴሌግራም ልጁን ብሪገንተን ወስዶ ከጀከሽ ብላኬ ጋር እንዲያገናኝና እንዲያስተዋወቃቸው የሚቀጥል ትእዛዝ አስከደርሰው ግን ልጁ ከሱ ጋር እንዲቆይ የሚል ትእዛዝ ላኩለት = እስፔራ ይህ ቴሌግራም እንደደረሰው ወዲያው ተከታትሎ ሌላ ቴሌግራም ደረሰው = ይህን ለሁለተኛ ጊዜ የደረሰው ቴሌግራም አላግዮሁ ንግሥቲቱ ሲያዩት ስለሚፈልጉ እርብ ለት ልጁን ይዘህ ወደ ዌንዲስር እንድትመጣ የሚል ነበር =

ንግሥት ሺክቶሪያ አላግዮሁ ባንድ ጊዜ ከሚወደው ከእስፔራ መለያየቱን አልፈለጉም = ከቄስ ጀከሺ ብላኬ ዘንድ ሆኖ ደግሞ

እንዲግር ደፈለጋሉ = ስለዚህ አላግዮሁ ከቄስ ብላኬ ዘንድ ገብቶ ከልጆቹ ጋር እስኪለግመድ ድረስ እስፔራ ለአንድ ዓመት ጊዜ በእንግሊዝ አገር ሆኖ እየተመላለሰ እየጠየቀ እንዲያለግምደው አዘዙ = አላግዮሁ ከቄስ ብላኬ ዘንድ በሚገባበትም ጊዜ የፈለገውን ነገር በደብዳቤ እየጻፈ ለእስፔራ እንዲልክ የሚጽፈውንም ደብዳቤ ከመላኩ በፊት ግንን ሰው እንዳያነበው ሰጻላ ግን የጻፈውን ደብዳቤ በሚሰጥር እየታየ የሚፈለገው ሁሉ ነገር እንዲያረግባት አዘዙ =

አላግዮሁ የካቲት 25 ቀን 1864 ዓ.ም. ለቄስ ብላኬ ተሰጠ = እስፔራ ለቄስ ብላኬ ሊሰጠው ይዞት ሲሐድ አላግዮሁ ባባ = እስፔራም ጥሩ ቢቶ መሆኑን እሱም እንደማይለየው ሰቢቱም ብዙ ልጆች ስላሉ ከትምህርት መልስ ብዙ ጨዋታ እንደሚጫወት እየነገረ ወሰደው = ቄስ ብላኬ ዘንድ ሲደርሱም ለአላግዮሁ ከፍተኛና ደስ የሚያስኝ እቀባበል ተደረገለት = የምላ ሰዓት ሲደርሱም እስፔራ ባለበት እብረው ከቤተሰቡ ጋር ምሳቸውን ስሉ = እስፔራ ለዚያች ዕለት ካረፈበት ሆኖ ከአላግዮሁ ጋር ለመጨረሻ ጊዜ አብረው እንዲያድሩ ቄስ ብላኬን ለመናቸው = ቄሱ ግን አይቻልም አሉ = እስፔራ “እኔ በማይመቸኝም ጊዜ ባለቤቴ እየመጣች እንድታየው እንዲፈቀድላት ይሁን” ብሎ ሲጠይቃቸውም ቄሱ መልስ ሳይሰጡ እያተረመረሙ ዝም አሉ =

በዚህ የተሰጠው እስፔራ ጉዳይን ለንግሥቲቱ አሳወቀ = ንግሥቲቱም ግንኛውም የተጠየቀው ነገር ሁሉ በትክክል እንዲፈጸም አዘዙ = ሉዊ ሁኔታው ሁሉ መስተካከሉን ካዩ በኋላ በየካቲት ወር መጨረሻ ወይም ግርብ 1 ቀን ለቢዳልፍ በጸፉት ደብዳቤ “... አሁን የአላግዮሁ የታሪክ ምዕራፍ ስለተዘጋ በጣም ደስ ብሎኛል = የንግሥታችን ምኞትና ሐሳብ ካፒቲን እስፔራና ቤተሰቦቹ እንዲገቡት የሚለው ሁሉ ተሳካ...” ብለዋል =

የካቲት 29 ቀን (ግርብ 8) የተሰበሰበው የእንግሊዝ ምክር ቤት የአላግዮሁን ጉዳይ እነሳው = በምክር ቤቱ ለባል የሆኑት እስታርርድ ናርክት አላግዮሁ ከካቲትን እስፔራ ለምን እንደተለየ ጠየቁ ለዚህም ጉዳይ ሉዊ ሲመልሱ “... ልጁ አሁን 11 ዓመቱ ነው = በዚህ ዕድሜ መሠረታዊ እውቀት እንኳ አላገኘም ... በዚህም ምክንያት የመኳንንት ልጆች ካሉበት ትምህርት ቤት ከአኩቶቹ ጋር ሊግር አልቻለም = መጽፍና ግንብብ እንደማይችልም ለምና ለሁ =... ለዚህ ብለን ነው...” አሉ = እስፔራም ከንግሥት

ሽኩቶሪያ ዘንድ ቀርቦ እስከአሁን ድረስ ለአሰማየሁ ባደረጉለት ጥበቃና እንክብካቤ የመታሰቢያ ሰዓት፣ ሌላም ሽልማት ተሰጠው ሆኖባቸውም የሱ ሞግቢትነት በማብቃቱ በመንግሥት ትእዛዝ አዲስ ወደተሾመበት አገር እንዲሁ ደብሎ ወደ ፔናንግ ሔደ።

በዚህ ዘመን በግንቦት ወር ለአሰማየሁ ከአገሩ ከኢትዮጵያ የተጻፈ አንድ ደብዳቤ ደረሰው ሲሆን ደብዳቤው የተጻፈው በአማርኛ ስለነበር የሚያነበው ሰው እንዲፈለግ ጀክስ ብላኬ ጉዳዩን ለውጭ ጉዳይ ሚኒስትሩ ለሎርድ አንፊልድ አሳወቁ። የውጭ ጉዳይ ሚኒስትሩ ርም ከጥቂት ጊዜ በኋላ ዎልድሜየርን አረላልጎ አገኘው። ዎልድሜየርም ደብዳቤውን እንዲተረጎም ተደረገ። የውጭ ጉዳይ ሚኒስትሩ ሎርድ አንፊልድ ቅዳሜ ቀን ዎልድሜየርን ለማነጋገር ፈልገው ከቢርሐንቱ ሆነው ሰለደብዳቤው ይገባቸው ነበር። ዎልድሜየርም ደብዳቤው ከአሰማየሁ አያት፣ ከእቴጌ ጥሩወርት እናት የተጻፈ መሆኑን ገሰጠ። ደብዳቤው የሚለው አሰማየሁ ለምን ወረቀት እንደሚያጸፍላቸው፣ የአበሻ ሕዝብም የእሱን መመለስ በጉጉት እንደሚጠብቅ የሚናገር መሆኑን አስረዱ። አንፊልድም ይህን ደብዳቤ ትርጉም ስሱዊ ላኩት። ከዚያ በኋላ ምን እንደሆነ አይታወቅም።

የአሰማየሁ ሞግቢቶችና ባለ አደራዎቹ ሥራ እንዲሠራ ወስኑ በት = በወጣለትም የሥራ ፕሮግራም መሠረት በሰላምንት 31 ሰዓት ተኩል ማንኛውንም ሥራ ይሠራ ጀመር። የእስፒዲ ሚስት ይህን ተቃውሜ ለቢዳልፍ አመለካከት ሲያደርግ ለሱዊ በጸፋት ደብዳቤ “... አሰማየሁ አንዳንድ ቀን ወደ እስፒዲ ሚስት ዘንድ እየሔዱ እንዲሁ ጀክስ ብላኬን ብቻዝው ንግሥቱ ይዘዙት ትእዛዝ በመፈጸሙ ደስ ይላቸዋል። በዚህም በሚመጣው የቦጋ ወራት የእስፒዲ ሚስት ወደ ምዕራብ ከመሔደዋ በፊት ከእሷ ጋር እንዲከርም አድርግ...” ብለው ላኩበት።

በትእዛዙ መሠረት የእስፒዲ ሚስት እንድትገቡበት ተፈቀደላት። እሷም ካለበት ድረስ ሔዳ አሰማየሁን ካየችውና ሲጫወቱ ከዋሉ በኋላ ለቢዳልፍ በጻፈችው ሪፖርት “... ማደጉን ቁመቱ አድጓል። መልኩ ግን ገርጥቷል። አካላቱም ከሰቷል። ዝምተኛና ጭምትም ሆንዋል ከወንዶች ልጆች ጋርም እንዳይገናኝና ከእኩዮቹ እንዳይጫወት ተደርጓል። ከውጭ አየወጣም እንዳይላለል ታግዷል። በዚህ ጊዜም እየደጋገመ የምጫወታቸው ወንዶች ልጆች አጣሁ። ቅዳሜና አሁድ ብቻ ከሌሎች ሁሉት ልጆች ጋር መነጋገር ይፈቀ

ድልኛል። እነኚህም ሲያጫወቱኝ የሚመጡት ሁለት ልጆች ሁሉ ጊዜ እነሱው ብቻ በመሆናቸው ተሰላችኋል። በሌላ ቀን ግን የሌሎች ወንድ ልጆች እጅ እንኳ ጨብጨ አላውቅም። ብሎ አጫውተኛል ይህን የመሰሉት ነገሮች ያበሳጩታል።... እኔም ብሆን ይህን የሚበሰሰውን ለማስተውል ጓደኛ ልፈጥርለት አልቻልኩም። እየደጋገመ የነገረኝም ወንዶች ልጆች አረጋጋሁ። የበለጠ አንድ ሃላልም አረጋጋሁ።... አያለ ነው። በምግብ አበላላ በኩልስ እንዴት ነህ ብዬ ብጠይቀው ምግብ አሁን አይበላላኝም ምክንያቱም ውጭ ወጥቼ ስለማልሃለልና ስለማልጫወት አይርብኝም። የምበላው በትንቹ ነው ብሎ መለሰለኝ። እኔ እንደማስበው አሰማየሁ ደስተኛና በሚደረግለት የረካ ልጅ አይደለም...” ብላ አመለከተች።

ቄስ ብላኬ ዘጠኝ ሴት ልጆች አሏቸው። አሰማየሁ የሚናገረው ከእነኚህ ዘጠኝ ሴት ልጆች ጋር ነው። የቄስ ብላኬ ሚስት ሴቶች ልጆች የሴት ሥራ እንዲሠሩ ስታስገድድ አሰማየሁ የለንደኛ ይቀራል። ስዚያውም ቢሆን ወንድ ልጅ ብቻውን ከሴቶች ጋር መጫወቱ አይጣጣመም። ሴቶቹም ቢሆኑ ከወንድ ጋር መጫወቱ አያግባባቸውም። ወንዱ እየርጠ መዝለል ሲፈልግ የሴቶቹ ፍላጎት ቁጭ ብሎ የጨዋታ ወጥ መሥራትና አሻንጉሲት ማሳመር ሲሆን ይችላል። እንዲህ ዓይነቱ ያለመገጣጠም ነው አሰማየሁን አሳስደስት ያለው።

የእስፒዲ ሚስት የጻፈችው ሪፖርት ከንግሥት ሽኩቶሪያ ዘንድ ደረሰ። ንግሥቱም ስለዚህ ጉዳይ ሌዲ አ.ሲ.ይ አንድ ደብዳቤ ለቢዳልፍ እንዲጻፍ አዘው ልዲይቱ በጸፋት ደብዳቤ “... ትንቹ ልዑል በጥሩ ሁኔታ ሊጫወት የሚችልበትና የሚያስደስተውን ዝላይ ሁሉ እንዲሃለል ጓደኞች እንዲዘጋጁለት ንግሥት ጸዘዋል።...” ብለው ትእዛዙን አሳለፉ። በዚህ ምክንያት አሰማየሁ ለሶስት ሳምንት ከእስፒዲ ሚስት ዘንድ እንዲከርም ተፈቀደለት። ጁን 15 ቀን ወደ እስፒዲ ሚስት ዘንድ ተወሰደ። በዚያም የድሮ ጓደኞቹ ንፍ የሚወዳቸውንም ሰዎች ሁሉ አገኘ። የእስፒዲ ሚስትም አገስት 1 ቀን ለቢዳልፍ በጻፈችው ሪፖርት አሰማየሁ በጥሩ ጤንነት በደስተኛ መንፈስ እንደሚገኝና በንባብና በጽሕፈትም እንደተሻሻለ አሳወቀች። አሰማየሁንም የተለያዩ ፎቶግራፎች እንስታ ንግሥቱ ደስ እንዲላቸው ሁለቱን ፎቶግራፍ ለንግሥት ሽኩቶሪያ ላከች።

በእስፒዲ ቤት የተፈቀደለትን የእረፍት ጊዜውን ከጨረሰ በኋላ እንደገና ደግሞ በቢዳልፍ ቤት የሶስት ሳምንት ረፍት ለማድረግ

ተወሰደ = በዳልፍ በዚህ ጊዜ በያዙት ግሰታወሻ "... ይህ ምስኪን ልጅ የኦሪፍት ጊዜውን አጋግሽ ከኔ ጋር አሳልፏል = ወደ ልጅ ነው = በሆነም የክርክር ጋይላኛነት አለበት = " ብለዋል በዚያው በቤዳልፍ ቤት በከረመበት ጊዜ የቤዳልፍ ግሰት አለግገውን ወደ ንግሥት ሸክቶሪያ ዘንድ ወሰደውት ነበር = ንግሥቱኮ ሲገቡም በር 6 በግራው ግሰታወሻቸው ላይ "... ግሪ ቤዳልፍ ሳንሹን አለግገውን ይዛው ሙጥታ ነበር = የግደድ የተከበረ ልጅ ነው = ጥቂት ጊዳጊዳችና እንደ የእኔን ፍተገራፍ ሰጠሁት " ብለው አረዋል =

አለግገው በሁለት ዘንድ ያለውን የኦሪፍት ጊዜውን ወርሶ ወደ ቦታው ተመሰሰ = በቤዳልፍ ቤት በነበረበት ጊዜ ከሌላ ቤዳልፍ ጋር በጣም ተዋደው ነበር = ከሳምሕርት ቤቱ ከተመሰሰ በኋላ ለሌላ ቤዳልፍ እንደ ደብዳቤ ጻፈ = ሃረ ከአለግገው ደብዳቤዎች በግገባ ተቀምጦ የግገባው ይህ ለሌላ ቤዳልፍ የጻፈው ብቻ ነው = ደብዳቤው እንዲህ ይላል = "... በጣም ደህና እንደሆነሽ ተስፋ አለኝ = ይህን በመናገሪ አካላት እንጂ አቶ ጄክሲ ብላኬ ገጥሟል ለግገባ እንደመጣ አላረቀደላኝም = ከዘገባውን እስፔሪ የተጻፈ ደብዳቤም ደርሶኛል = እሱም እንዳለኝ ከተገኘ ሰዎች ጋር ወደ ሕንድ መሔዱን ገልጸዋል = ከቻይናም ጋር ከመዋጋታቸው በፊት ሰላም ይፈልጉ እንደሆነ የካፍት ራጋ እንዲጠይቃቸው መደረጉን እነሱ ግን ይህን ነገር ሲሰሙትም እንደግደፈሉት መናገራቸውን ሁሉ ገልጸዋል = ራጋውም ለዘገባውን እስፔሪ ሲያግደውት ሐደው ምሽጋቸውን እንዲይዙ በነገራቸው መሠረት ከፔቲን እስፔሪ መቶ ሰዎች ይዞ ሐደ ስድስት ምሽጎቻቸውን ወሰደባቸው = ከፔቲን እስፔሪ እንደግራው ቻይናም እንደ ጦር የሽላ ተርክሃዎች ግፋቸውን ደገሞ ጦርዘ እያደረጉ በሙሉ ከላቸው የግለሰብ ሰዎች ወደ ምሽጎ መጠጋት ፈርተው ነበር = ሕንድን ደቆ ግን አላፈሩም = ምክንያቱም ቧት ግን ሰላደረጉ ነው = ሰር እስታርርድ ፍርዘት ስለኔ ጉዳይ ምን አደረገ = አሁን ከፍል ተዛውረክሉ = በከፍሉም ጥሩ ውጤቶች አገኛለሁ = በኃይል ስለም ሠራም ሽልግባ እንደግንኝ ተስፋ አለኝ = በቸልተንግም ከቆየሁ እድገቱን አገኛለሁ = ግን ለግወት የምፈልገው ሰር እስታርርድ ፍርዘት ስለዚህ ጉዳይ ምን ይላል?"

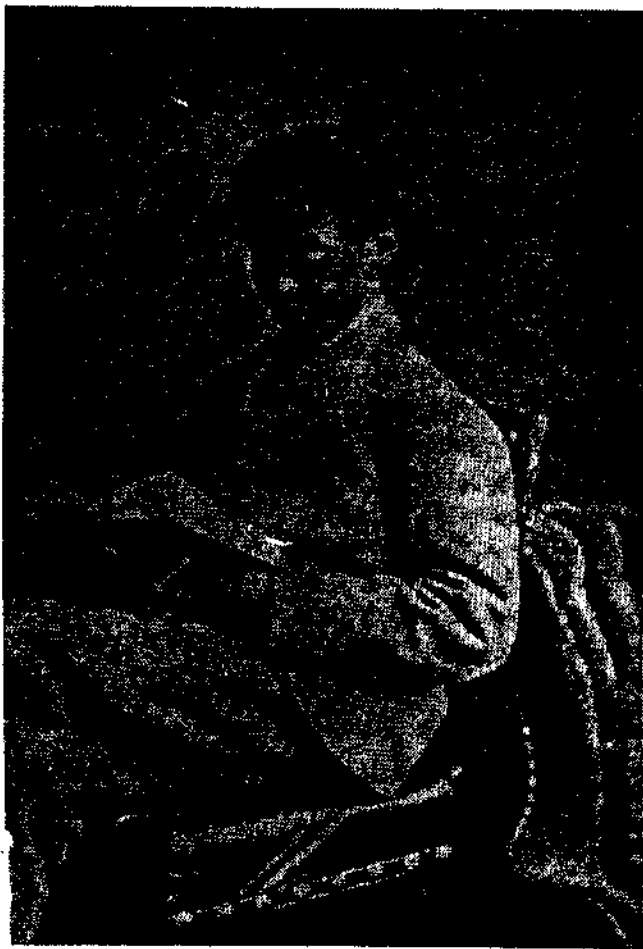
በ1867 ዓ.ም አለግገው ወደ ራገቢ ሳምህርት ቤት ተዛወረ = የተዛወረው ወደ ሳምህርት ቤት ብቻ ሳይሆን ከቀስ ጄክሲ ብላኬ ቤት ወጥቶ ከሊ ፍርነር ቤት እንዲኖር ተደረገ = በዚያም ሰላልተ

ደስተ በቀጠለው ዓመት በግሪግ ወር ግሪትር ድራፐር ቤት እንዲኖር ተደረገ = ወደዚህ የሀረው የአለግገው አኩሮች የሆኑ አለር ያህል ተግሪ ልጆች ስላሉ ነው = አለግገው ወደ ራገቢ ሳምህርት ቤት የገባው ቀስ ጄክሲ ብላኬ ወደዚያ ሳምህርት ቤት ስለተዛወሩ እሱም አብረው መዛውሩ ነበር = አለግገው በኑሮው ከቀስ ጄክሲ ጋር ባይገናኝም በሳምህርት ቤት ግን ይገናኛሉ =

በ1868 ዓ.ም /1876 እ.ኤ.አ./ በግንቦት ወር ጄክሲ ብላኬ እንደ ራገርት ስቢዳልፍ አስተላልፈው ነበር = ራገርታቸውም "... እኔ እንደምመኘው ያህል በሳምህርቱ አልገፋም = እሱ ግን ሙሉ ነው... እንደግሰበው ከሌላው የኑር ሕይወት ይልቅ ለውትድርና ተግባር የግራግግ ነው = በወታደርነት ጥሩ ሳምህርት ሊሰጠው ይገባል = በወደታም በጣም ጥሩ ውጤት የግሪፍመጣ ልጅ ነው = በተለይ በአገር ካለ ወጥታ በጣም ጉብዝ ነው = ምን ጊዜም ቢሆን ከመልካም ጠባይ ውጭ ሆኖ አላየሁትም..." ብለዋል = በዚህ ራገርት መሠረት እንደ ሌርፓ አቀጣጠር በሌፕቲ ምር ወር 1878 ዓ.ም ያለምንም ፈተና ሳንድክርስት የወታደር ሳምህርት ቤት እንዲገባ ተደረገ = በዚያ ዘመን በፓሪስ ከተማ የዓለም ስግግርን ይታይ በለንበረ አላግገው ባልደረገ ተሰጥቶት ፖሪስ ሐደ ኦግዚጂስትን እንዲያዩ ተደረገ = በዚያም ተመልሶ ሳምህርት ቤት ገባ =

እንደ ጊዜ ለአረፍት ወደ ዲቫንቫየር ሙጥቶ ሶስት ሳምንት ያህል በፍርዘት ቤት ሰገብቶ ነበር = በዚያ ክርም በተመለሰበት ጊዜ ፍርዘት እ.ኤ.አ. ጥቅምት 20 ተን ለሌላ ቤዳልፍ በጻፉት ደብዳቤ "... ልጅ በሳምህርቱ አገሩ ላይ ግተኮርና ግሰብ ጀምሯል = በአገሩም ሁለት አክሱቶችና እንደ ወንድም እንዳለው ይናገራል እኔም ወደ ለበሻ አገር የመመለሱ ጉዳይ የግይታሰብ ነው ብየለሁ = በእንግሊዝ አገር አኮ እንደ አቶ ራንሰም የግሪፍሰስ ተኝና ሁሉን ነገር የግሪፍሰስ ሰው እንደም የለም ይላል ወደ እሱም ዘንድ ለመሔድ ይፈልጋል = ..." ብለው ነበር =

በዚያው ዘመን ወደ ሊደስ ሐደ በጠየቀው መሠረት በግሪትር ስርላ ራምሶን ቤት ተቀምጦ ላለ በጥቅምት ወር ታመመ = ፍርዘት ከሳም ስለአለግገው ሕመም ለሌላ ቤዳልፍ ደብዳቤ ጻፉ "... አደገኛ የሆነ ሕመም መታመሙን እንድታውቁ ይሁን = ምንም ጥረት ብናደርግ ሕመሙ እየጠናቀቀ ሐደ = ... ሕመሙ

አለማየሁ ቴዎድሮስ

አደገኛ በመሆኑና በጣም ስለጠናበሳም... አሁን ምግብ አይበላም መድኃኒትም አይወሰድም "...."

ሐኪሙ ዶክተር ክሊርኒር ከሌሎች ሐኪሞች ጋር ሆነው ያከሙታል ። ሰር ዊልያም ጉር እና ሰር ጀምሶ ፖሪቅ ከአጠገቡ እንዳይለዩና አስፈላጊውን ሁሉ እንዲያደርጉለት ታዘዋል ። ግግሥት ሲከ

ተራያም መታመሙን እንደሰሙ ሌዲ ቢዱል፣ ሐዲው አይተውት ሁኔታውን እንዲነግሩዋቸው በስልክ ታዘዙ ። ግግሥቲቱ በጠና መታመሙ ሲነገራቸው ለአለማየሁ አንድ የማጽናኛ ደብዳቤ ጽፈው ላኩለት ። አለማየሁ የግግሥቲቱ ደብዳቤ እንደደረሰው ".... ከየት የመጣ ነው ብሎ ጠየቀና ከግግሥቲቱ መሆኑ ሲነገረው በጣም ተደሰተ ። ቀስ ብሎም ከፈተውና ጥቂት መስመሮችን አነበበ ። ግን ሕመሙ ሰላስቸገረው ጨርሶ ሊያነበው አልቻለም ። እኔንም ጠራኝና ደብዳቤውን ሊያየው ከሚችልበት ቦታ እንዳስቀምጥለት ጠየቀኝ። በዚያም ባስቀመጥኩለት ቦታ ሳይነሳ አስከመጨረሻ ድረስ ቆየ።" በማለት የግግሥቲቱ መልዕክተኛ ሰር ጆን ኮዊል ጽፏል ።

በአለማየሁ አልጋ አጠገብ የቀስ ጀክስ ብላኬ ሚሰትና ራንሶም ተቀምጠዋል ። አለማየሁ የሁለቱንም እጆች እንደያዘ ሕዳር 5 ቀን 1872 ዓ.ም /ኖቬምበር 14/1879 ከወቱ በሶስት ሰዓት ተሩብ በተወለደ በ19 ዓመቱ ከዚህ ዓለም በሞት ተለየ ። በግግሥት ሺክቶሪያ ትእዛዝ ዊንድሰር ባለው የነገሥታት መቀበሪያ በቅዱስ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን ተቀበረ ። በመቃብሩም ላይ

የአባባው ልዑል አለማየሁ

አፕሪል 13.1861 ተወለደ

ኖቬምበር 14.1879 አረፈ ። የሚል አረፍተ ነገር

ተጻፈበት ። ግግሥት ሺክቶሪያ ግን ከዚህ ጽሁፍ በታች "እንግዳ ሆኜ መጣሁ ተቀበላችሁኝም" የሚለው የወንጌል ቃል እንዲጻፍ በት አዘው ተጻፈበት ።

የቤ ሙጽሐፍት

ሒገሪ ባላገክ (ጸክተር)

ገሥራቅ ዘመን በአባጃ እገር
ትርጉም ጸሃፊ ግልጽ/ላይ

ተክለ ኢየሱስ (አለቃ)

የኢትዮጵያ ታሪክ ያልታተመ

ኪላን ግልጽ ክፍል (አለቃ)

ገጽገጽተ አበጭ ተጽፎት

ግልጽ ግርግር (አለቃ)

የጸሃፊ ቴዎድሮስ ታሪክ

ዘንቦ (ጸብተራ)

የቴዎድሮስ ታሪክ

ገሪግ ታሪክ

አባ ታጠቅ ካግ የጽራጭ እንባ

ALAN MOOREHEAD

THE BLUE NILE

GIRMA SELASSIE ASFAW
& DAVID LAPPLE YARD

THE AMHARIC LETTERS OF
EMPEROR THEODORE OF ETH-
IOPIA

HENRY DUFTON

NARRATIVE OF A JOURENY
THROUGH ABYSSINIA

MARKHAM, C.R.

HISTORY OF ABYSSINIA
EXPEDITION

FLOWDEN, W.C.

TRAVELS IN ABYSSINIA

POLLSÓN NEWMANN

ETHIOPIAN REALITIES

RASSAM NÖRMUZD

NARRATIVE OF THE BRITISH
MISSION TO THEODORE
KING OF ETHIOPIA VOL. I, II

STANLEY, H.M.

COOMASSIE AND MAGDALA

SYEN RUBENSON

1) KING OF KINGS TEWODROS
OF ETHIOPIA
2) THE SURVIVAL OF ETHIO-
PIAN INDEPENDENCE

WALDMEIER, T.

TEN YEARS LIFE IN ABYSSINIA